

UNIVERZITA KARLOVA
EVANGELICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Diplomová práce

Pavlova apoštolská existence
Jak rozumět apoštolu Pavlovi, když píše
o apoštolu Pavlovi

Mirjam Marková

Katedra Nového zákona (27-NZ)
Vedoucí práce: Jan Roskovec, Ph.D.
Studijní program: Teologie N6141
Studijní obor: Evangelická teologie 6141T007

Praha 2020

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci s názvem *Pavlova apoštolská existence. Jak rozumět apoštolu Pavlovi, když píše o apoštolu Pavlovi* napsala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů.

Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti ke studijním účelům.

V Praze dne 15. 6. 2020

Mirjam Marková

Bibliografická citace

Marková, Mirjam, *Pavlova apoštolská existence. Jak rozumět apoštolu Pavlovi, když píše o apoštolu Pavlovi*, Praha 2020, diplomová práce, Evangelická teologická fakulta Univerzity Karlovy, vedoucí práce Jan Roskovec, Ph.D.

Anotace

Tato práce s názvem *Pavlova apoštolská existence. Jak rozumět apoštolu Pavlovi, když píše o apoštolu Pavlovi* hledá odpověď na otázku, proč apoštol Pavel ve svých epištolách tak často píše sám o sobě a o okolnostech svého života. S tímto hledáním začíná v 2K 12,1–10, kde Pavel uvádí Kristovu odpověď na svou prosbu za uzdravení z nemoci: „Stačí ti má milost. Neboť moc dochází naplnění ve slabosti“ (2K 12,9a). Tento výrok Páně se následně stává orientačním bodem celé této práce. Její hlavní náplní je výklad oddílů především z Pavlových listů do Korintu, pro rozšíření perspektivy jsou však vybrány také texty z listu Filipským a Římanům. V těchto oddílech apoštol přibližuje adresátům své chápání vlastní existence tím, že jim přibližuje své chápání vlastního trápení a slabosti. Cílem této práce je ukázat, že Pavlovy motivy k psaní těchto textů je třeba hledat v jeho teologii, neboť svou opakovanou osobní zkušenost působení Boží moci ve slabosti považuje za nástroj svého zvěstování evangelia. Klíčovou roli pro dosažení vytyčeného cíle práce proto hraje přesné vystižení vztahu mezi apoštolskou existencí a zvěstí. Z něj potom vyplývá, jaký užitek mohou a mají přinést právě tyto texty svým čtenářům.

Klíčová slova

Apoštol Pavel, apoštolská existence, Boží moc, slabost, trápení, 1. a 2. list Korintským.

Summary

The present thesis, *Paul's Apostolic Existence. How to understand apostle Paul when he writes about apostle Paul*, investigates the issue of why Paul writes so

frequently in his epistles about himself and his life. The search starts in 2 Cor 12:1–10 where Paul mentions Christ’s answer to his prayer for recovery from sickness: “My grace is sufficient for you, for power is made perfect in weakness.” This statement becomes the central point of the investigations. Their core part is exegesis of the relevant passages, mostly from Paul’s letters to Corinth. The context is broadened by selected texts from the letters to the Philippians and to the Romans. In these texts, the apostle explains to the readers his own existence mainly by pointing out his weakness and suffering. The present thesis argues that Paul’s motives for writing these texts should be looked for in his theology. He considers his recurring experience of God’s power in weakness as instrumental in his mission to preach the gospel. The argument is supported by possibly precise description of the relation between Paul’s apostolic existence and his preaching. This will show what benefit these texts can and should bring to their readers.

Keywords

Apostle Paul, apostolic existence, power of God, weakness, suffering, 1 and 2 Epistle to the Corinthians.

Poděkování

Mé poděkování patří na prvním místě vedoucímu této práce Janu Roskovcovi, na jehož exegetických přednáškách 2. listu Korintským se ve mně poprvé probudil nadšený zájem o Pavlovu teologii, který se posléze vtělil do otázky, jež se stala hlavním tématem této práce. Jeho spolehlivému vedení při vzniku této práce pak vděčím za to, že jsem o svůj nadšený zájem nepřišla.

Dále bych ráda poděkovala své mamince, farářce Janě Potočkové, nejen za průběžné obsahové i jazykové konzultace, ale také za podněty z církevního života, díky kterým se pro mne i Pavlova péče a starost o jeho sbory staly velmi živými.

Nakonec, a přece nikoli nejméně děkuji svému manželu, Lukáši Markovi, za jeho podporu a vytrvalé povzbuzování od samého začátku až do úplného konce.

Obsah

Úvod.....	11
1. Vstupní text: 2K 12,9.....	15
1.1 2K 12,1–10: Text a překlad.....	17
1.2 Kontext (2K 10–13).....	18
1.3 2K 12,1–10: K celku textu.....	20
1.3.1 Struktura.....	20
1.3.2 Motivy.....	21
1.3.3 Pragmatika textu.....	22
1.4 2K 12,1–10: Výklad po verších.....	22
2. Jak působí Boží moc ve slabosti?.....	29
2.1 Boží moc zachraňuje nebo dává schopnost vytrvat v trápeních.....	29
2.1.1 2K 11,21b–33.....	30
2.1.2 2K 1,8–11.....	31
2.1.3 2K 4,7–9.....	33
2.1.4 2K 6,3–10.....	35
2.2 Boží moc působí úspěch slabého zvěstovatele: 1K 2,1–5.....	37
2.2.1 Kontext (spory v korintském sboru).....	37
2.2.2 1K 2,1–5: Výklad oddílu.....	38
2.2.3 Boží moc ve zvěstování.....	40
3. Jak souvisí apoštolova existence s jeho zvěstí?.....	43
3.1 Pavlova zkušenost „ztělesňuje“ jeho zvěst.....	43
3.1.1 1K 4,6–13.....	43
3.1.2 2K 4,7–15.....	48
3.1.3 2K 1,3–7.....	52
3.1.4 Shrnutí (a Fp 1,20).....	55
3.2 Pavlovi samotnému je jeho zvěst útěchou a zdrojem paradoxní naděje	57
3.2.1 Fp 3,7–11.....	57
3.2.2 2K 13,3–4.....	59
4. Proč Pavel píše a o kom vůbec píše, když píše o sobě?.....	63
4.1 Pavel pravým apoštolem.....	63
4.1.1 Přehled Pavlovy argumentace.....	63
4.1.2 Proč se Pavel hájí.....	65
4.2 Orientace a útěcha v trápení.....	67
4.2.1 „My“ v Pavlových listech.....	68
4.2.2 Soužení v listu Římanům (Ř 5,1–11; 8).....	69
5. 2K 12,9 podruhé.....	73
5.1 Stačí ti má milost, neboť moc dochází naplnění ve slabosti (v. 9a).....	73

5.1.1 Milost.....	74
5.1.2 Moc a slabost, moc ve slabosti.....	75
5.1.3 Dva výklady.....	76
5.2 Velmi rád se tedy spíše budu chlubit svými slabostmi (v. 9b–10).....	78
5.2.1 Spočínutí moci.....	78
5.2.2 Slabost jako nutná podmínka moci?.....	79
5.2.3 Moc Kristova či moc Boží?.....	80
5.2.4 Zalíbení v utrpeních pro Krista.....	81
5.3 Smysl Pavlovy nemoci?.....	83
5.4 2K 12,9 v kontextu Pavlových listů, Pavlova života a Pavlovy teologie	85
Závěr.....	87
Seznam literatury.....	91

Úvod

Kdo se začte do listů apoštola Pavla, může si povšimnout, jak překvapivě mnoho prostoru je v nich věnováno jeho vlastní osobě, v kolika textech hraje on sám či okolnosti jeho života a služby ústřední roli. Velmi nápadné je to především v korintské korespondenci (1 a 2K), ovšem při bližším pohledu na tom ani ostatní nesporně Pavlovy epištoly (Ga, Fp, 1 Te, Fm) nejsou jinak. Jedinou výjimku tvoří list Římanům, který však pro jeho celkově odlišnou povahu lze prozatím nechat stranou. *Co vede Pavla k tomu, aby tolik psal sám o sobě?* Nepotlačitelná sebestřednost? Nebo potřeba obhájit či upevnit své postavení ve sboru? Nebo zkrátka neměl po ruce lepší vzor hodný napodobení, který by mohl svým adresátům postavit před oči? Úkolem této práce je pokusit se nalézt takovou odpověď na tuto otázku, která bude mít své místo a své oprávnění v celku Pavlova myšlení, jinými slovy v jeho teologii. Z toho plyne výchozí předpoklad této práce, tedy že apoštol měl pro zvolenou podobu svého psaní *teologické*, nikoli (pouze) osobní důvody.

Metodou této práce bude výklad jednotlivých relevantních oddílů z Pavlových epištol. Z podstaty mé výchozí otázky však vyplývá, že těchto textů se nabízí až nepřehledné množství. Které vybrat a jak je uspořádat? Co se druhé otázky týče, rozhodla jsem se nepostupovat chronologicky, tedy od (předpokládaně) nejstaršího dopisu k nejmladšímu, neboť otázku vývoje Pavlova myšlení nehodlám v této práci zohledňovat. Zvolené kritérium by tudíž posloužilo opravdu pouze tomu, že by vybrané texty seřadilo. Proto jsem dala přednost jiné možnosti: začít s tím, co se předběžně jeví jako klíčový oddíl, odsud se rozeběhnout po dalších textech a na závěr se do tohoto výchozího bodu opět vrátit. Tento postup mi umožní konkretizovat svou výchozí dosti obecně formulovanou otázku, ale také limitovat rozsah oddílů pomocí „vnitřního“ kritéria. Hledaná odpověď pak nebude čekat až na konci, v jakési prvotní podobě ji bude možné tušit téměř od samého začátku, v průběhu práce pak bude odkrývána její hloubka, jednotlivé vrstvy i finesy.

Za výchozí bod jsem zvolila oddíl 2K 12,1–10, a to z mnoha důvodů (podrobně viz níže 1. kapitola), zvláště však pro výrok Páně adresovaný Pavlovi ve v. 12,9: „Stačí ti má milost. Neboť moc dochází naplnění ve slabosti,“ který mi poskytne orientaci pro celý následující postup. Díky tomuto výchozímu

i cílovému bodu se těžištěm této práce stanou listy do Korintu (zvl. 2K), nad kterými se ostatně má výchozí otázka klade obzvlášť palčivě, a pozornost se zaměří na ty oddíly, které se týkají apoštolovy slabosti, resp. jeho trápení. Mezi stěžejní texty tak kromě 2K 12,1–10 bude patřit zvláště 2K 1,3–11 a 4,7–15, ale také 1K 2,1–5 a 4,6–13. Z ostatních epištol bude věnován alespoň omezený prostor listu Filipským (Fp 1,20; 3,7–11) a ke slovu se dostane i onen výše stranou ponechaný list Římanům (Ř 5,1–11; 8). Listu Galatským a 1. Tesalonickým se výklad jen lehce dotkne. U každého oddílu bude nejprve zohledněn jeho kontext (postavení v rámci epištol a případně, kde je to možné a přínosné, také situace, do které byl zřejmě napsán). Následný výklad se bude co do rozsahu a podrobnosti značně lišit podle toho, jak významný bude daný text pro zkoumanou otázku. V některých případech, kde to budu považovat za užitečné, předřadím samotnému výkladu svůj pracovní překlad oddílu nebo jeho části.

Co se samotného myšlenkového postupu týče, vstupní kapitola se, jak bylo řečeno, bude věnovat oddílu 2K 12,1–10, výklad zde však zůstane nedokončený, otevřený pro doplnění, prohloubení či potvrzení jinými Pavlovými texty. Následující kapitola se proto odrazí od onoho výroku v 2K 12,9 a položí si prostou otázku, jak (konkrétně) podle Pavla působí Boží moc ve slabosti. Třetí kapitola bude svým způsobem klíčová, neboť v ní budu zkoumat, jak Pavlova existence, na kterou tak často soustřeďuje pozornost svých čtenářů, souvisí s jeho zvěstováním evangelia, tedy s jeho životním posláním a určením (sr. Ga 1,15n). Následující kapitola připomene, čím už dosavadní výklad přispěl k odpovědi na výchozí otázku (proč Pavel tak často píše sám o sobě) a nahlédne tuto odpověď opět z trochu jiného úhlu, mimo jiné právě z kontextu epištol Římanům. V závěrečné, páté kapitole se vrátím k oddílu 2K 12,1–10, abych se pokusila zodpovědět některé dílčí exegetické otázky, ale především abych na výkladu onoho klíčového výroku ve v. 12,9 znovu a naposledy ověřila platnost a nosnost postupně odkrývané hlavní teze této práce.

Odborných studií či alespoň rozsáhlých exkurzů v rámci komentářů, které se nějakým způsobem týkají mého tématu, lze nalézt poměrně hojné množství, téměř žádný autor se však nepokouší uchopit Pavlovo pojetí apoštolské existence, které se odráží v tolika jeho textech, v takové šíři a obecnosti (ač nikoli detailnosti), jako jsem si to předsevzala já v této práci. Často se věnují

apoštolské autoritě, apoštolskému úřadu, nebo se soustředí na Pavlova líčení jeho utrpení (na tzv. *Peristasenkataloge*) či na okolnosti, které apoštola vedly k sepsání vypjatě formulovaných kapitol 2K 10–13. Jistou výjimku tvoří pouze U. Heckel a J. Krug¹, ani o jejich díla se však nehodlám opírat soustavně a systematicky, nýbrž vždy pouze tam, kde se pro mé tázání stanou relevantními.

Cílem této práce je pokusit se přispět k hlubšímu porozumění mnohých oddílů z listů apoštola Pavla, v centru jejichž pozornosti stojí poněkud překvapivě sám autor, okolnosti jeho života a služby, a to, rovněž překvapivě, velmi často okolnosti neradostné, tedy rozličná trápení, soužení a slabost. Toto porozumění má vycházet z výkladu těchto oddílů a usilovat o souznění s celkem Pavlovy teologie. Nejhlubší motivací této práce, skrytou v pozadí avšak stále přítomnou, je otevřít právě tyto Pavlovy osobní texty, pokud to samy dovolí, dnešnímu čtenáři v jeho trápení (zvláště pokud ho s apoštolem pojí stejná služba), a odhalit pro něj potěšení, které se v nich snad tají.

1 U. Heckel, *Kraft in Schwachheit. Untersuchungen zu 2K 10-13* (1993); J. Krug, *Die Kraft des Schwachen. Ein Beitrag zur paulinischen Apostolatstheologie* (2001).

1. Vstupní text: 2K 12,9

Ptáme-li se, z jakých důvodů Pavel věnuje ve svých listech tolik prostoru sobě samému, pak se z několika důvodů nabízí začít s hledáním odpovědi právě v 2K 12,1–10. Lehce nadnesenými slovy C. K. Barretta: Pavel nikdy nenapsal osobnější dopis než 2K; ale také nikdy nenapsal teologičtější dopis.² A oddíl 10–13 lze považovat za nejosobnější část tohoto nejosobnějšího dopisu.³ Právě v 12. kapitole se Pavel věnuje něčemu tak „soukromému“, jako byl jeho zážitek vytržení⁴ a následně dokonce jeho nemoc. Že jsou (právě!) tato místa také teologicky vysoce relevantní, patří k výchozím předpokladům této práce, jejichž oprávněnost by měl následující výklad prokázat.

Kromě toho se v tomto oddílu objevují hned dva z tzv. „katalogů strážní“ (*Peristasenkataloge*: 2K 11,23b–29; 12,10; v rámci 2K nalezneme ještě dva: 4,8–11; 6,4–10)⁵, které patří k nejnápadnějším Pavlovým „osobním“ textům. Pavel s jejich pomocí vykresluje jeden ze zřejmě klíčových rysů své apoštolské existence: svá rozličná trápení.

Naše pozornost se ovšem soustředí především k verši 2K 12,9. Je k němu přitahována už proto, že zde Pavel výslovně cituje slova Páně, jimiž byl on sám přímo osloven (což nečiní nikde jinde v žádném ze svých listů). Především se tu však setkáváme s něčím, co působí jako obecný princip paradoxní apoštolské existence: ἀρκεῖ σοι ἡ χάρις μου, ἡ γὰρ δύναμις ἐν ἀσθενείᾳ τελεῖται. Názory badatelů na to, *jak moc* obecný tento výrok je, se ovšem dosti liší. Zatímco podle jedněch zde Kristus mluví zcela konkrétně k Pavlovi

2 Barrett, *The Second Epistle*, s. 32.

3 Především vzhledem k výrazné změně tónu je většinou vykladačů oddíl 10–13 považován za původně samostatný dopis. Podle některých se pak jedná o tzv. „dopis v slzách“, sr. 2K 2,4. Pro podrobný rozbor těchto dvou otázek viz Thrall, *II Corinthians I-VII*, s. 5–20 (a dále s. 18, pozn. 17). Jedním z velmi mála zastánců jednoty celého listu 2K je Schmeller, *2Kor 7,5–13,13*, s. 113–119. Přestože považují argumenty podporující samostatnost oddílů 10–13 za přesvědčivé, v této práci ho budu v souladu s kánonem brát jako součást 2. listu Korintským. Ostatně relativní blízkost obou dopisů (tzn. 2K 1–9, kterýžto celek ovšem podle mnoha stále ještě není opravdu celkem, a 2K 10–13) je nepopíratelná.

4 Spolu s většinou vykladačů se domnívám, že Pavel v 2K 12,2–4 popisuje svůj vlastní zážitek. Nezvyklé užití 3. os. sg. je možno přesvědčivě vysvětlit funkcí tohoto oddílu v rámci Pavlovy argumentace. Více viz s. 24.

5 Přesné textové, formální i obsahové vymezení se u jednotlivých badatelů liší.

(jakožto svému apoštolovi),⁶ jiní se nezdráhají označit toto slovo jako „Magna Charta křesťanské existence.“⁷ Vesměs mezi nimi panuje shoda, že v tomto verši dochází Pavlova argumentace celého oddílu 10–13 svého vrcholu. Téměř žádný z nich se však již nezabývá tím, jakým způsobem a s jakým oprávněním lze toto Pavlovo „eso“ vztáhnout i k jiným jeho textům. S tím souvisí, že ve výkladech tohoto místa podle mého názoru přicházejí poněkud zkrátka všechny tři pavlovské pojmy: χάρις, δύναμις, ἀσθενεία.⁸

Já se nejprve zaměřím na postavení verše 12,9 v jeho širším (2K 10–13) i bezprostředním kontextu. Následně se obrátím k dalším Pavlovým textům, které se pro mou otázku jeví jako klíčové. Odsud by se pak mohlo podařit vrhnout světlo zpět na obecný výrok v 12,9 a uchopit tak konkrétněji jeho obsah. V průběhu práce tedy nechám oddíl 2K 12,1–10 a své otázky nad ním otevřené pouze zaznívat v pozadí.

6 Např. Schmeller, *2Kor 7,5–13,13*, s. 310.

7 Klauck, s. 95.

8 Výjimku zde tvoří U. Heckel a J. Krug, který ovšem záměrně vykládá nejprve starší a srozumitelnější místa (tzn. 1Te, 1K a předcházející kapitoly 2K), aby na jejich základě objasnil 2K 12. Proti zásadě „od snadnějšího k těžšímu“ nelze nic namítnout, otázkou však je, zda mu s takto pevně vybudovaným předporozuměním vůbec zbylo v 2K 12 ještě něco k objasnění. Z jeho výkladu se zdá, že tento text vlastně už nenabízí nic nového, pouze potvrzení toho, co vyplynulo z výkladů dřívějších textů, tedy především Pavlovo užití paradoxního schématu slabosti a moci, které slouží k rozpoznání původu této moci – že je od Boha.

1.1 2K 12,1–10: Text a překlad

1	Καυχᾶσθαι δεῖ,
οὐ συμφέρον μὲν, ⁹
ἐλεύσομαι δὲ
εἰς ὀπτασίας καὶ ἀποκαλύψεις κυρίου.	Chlubit se je třeba.
Není to sice prospěšné,
ale přejdu k viděním a zjevením Páně.
2	οἶδα ἄνθρωπον ἐν Χριστῷ
πρὸ ἐτῶν δεκατεσσάρων,
εἴτε ἐν σώματι οὐκ οἶδα,
εἴτε ἐκτὸς τοῦ σώματος οὐκ οἶδα,
ὁ θεὸς οἶδεν,
ἀρπαγέντα τὸν τοιοῦτον ἕως τρίτου οὐρανοῦ.	Znám člověka v Kristu,
který byl před čtrnácti lety
-- buď v těle – nevím,
buď mimo tělo – nevím,
Bůh <i>to</i> ví --
vytržen až do třetího nebe.
3	καὶ οἶδα τὸν τοιοῦτον ἄνθρωπον,
εἴτε ἐν σώματι
εἴτε χωρὶς τοῦ σώματος οὐκ οἶδα,
ὁ θεὸς οἶδεν,	A vím o tomto člověku
-- buď v těle,
buď bez těla – nevím,
Bůh <i>to</i> ví --
4	ὅτι ἤρπάγη εἰς τὸν παράδεισον
καὶ ἤκουσεν ἄρρητα ῥήματα
ἃ οὐκ ἐξὸν ἀνθρώπῳ λαλήσαι.	že byl vytržen do ráje
a uslyšel nevyslovitelná slova,
která není člověku dovoleno vyřknout.
5	ὑπὲρ τοῦ τοιούτου καυχῆσομαι,
ὑπὲρ δὲ ἑμαυτοῦ οὐ καυχῆσομαι
εἰ μὴ ἐν ταῖς ἀσθενείαις.	Tímto ¹⁰ se budu chlubit,
sebou se (však) chlubit nebudu,
leda slabostmi.
6	Ἐὰν γὰρ θελήσω καυχῆσασθαι,
οὐκ ἔσομαι ἄφρων,
ἀλήθειαν γὰρ ἐρῶ·
φείδομαι δέ,
μή τις εἰς ἐμὲ λογίσηται
ὑπὲρ ὃ βλέπει με ἢ ἀκούει [τι] ἐξ ἐμοῦ.	Neboť jestliže se budu chtít pochlubit,
nebudu nerozumný,
vždyť budu říkat pravdu.
Nechávám však <i>toho</i> ,
aby mi někdo <i>něco</i> nepřičítal ¹¹
nad to, co na mně vidí nebo (co) ode mne slyší,
7	καὶ τῇ ὑπερβολῇ τῶν ἀποκαλύψεων ¹²	<i>A kvůli/vzhledem k</i> přemíře zjevení,

9 Doloženo s různochtenými, např. místo δεῖ jenom δε, tzn. „chlubit se však neprospívá (mně)...“

10 Zde zřejmě ve smyslu „tímto člověkem“, v protikladu k „sobě.“ Více viz výklad tohoto verše, s. 25.

11 Var. překladu: „mne nehodnotil“ // „o mně nemínil.“

12 Postavení v. 7a je nejasné. Je možné ho přiřadit jak k předchozí (tak interpunkčně NTG²⁸, dále např. Heckel), tak k následující větě (tak většina překladů, dále např. Barrett, *The Second Epistle*; Thrall, *II Corinthians VIII-XIII*). Obtíž zde působí především postavení spojky διό. Význam oddílu však tato otázka příliš neovlivňuje, neboť přiřa-

διὸ	proto,
ἵνα μὴ ὑπεραίρωμαι,	abych se nepovyšoval,
ἔδόθη μοι σκόλοψ τῆ σαρκί,	byl mi dán do těla osten,
ἄγγελος σατανᾶ,	posel satanův,
ἵνα με κολαφίζῃ,	aby mne bil (<i>dosl. políčkoval</i>),
ἵνα μὴ ὑπεραίρωμαι.	abych se nepovyšoval.
8 ὑπὲρ τούτου τρίς τὸν κύριον παρεκάλεσα	Kvůli tomu jsem třikrát prosil Pána,
ἵνα ἀποστῆ ἀπ' ἐμοῦ.	aby ode mne odstoupil.
9 καὶ εἶρηκέν μοι·	A řekl mi:
ἄρκει σοι ἡ χάρις μου,	„Stačí ti má milost,
ἢ γὰρ δύναμις¹³ ἐν ἀσθενείᾳ τελεῖται.¹⁴	neboť moc dochází naplnění¹⁵ ve slabosti.“
Ἦδιστα οὖν μᾶλλον καυχῆσομαι	Velmi rád se tedy spíše budu chlubit
ἐν ταῖς ἀσθενείαις μου,	svými slabostmi,
ἵνα ἐπισκηνώσῃ ἐπ' ἐμὲ ἡ δύναμις τοῦ Χριστοῦ.	aby na mně spočinula ¹⁶ moc Kristova.
10 διὸ εὐδοκῶ ἐν ἀσθενείαις,	Proto mám zalíbení v slabostech,
ἐν ὕβρεσιν, ἐν ἀνάγκαις,	v urážkách/újmách/týrání, v nouzích,
ἐν διωγμοῖς καὶ στενοχωρίαις,	v pronásledováních a úzkostech/tísních
ὑπὲρ Χριστοῦ·	pro Krista/kvůli Kristu.
ὅταν γὰρ ἀσθενῶ,	Neboť když jsem slabý,
τότε δυνατός εἰμι.	tehdy jsem silný.

1.2 Kontext (2K 10–13)

Ačkoli názory badatelů na literární integritu 2. listu Korintským jsou tak rozmanité, jak je to jen možné, kapitoly 10–13 jsou snad bez výjimky všemi považovány za relativně samostatný a vnitřně ucelený oddíl.¹⁷ Pavel zde ostrým

díme-li v. 7a k v. 6, stejně je přemíra zjevení pokládána za důvod k povyšování, přiřadíme-li v. 7a k v. 7b, stejně nemáme po ruce jiný důvod k „nadhodnocení“ apoštola, než právě přemíru zjevení. Pro větší obsahovou plynulost přiřazuji v. 7a k následujícímu, kde se spíše hodí znovu zjevení zmínit, zatímco v rámci v. 6 by tím vystala otázka, co jiného kromě zjevení bylo možné apoštolu přičíst (jinými slovy, proč stojí na začátku v. 7a καί).

13 V četných rukopisech doložené μου (v NTG²⁸ pod čarou) lze snáze vyložit jako pozdější doplnění toho, co je implicitně zřejmé, významově tedy tato varianta nehraje roli.

14 ind. med./pas.!

15 Var. překladu: „je dokonána“ // „dochází dokonalosti“ // „je plně uskutečňována.“

16 Var. překladu: „ve mně přebývala.“

17 V rámci debaty, zhruba rozdělené jazykovou příslušností vykladačů, se přikláním k těm anglicky píšícím, kteří oproti svým německým kolegům nepovažují kap. 10–13 za tzv. „dopis v slzách“ (2K 2,4). Za nejsilnější argument přitom pokládám, že v těchto

tónem, zřetelně se lišícím od předcházejících kapitol, hájí své výsadní postavení ve sboru, ohrožené jakýmiisi konkurenty. Ti zjevně přišli do Korintu s apoštolským nárokem a vzbudili pochybnosti ohledně Pavlovy osoby. Předmětem polemiky (aspoň jak ji poznáváme v těchto kapitolách) není rozdíl učení, nýbrž osoba, osobnost i podoba existence apoštola jako taková. K vracejícím se tématům patří finanční podpora, „znaky apoštolství“ (znamení, vidění, výmluvnost, poznání, autoritativní vystupování, původ...) a Pavlova slabost v nejširším slova smyslu. Navzdory zřetelným apologetickým prvkům Pavlovi očividně nejde (jenom) o sebeobhajobu, nýbrž o osud korintského sboru, který je ovšem v jeho očích úzce svázán právě s tím, jak se sbor postaví ke „svému“ apoštolu (sr. zvláště v. 12,19).¹⁸

V rámci kapitol 10–13 je verš 12,9 součástí tzv. „nerozumné řeči“ (*Narrenrede*, viz 11,1.16.21b; 12,11¹⁹), kde Pavel píše jako by proti svému nejlepšímu přesvědčení a svým zásadám, „jako z nerozumu“ (11,21). Obtíž spočívá v tom, že není zcela zřejmé, ani na které pasáže se tento způsob vztahuje ani co to přesně znamená pro jejich výklad.

Za nejužší kontext lze považovat oddíl 12,1–10, kde Pavel nastoluje nové téma (vidění a zjevení Páně) a podle mnohých vykladačů dovádí (právě ve v. 12,9n) k vrcholu celou argumentaci kapitol 10–13, neboť zde vytahuje svou „nejvyšší kartu“, tedy slovo Páně, kterého se mu dostalo. Ve v. 11 pak opět zmiňuje motiv nerozumu, zřetelně se obrací na adresáty, opět se explicitně srovnává s konkurenty a do v. 13,3n pouští téma vlastní slabosti.

kapitolách vůbec není zmíněn případ z 2,1–4, který měl být důvodem k sepsání tohoto dopisu. Kromě toho se mi zdá nejpravděpodobnější, že tyto kapitoly stojí na konci 2K prostě proto, že byly napsány později než ty předchozí (ať už jako samostatný dopis či nikoli). Viz Ebner, s. 93.

18 Tak např. Heckel, s. 303, nebo Barrett, *The Second Epistle*, s. 328. Podle Ellingtona by (s odkazem na v. 10,8; 12,19; 13,10) Pavel dokonce těžko mohl svůj záměr, tedy „budování sboru“, vyjádřit explicitněji. S. 337–339.

19 Přesné vymezení této řeči dost kolísá, oddíl 12,1–10 do ní však spadá vždy.

1.3 2K 12,1–10: K celku textu

1.3.1 Struktura

Oddíl 12,1–10 má dvě poměrně zřetelná ohniska: první se týká Pavlova zážitku vytržení, druhé jeho nemoci a s tím spojeného výroku Páně. Podrobnější členění by mohlo vypadat takto:

1a: úvod (motiv chlubení, prostupující celý oddíl)²⁰

1b–4: vidění a zjevení (vyprávění o vytržení)

5–6: chlubit se viděními a zjeveními?

7–9a: slabosti (vyprávění o ostnu)

9b–10: chlubit se slabostmi

Vyprávění o vytržení a vyprávění o ostnu stojí vůči sobě v kontrastní paralele: v obou případech jde o příklad chlubení, o Pavlovy (původně soukromé) zážitky, původcem oněch zážitků je v obou případech Bůh. Kontrastně proti sobě stojí formálně apoštolova distance od vyprávěného vs. identifikace s ním, obsahově největší možné vyvýšení vs. hluboké ponížení a nevyslovitelná slova (v. 4) vs. přesný citát výroku Páně.²¹

Nabízí se, že by k sobě stejným (částečně kontrastním) způsobem mohly být vztaženy i zbývající dva oddíly (5–6 a 9b–10), tedy zhruba v této podobě:

- sebou se chlubit nebudu, leda slabostmi → velmi rád se budu chlubit slabostmi

- co na mně vidí a slyší → aby ve mně přebývala moc Kristova (tzn. ukázala se na mně?)

- co na mě vidí a slyší → slabosti i Kristovu moc

- nechávám toho (tzn. chlubení se viděními) → mám zalíbení v slabostech, rád se budu chlubit slabostmi

20 Podle Schmellera, *2Kor 7,5–13,13*, s. 278, lze i vyprávění v. 7b–9a chápat jako druh zjevení. Pak by jako tematický nadpis sloužil celý v. 1.

21 Heckel, s. 76n.

1.3.2 Motivy

Motiv chlubení prostupuje už předchozí dvě kapitoly (poprvé ve v. 10,8). Na počátku našeho oddílu se k němu Pavel znovu vrací (v doslovné návaznosti na v. 11,30), když konstatuje, aniž by své konstatování zdůvodnil, že „chlubit se je třeba.“ Vyprávění o vytržení a vyprávění o ostnu pak nelze chápat jinak než jako dva příklady chlubení, na které navazuje jakési jejich zhodnocení. V druhém případě (chlubení se slabostmi) je jednoznačně pozitivní. V prvním případě však situace není zdaleka tak jasná, což je třeba přičíst na vrub jednak obtížné srozumitelnosti hutných vyjádření ve verších 5–6, jednak tomu, že (na základě v. 11,16nn) právě při chlubení se Pavel pohybuje na hranici „nerozumnosti“ a není vždy snadné určit, na které její straně. Navzdory častému výskytu tohoto motivu v našem oddílu (celkem 5x) se nejedná o jeho hlavní téma, spíše o prostředek, pomocí kterého Pavel své téma uchopuje.

Hlavní váha tohoto oddílu leží na Pavlových slabostech (ἀσθενείαι), vůči kterým stojí vidění a zjevení Páně jako méně významný protipól, ačkoli se mu Pavel věnuje jako prvnímu. Jak pro své slabosti tak pro svá vidění uvádí jeden konkrétní (zřejmě v obou případech zvláště reprezentativní) příklad: svou nemoc²² a svůj zážitek vytržení do ráje. Pavlovy slabosti však ke konci oddílu pomocí krátkého katalogu (nekonkrétních) trápení nabývají na šíři a obecnosti. Nápadný je rozdíl v líčení obou příkladů. V prvním případě se Pavel vyjadřuje s největší možnou distancí: hned na začátku předešle, že v následujícím vyprávění nevidí žádný prospěch, následně mluví o sobě jako o „člověku v Kristu“, a ačkoli zcela nepochybně „ví“, že se mu takového zážitku od Boha dostalo, o mnoho víc k tomu prakticky není schopen (či nechce) říct. Naproti tomu ve vyprávění o nemoci není po nějaké distanci ani stopy (naopak lze pozorovat až nápadné nahromadění osobních zájmen).

Výrokem Páně ve v. 12,9a se k těmto dvěma připojuje třetí, neméně důležitý motiv: δύναμις, síla/moc (Kristova). Právě v úzkém vztahu mezi Pavlovou slabostí a Kristovou mocí, jak ho zde vyslovuje samotný Kristus, spočívá pointa celého oddílu, díky němu dostává nejen apoštolova nemoc, ale i všechna jeho ostatní trápení pozitivní předznamenání. Jakkoli je ovšem funkce tohoto výroku poměrně jasná, jeho konkrétní obsah (závislý na náplni vý-

22 Tak je podle většiny vykladačů třeba chápat onen „osten v těle.“

znamově širokých pojmů χάρις a δύναμις) zůstává v rámci svého bezprostředního kontextu nezřetelný.

1.3.3 Pragmatika textu

V tomto oddílu se Pavel vyrovnává se dvěma tématy „diskuze“ o jeho apoštolské osobě. Zcela záměrně přitom staví k sobě, resp. proti sobě na jedné straně vidění a zjevení, která mu zřejmě v očích adresátů zvyšují apoštolský „kredit“, a na druhé straně svou slabost, která naopak jeho postavení v Korintu zpochybňuje (sr. 10,10). Tak se mu daří opravdu se pochlubit zážitkem vytržení, který mu byl dán, a vzápětí od něj odvést pozornost adresátů k tomu, co sám považuje za mnohem důležitější, ke své slabosti. Ovšem ne aby ji popřel, nýbrž aby z ní pomocí citovaného výroku Páně učinil nejzávažnější argument na podporu svého apoštolství.²³

2K 12 není zdaleka prvním (ani posledním) místem, kde se Pavel věnuje své slabosti. Chápeme-li ji (na základě katalogu ve v. 12,10, více viz dále, s. 29) jako souhrnné označení pro všechna možná trápení a těžkosti provázející jeho apoštolskou existenci, pak nějaký drobnější či výraznější odkaz k ní nalezneme v každém z Pavlových dopisů. Až v korintské korespondenci (a zvláště v 2K) se však stává jedním z jeho hlavních témat. Náš oddíl se pak od ostatních na první pohled liší oním obecným, principiálním vyjádřením ve v. 9a, které, co víc, není uvedeno jako výrok Pavlův, nýbrž Kristův.

1.4 2K 12,1–10: Výklad po verších

1a Καυχᾶσθαι δεῖ²⁴

Hned u této první věty je možné se zarazit a ptát se, zda ji snad apoštol v rámci své nerozumné řeči nemyslí ironicky. Pavel však o chlubení se či o své chloubě mluví poměrně často a to zcela bez ironického tónu. Chlubení se jako

23 Snad je možné v propojení právě těchto dvou témat spatřovat i Pavlův rétorický tah: začne-li „atraktivním“ vyprávěním o vytržení, zburcuje tím pozornost adresátů těsně před tím, než dospěje k vrcholu své argumentace.

24 První verš je doložen s několika textovými odchylkami, z nichž některé by vybízely k přiřazení οὐ συμφέρον spíše k první části věty, tedy k chlubení, a nikoli k viděním a zjevením. Naprostá většina badatelů i překladů se však drží textu uvedeného v NTG²⁸ nad čarou a překládá stejně jako já (výjimku zde tvoří ČEP).

takové pro něj nemá negativní konotace, jde o způsob jak vyjádřit, na čem člověk staví, co má pro něj takovou hodnotu, že na ní zakládá své postavení před Bohem či před lidmi. V zásadě pak pro Pavla platí, že oprávněná chlouba je chlouba „v Pánu“ (narážka na Jr 9,22n, kterou Pavel uvádí hned dvakrát: 1K,1,31 a 2K 10,17), tedy nikoli vlastními zásluhami, nýbrž Božím/Kristovým dílem (sr. Ř 15,17nn).²⁵

„Chlubit se je třeba“ zde tedy lze chápat ve smyslu: „stále ještě je třeba vám ukázat, na čem zakládám oprávněnost svého apoštolství.“²⁶

1b οὐ συμφέρον μὲν, ἐλεύσομαι δὲ εἰς ὄπτασίας καὶ ἀποκαλύψεις κυρίου. Pavel začíná líčení svého zážitku prohlášením, že „to není prospěšné.“ Zřejmě tím míří na fakt, že se o svou zkušenost hodlá podělit, a nikoli na zážitek jako takový. Jestliže je však přesvědčen, že následující vyprávění nepřinese v rámci jeho obhajoby žádný užitek, proč se do něj vůbec pouští? Zdá se, že (podobně jako ve v. 11,22) nedokáže odolat a neukázat, že je víc než schopen splnit očekávání a kritéria svých adresátů (či konkurentů). Zároveň však zůstává natolik „rozumný“, aby je hned z počátku upozornil na chybnost těchto kritérií.²⁷

Vezmeme-li vážně Pavlovo prohlášení ve v. 12,19, kdy při pohledu zpět důrazně odmítá, že by mu po celou dobu šlo o sebeobhajobu, a uvádí jako svou motivaci růst sboru (ὕπερ τῆς ὑμῶν οἰκοδομῆς), pak lze jeho výhradu ve v. 1b chápat také tak, že líčení jeho vytržení, jakkoli může být poutavé, jeho posluchačům vlastně k ničemu není.²⁸ Naproti tomu (a tím lze oba výklady spojit), správné pochopení apoštolství a přijetí Pavla za právoplatného apoštola je pro prospěch sboru životně důležité.

25 Beevers, s. 96n; Heckel, s. 182.

26 Což ovšem lehce ironický osten namířený vůči adresátům nijak nevylučuje.

27 Jinak Schmeller, *2Kor 7,5–13,13*, s. 300n, podle kterého hrají zjevení (stejně jako původ a vytrvalost ve strážních) i pro Pavla určitou roli, i když ne tak velkou jako slabosti. Apoštol tedy podle Schmellera nevyžaduje po Korintských tak radikální obrat v jejich vidění světa.

28 Heckel, s. 56.

2–4 οἶδα ἄνθρωπον ἐν Χριστῷ...

Způsob, jakým Pavel svůj zážitek vytržení líčí,²⁹ je vsutku charakteristický. Připomíná všechno, jenom ne chlubení. Místo o sobě mluví apoštol o „člověku v Kristu.“ Že tím myslí na sebe samotného je nicméně zřejmé, chlubit se zážitkem někoho jiného by v rámci obhajoby vlastní osoby nedávalo smysl. Kromě toho vyjadřuje svůj odstup od této události tím, že si dává záležet na podtržení pasivní role tohoto „člověka“ a pečlivě se vyhýbá všem barvitým detailům, s jakými se podobné zážitky obvykle vykreslovaly. Co se obsahu týče, Pavel vsutku neříká o mnoho víc, než že byl vytržen do ráje (neuvádí, jak to poznal) a že zde něco slyšel, co mu ale není dovoleno vyslovit. Ani odsud tedy neplyne nikomu jinému žádný užitek.

Navzdory této vypravěčské zdrženlivosti působí líčení natolik autenticky, aby splnilo svou funkci a doložilo, že Pavlovi se opravdu dostalo daru zjevení a vidění (reálnost události přitom podtrhuje jeden z mála uvedených detailů, časový údaj ve v. 2).³⁰

5–6 ὑπὲρ τοῦ τοιούτου καυχῆσομαι, ὑπὲρ δὲ ἑμαυτοῦ οὐ καυχῆσομαι εἰ μὴ ἐν ταῖς ἀσθενείαις...

V těchto verších Pavel zaujímá stanovisko k tomu, co právě udělal, tedy k chlubení se zjeveními. Podle U. Heckela jsou v. 5 a 6–7a vystavěny paralelně a vzájemně se doplňují v jediné sdělení: chlubit se zjeveními Pavel odmítá, chlubit se slabostmi přijímá.³¹ Proti takto jednoduchému chápání však podle mne mluví hned začátek 5. verše, kde Pavel svému předchozímu chlubení v zásadě přitakává. Situaci pak ještě komplikuje začátek 6. verše, z kterého nepřímou plyne, že jakékoli chlubení je „rozumné“, pokud je pravdivé (což je podstatně benevolentnější kritérium než „chlubit se v Pánu“). Snad se v těchto verších odrážejí Pavlovy rozpaky způsobené tím, že nejednal tak docela podle svých zásad a přece své jednání chce předložit jako (alespoň částečně) obhajitelné. Chlubení se zjeveními (pokud je provedeno v co nejdistancovanější

29 Většina vykladačů se shoduje, že Pavel ve v. 2–4 popisuje dvěma způsoby tutéž událost.

30 Thrall, *II Corinthians VIII-XIII*, 783.

31 Heckel, s. 68–70.

podobě s co největším důrazem na Boží aktivitu)³² tak zcela neodmítá, ovšem zároveň už v něm nehodlá pokračovat, neboť nechce být hodnocen podle svých zjevení, nýbrž podle toho, „co na mně vidí nebo co ode mne slyší.“

Co však na něm mají jeho adresáti vidět a od něj slyšet? Podobnou výzvu najdeme už ve v. 10,7, ale ani tam není příliš zřetelné, co má Pavel na mysli. Podle Heckela (vycházejícího z paralelismu veršů 5 a 6–7a) jde o Pavlovy slabosti.³³ Käsemann mluví o jeho „službě“³⁴, Thrallová o jeho kázání a učení.³⁵ Na základě kontextu (tedy celé argumentace kapitol 10–13) považují za pravděpodobné, že zde Pavel, když se odvolává na to, co je na něm všem patrné a bezprostředně přístupné, opravdu provokativně odkazuje právě ke svým slabostem. Tím ovšem už směřuje pozornost čtenářů k svému dalšímu výkladu, který osvětlí, že odkazuje-li apoštol ke své slabosti, odkazuje tím zároveň k moci na něm spočívající (v. 12,9b).

7–8...διὸ ἵνα μὴ ὑπεραίρωμαι, ἐδόθη μοι σκόλοψ τῆ σαρκί...

Od 7. verše Pavel přechází k chlubení se slabostmi. Osten daný do těla je většinou vykladačů chápáný jako chronická či chronicky se vracející nemoc,³⁶ která byla Korintským známa, proto se o ní Pavel podrobněji nerozepisuje. Ať už šlo konkrétně o cokoli, použitá metafora velmi názorně odkazuje k bolesti, velkému trápení, které apoštolu neodbytně připomíná, že přes všechna zažitá vytržení je stále ještě tady na zemi a ve svém těle. Dvě věci tu stojí za pozornost:

Zaprvé, podle Pavla mu byl osten dán *od Boha* (ἐδόθη jako *pasivum divinum*), aby se nepovyšoval. Tím označuje jednu ze svých nejvýraznějších slabostí jako Boží výchovný prostředek, dává jí pozitivní význam a možná se

32 Bultmann, s. 225. Právě na tento způsob chlubení dle mého míří dvojznačné ὑπερ τοῦ τοιούτου. Pavel jím v protikladu k „sobě“ odkazuje na „člověka v Kristu.“ Protože se však samozřejmě jedná o jednu a tutéž osobu, tím, o čem mu zde jde, je právě rozdíl v užívané formě. Vytržením se Pavel bude chlubit jen takovým způsobem, že to vlastně ani chlubení není.

33 Heckel, s. 70–73, dále Bultmann, s. 226.

34 Služba jako protiklad k vytržení, které patří čistě do sféry Pavlova soukromého života, neboť není sboru nijak k užítku, Käsemann, s. 69.

35 Thrall, *II Corinthians VIII-XIII*, s. 802.

36 Barrell ovšem upozorňuje, že Pavel musel být v dobré kondici, aby přežil vše, co přežil. Navrhuje proto spíše vadu řeči, Barrell, *The Second Epistle*, s. 315. Mohlo však také jít o nemoc, která Pavla jen občas přepadávala.

i brání podezření Korintských, kteří mohli v jeho nemoci vidět trest za hřích nebo dokonce důkaz jeho propadnutí satanu. Označení „posel satanův“ je totiž možné chápat jako narážku na nařčení ze strany Pavlových konkurentů (či členů sboru), kterému se Pavel brání tak, že ze satana dělá nástroj Boží vůle.³⁷

Pokud ovšem Pavel svou nemoc chápal takto, pak je zvláštní (zadruhé), že kvůli ní volal k Pánu a prosil o uzdravení. Nasnadě je vysvětlení, že Pavel smysl svého trápení odhalil až později³⁸, přestože zde ho uvádí ještě před samotnou zmínkou o nemoci. Pak se ovšem nabízí, že ho k pochopení nepřivedlo nic jiného než odpověď na jeho modlitby. Tuto odpověď Pavel uvádí v následujícím verši.

9a καὶ εἰρηκέν μοι· ἀρκεῖ σοι ἡ χάρις μου, ἡ γὰρ δύναμις ἐν ἀσθενείᾳ τελεῖται.

Přestože se tento verš těší takové pozornosti, jen málokdo se pozastavuje nad tím, jak zarážející je Kristova odpověď na apoštolovu prosbu. Ne proto, že jí odmítá vyhovět, nýbrž proto, že v ní zcela chybí byť jen náznak předchozího (dvakrát zmíněného!) „pedagogického“ vysvětlení Pavlovy nemoci. To je však jen první z řady otázek vznášejících se nad tímto „tajným středem“³⁹ oddílu 2K 10–13.

Pro Pavla neobvyklé použití tvaru perfekta (εἰρηκέν), naznačuje, že se tu setkáváme s principiálním prohlášením, platným jednou provždy.⁴⁰ Ovšem platným pro koho? Odkazuje-li Kristus ke své milosti, myslí tím „speciální“ milost, která učinila z Pavla Kristova apoštola a nadále určuje jeho apoštolské působení (srov. 1K 15,10, dále Ř 1,5; 12,3; 15,15; 1K 3,10; Gal 2,9)?⁴¹ Nebo je tu Pavla třeba chápat nikoli jako apoštola, nýbrž jako „model“ pro jakéhokoli

37 Tak Heckel, s. 80–83.

38 Thrall, *II Corinthians VIII-XIII*, s. 818, Schmeller, *2Kor 7,5–13,13*, s. 308. Naopak Heckel odmítá vidět rozpor mezi v. 7 a 8., s. 84.

39 Klauck, s. 94n.

40 Barrett, *The Second Epistle*, s. 316.

41 K takovému chápání se kloní Bultmann, s. 229, Käsemann, s. 53, Schmeller, *2Kor 7,5–13,13*, s. 309.

trpícího křesťana?⁴² Nebo je snad možné považovat oba tyto výklady za správné?

Obrátíme-li se pro vysvětlení k druhé části Kristova výroku (uvozeného ostatně spojkou γάρ), mnoho si nepomůžeme. Neboť ačkoli „slabost“ zde zřetelně odkazuje přinejmenším k výše zmíněné Pavlově nemoci, pro pochopení zbývajících dvou členů (δύναμις a τελείται) nenajdeme v bezprostředním kontextu žádná vodítka.

9b–10 Ἡδιστα οὖν μᾶλλον καυχῆσομαι ἐν ταῖς ἀσθενείαις μου...

Přibereme-li do zorného úhlu i v. 9b a 10, kde Pavel z Kristova výroku vyvozuje důsledky, našich otázek spíše přibude než ubude. Zřetelné je, že odpověď na jeho modlitbu pro něj znamenala obrat ve vztahu k vlastním slabostem. Místo aby prosil o uzdravení z nemoci, „velmi rád“ se chlubí slabostmi a dokonce je schopen říct, že v nich „má zalíbení“ (εὐδοκῶ). Kristovo prohlášení si přivlastňuje podobně apodikticky působícím tvrzením: „Když jsem slabý, tehdy jsem silný.“ Méně zřetelný už je význam účelové věty v 9. verši.

Prvním kamenem úrazu je slůvko ἴνα. Opravdu jsou Pavlovy slabosti (či přesněji jeho chlubení se slabostmi) *podmínkou* pro působení Kristovy moci?⁴³ Stejnou otázku je možné si klást i nad právě zmíněným v. 10b. Další obtíž tvoří nezvyklé sloveso ἐπισκηῶ. M. Ebner ho vykládá na pozadí starozákonních textů o stánku setkávání jakožto místu pozemské přítomnosti Boží, místu zjevení. Chlubení se slabostmi tak má za cíl zjevení moci Kristovy na apoštolově osobě, tedy má iniciovat *poznávací* proces.⁴⁴ Takové vysvětlení se mi zdá lákavé (zvláště vzhledem k v. 6: „co na mně vidí“), ale přece jen trochu chabě podložené. Do třetice zaráží tento verš závěrečným spojením „moc Kristova.“ Pavel totiž jinak (s výjimkou v 1K 5,4 a Fp 3,10.21) vždy mluví o „moci Boží.“⁴⁵ Je třeba tomu přikládat nějaký význam?

42 Tak Barrett, *The Second Epistle*, s. 316, Heckel, s. 90, ani jeden ale specificky „apoštolské“ chápání milosti tak docela nevyklučuje.

43 Proti tomu se ostře staví Heckel, s. 103–106.

44 Ebner, s. 185–189, k témuž chápání se přiklání i Thrall, *II Corinthians VIII-XIII*, s. 827–829.

45 Ebner, s. 187.

Poslední otazník se vznáší nad spojením ὑπὲρ Χριστοῦ ve v. 10. Většina vykladačů ho vztahuje k zalíbení a nikoli k slabostem.⁴⁶ Není však možné (či dokonce nutné) právě zde chápat všeliká Pavlova trápení jako vztažená ke Kristu?

Abychom mohli vnést do všech těchto nejasností trochu světla, bude třeba poohlédnout se po dalších Pavlových textech.

46 Např. Thrall, která to zdůvodňuje tím, že nemoc, zahrnutou v pojmu „slabosti“, lze těžko chápat jako trápení pro Krista. *II Corinthians VIII-XIII*, s. 830.

2. Jak působí Boží moc ve slabosti?

2.1 Boží moc zachraňuje nebo dává schopnost vytrvat v trápeních

Začneme od toho nejjednoduššího: jak konkrétně podle Pavla působí Boží či Kristova moc ve slabosti. V této kapitole nám půjde o jakési první pochopení výpovědi: „moc dochází naplnění ve slabosti,“ nebudeme se tedy ptát *proč* ani *na základě čeho*, nýbrž prostě *jak*.

Prvním a dominantním způsobem, jak se projevuje Boží moc, je pomoc v trápení. V 2K se tento motiv vrací znovu a znovu. Podíváme se nejprve na oddíl 2K 11,23–33, který se nachází v bezprostřední blízkosti našeho výchozího bodu v 2K 12,9. Poté přeskočíme na začátek celého listu, kde se zaměříme především na verše 1,8–11. S touto kapitolou (2K 1) vykazuje mnoho společných rysů oddíl 4,7–15. Posledním příkladem bude katalog apoštolských „kvalit“ v 6,3–10.

Pavel používá „slabost“ (ἀσθενεία, ἀσθενής, ἀσθενῶ) v mnoha různých významových odstínech, od nemoci (ἀσθενεία v užším slova smyslu, např. Fp 2,26nn), přes obecnou slabost lidské existence (např. Ř 8,3,26) až k slabosti jako základní charakteristice jeho apoštolské existence, která v sobě zahrnuje Pavlovu nemoc (2K 12,7nn; nejspíše Ga 4,13), neoslňivost jeho vystupování (2K 10,10), všechna možná trápení a soužení, kterými v hojně míře procházel (2K 11,30; 12,10) i solidaritu se „slabými“ bratry⁴⁷ (2K 11,29; sr. 1K 8,13; 9,22?). Takto, tedy jako k podstatnému znaku svého života a služby, se Pavel k „slabosti“ hlásí pouze v 2K 10–13 (sr. ale i 1K 2,3), zřejmě (částečně) proto, že se tak může nejlépe vypořádat s kritikou svých oponentů, když si ji přisvojuje a činí z ní svou nejsilnější zbraň. V této práci však budeme vycházet z toho, že i když jinde nemluví o „slabosti“, nýbrž např. o „souženích“ (θλίψεις, 2K 1,4; 4,8; 6,4) či „utrpeních“ (παθημάτων, 2K 1,5; Fp 3,10), často konkretizovaných v katalogu nejrůznějších strážní, v principu tím popisuje stále stejný rys své existence, který lze nejvýstižněji označit právě jako *slabost*. Oporou pro toto chápání jsou nám katalogy v 2K 11,23–29 a 12,10, které oba Pavel shrnuje poj-

47 V Ř 14 a 1K 8 Pavel používá adjektivum „slabý“ ve specifickém významu k označení bratra slabšího ve víře, majícího „slabší“ svědomí (co se pokrmů týče). Sám se tu počítá mezi silné (Ř 15,1), právě z této pozice však vyzývá k solidaritě a ohleduplnosti vůči slabým.

mem ἄσθενεία (11,30 a 12,10a) a v nichž přitom nacházíme četné shody s jinými katalogy bez tohoto označení.

2.1.1 2K 11,21b–33

Tento oddíl se vnučuje naší pozornosti nejen pro svůj bezprostřední vztah k v. 12,9, nýbrž i proto, že se jedná o nejobsáhlejší a nejpodrobnější Pavlovo líčení vlastní, trápeními určené, existence.⁴⁸ Pavel se do něho pouští v rámci svého „nerozumného“ srovnávání s konkurenty, aby ukázal, že *on* je pravým služebníkem Kristovým.⁴⁹ Zatímco ve v. 22, kde jde o židovský původ, jsou si Pavel a jeho oponenti ještě rovni, od v. 23 jde apoštolu očividně o dokázání vlastní převahy. Překvapivě ovšem nezačne líčit své misijní úspěchy, nýbrž vychrlí dlouhý katalog strážní, kterým při své službě čelil a stále znovu čelil. Seznam těžkých protiventství, životních ohrožení i každodenních útrap dochází vrcholu v nikdy nekončící starosti o sbory i jednotlivé členy.

Jak tento katalog chápat? Ačkoli to apoštol sám výslovně neříká, implicitně jeho seznam ukazuje k (až nadlidské) vytrvalosti. To, co podle svých slov vydržel, by většinu lidí zabilo,⁵⁰ nebo přinejmenším velmi rychle odradilo od misijního poslání. Podle některých vykladačů se Pavel (v rámci nerozumné řeči) chlubí právě touto svou výdrží a námahou pro Kristovo dílo, protože v ní své konkurenty s přehledem překonává.⁵¹ Tomuto chápání ovšem odporuje „komentující“ v. 30, podle kterého se Pavel právě nechlubí svou vytrvalostí, nýbrž svou slabostí. Stejným směrem ukazuje i připojená krátká epizoda o Pavlovi neslavném, ano až téměř komickém útěku z Damašku (v. 32n). Jakkoli o Pavlovi heroické vytrvalosti nemůže být pochyb, to, co on sám zdů-

48 Schmeller, *2Kor 7,5–13,13*, s. 245.

49 Ve v. 23 Pavel svým konkurentům na první pohled neupírá, že slouží Kristu, vzhledem k v. 13–15 jde však zřejmě pouze o jinou strategii a nakonec platí, že pokud je Pavel „víc“ (hyper) služebníkem Kristovým, pak oni jimi vlastně nejsou vůbec. Sr. Schmeller, *2Kor 7,5–13,13*, s. 252.

50 Barrett, *The Second Epistle*, s. 300.

51 Ebner, s. 153n.160. Jako jeden ze dvou platných významů i Schmeller, *2Kor 7,5–13,13*, s. 263. Pro toto chápání mluví nápadná podobnost s katalogy významných římských osobností, které k jejich oslavě líčily nejen úspěchy, ale i přestátá ohrožení a útrapy. Ebner, s. 122–129.

razňuje, je jeho zcela nehrdinská slabost.⁵² Proč by ho právě ta měla prokázat jako Kristova služebníka? Protože v slabosti dochází naplnění Boží moc.⁵³

Vrátíme-li se k tématu této naší kapitoly, pak podle 2K 11,23nn působí Boží moc tak, že apoštol je schopen přetrpět a přestát, co by jinak žádný člověk nedokázal. Ona nepochopitelná „nadd lidská“ vytrvalost, o níž katalog svědčí, je vysvětlitelná jedine jako Boží pomoc. K ní Pavel ukazuje, když zdůrazňuje svou slabost (v. 30). Za pozornost ještě stojí, že podle apoštolova líčení vlastního života se Boží moc vícekrát projevila jako záchrana ze smrtelného ohrožení, ano ze smrti samotné. K tomu ukazuje nejen celkový souhrn přestátých strážní, ale výslovně i v. 23 (ἐν θανάτοις πολλάκις). Ostatně židovské, stejně jako římské, bití mohlo skončit smrtí, o kamenování či ztroskotání na moři ani nemluvě.⁵⁴ Na tento motiv narazíme i na dalších místech, včetně následujícího oddílu.

2.1.2 2K 1,8–11

Po běžném úvodním pozdravu následuje v 2K 1 místo obvyklého díkyvdání za sbor eulogie, která ústí do výzvy k díkyvdání sboru za Pavla (1,3–11). Toto překvapivé zaměření na osobu apoštola, stejně jako klíčové pojmové skupiny παράκλησις (příp. παρακαλῶ) a θλίψις (příp. τα παθήματα ap.), které se zde objevují, budou do značné míry určovat charakter i následujících kapitol. My se na tomto místě zaměříme pouze na verše 8–11, které konkretizují předcházející obecné úvahy.⁵⁵ Pavel vypráví o těžkém soužení, které na něj dolehlo, aby uvedl konkrétní příklad toho, jak ho „Otec milosrdenství a Bůh veškeré útěchy...potěšuje v každém soužení“ (v. 3n).⁵⁶

52 Schmeller, *2Kor 7,5–13,13*, s. 263.266n. Barrett poznamenává, že Pavel tak v průběhu katalogu vlastně „přichází k rozumu“, *The Second Epistle* s. 302.

53 Odpověď na tuto otázku tedy čtenáři dostanou až ve v. 12,9, korintským adresátům by ale vlastně měla být z předchozích listů už dávno známá.

54 Barrett, *The Second Epistle*, s. 297.

55 Schmeller, *2Kor 1,1–7,4*, s. 70.

56 Vzhledem k použité 1. os. pl. možná Pavel vypráví o trápení, které dopadlo na něj i jeho spolupracovníky, jisté to však není. Schmeller, (*2Kor 1,1–7,4*, s. 62) i Barrett (*The Second Epistle*, s. 63) tuto možnost zcela odmítají.

O jaké soužení přesně šlo, se můžeme jen dohadovat.⁵⁷ Pavel žádné podrobnosti neuvádí, jeho důraz leží zcela na tom, jak *těžké* toto trápení bylo:⁵⁸ tak těžké, že to bylo nad jeho síly, tak těžké, že už neviděl jiné možné vyústění své situace než smrt, tak těžké, že už, obrazně řečeno, přijal rozsudek smrti (v. 8–9a). Ale Bůh ho z tohoto soužení zachránil. Jestliže Pavel byl se svými silami zcela v koncích, Bůh měl moc zvrátit jeho bezvýchodnou situaci, vytrhnout ho ze samotné náruče smrti (v. 10).

Tato zkušenost vedla Pavla k tomu, aby všechno své spolehnutí a naději pro příští trápení složil v Boha, v Boha, který křísí mrtvé. Boží schopnost radikálně změnit beznadějnou situaci, která se nejzřetelněji projevila ve vzkříšení Ježíše Krista, se stejným způsobem projevila a může znovu projevit v apoštolské životě.

Závěrečný verš je dosti nejasný, v základních obrysech však srozumitelný. Do toho, co doposud vypadalo čistě jako záležitost mezi Pavlem a Bohem, jsou vtaženi adresáti: jejich přimluvné modlitby napomáhají tomu, aby apoštol, uchráněný od smrti, mohl pokračovat ve svém díle, což povede k díkůvzdání i mnohých dalších, ke kterým se tak dostane evangelium. Χάρισμα (v. 11) je tedy možné chápat jako Boží milostivou záchranu i jako dar apoštolského poslání.⁵⁹

Ačkoli Pavel v tomto oddílu nemluví výslovně o moci Boží, velmi názorně tu (na samém počátku dopisu!) vykresluje zkušenost vlastní bezmoci a záchrany, která byla tak radikální a nečekaná, že ji nebylo možné připsat nikomu jinému než Bohu, který má moc křísit mrtvé.⁶⁰

Mnoho vykladačů si všímá podobnosti oddílu 1,3–11 s jistým typem žalmů, ve kterých žalmista děkuje Bohu za vysvobození z trápení či ponížení (sr. např. v. 1,10 a Ž 114 LXX⁶¹). Toto, v tomto případě opravdu zřetelné „starozákonní ladění“ Pavlových úvah o vlastním soužení, je základem konceptu K. T. Kleinknechta, který ve své podrobné studii dochází k přesvědčení, že ve starozákonní (a i v pozdější době rozvíjené) tradici o trpícím spravedlivém, které je ovšem dán nový, christologický střed, je třeba vidět dominující

57 Obvykle uváděné možnosti jsou: těžká nemoc, davové (či jiné) násilí, nebo věznění, které hrozilo skončit smrtí. Thrall, *II Corinthians I-VII*, s. 116n.

58 Thrall, *II Corinthians I-VII*, s. 114.

59 Podobně Schmeller, *2Kor 1,1–7,4*, s. 74.

60 Krug, s. 190.

61 Na tuto paralelu upozorňuje Thrall, *II Corinthians I-VII*, s. 119n.

pozadí *všech* Pavlových výpovědí o trápení.⁶² Ačkoli se podle této koncepce ve své práci neorientuji, v jednotlivých případech jeho připomínání Pavlova starozákonního pozadí přijímám jako plausibilní a užitečné.

2.1.3 2K 4,7–9

Oddíl 2K 4,7–18 je součástí většího celku (2K 2,14–7,4), ve kterém Pavel pojednává o své apoštolské službě (přičemž ovšem několikrát přechází ke křesťanské existenci jako takové). Od v. 4,7 se vypořádává s otázkou, vyplývající z jeho předchozího výkladu o „vše přesahující slávě“ služby: Jak se jeho slavný úkol snáší s jeho velmi neslavnou existencí? V odpověď Pavel obratně ukazuje, že právě neslavnost, slabost a trápení všeho druhu dávají vyniknout působení Boží moci, moci která zachraňuje ze smrti, a tak tvoří důležitou, neli klíčovou, součást jeho zvěstování. My se však v tuto chvíli zaměříme pouze na první tři verše tohoto oddílu.

Úvodní verš slouží jako tématický nadpis: „Tento poklad máme však v hliněných nádobách, aby bylo patrné, že tato nesmírná moc je Boží a není z nás“ (ČEP). „Hliněné nádoby“ byly v židovském i pohanském prostředí srozumitelným obrazem: ve Starém Zákoně pro chatrnost, bezcennost a vydanost lidské existence jakožto celku⁶³, v řecké tradici pro tělo jakožto křehkou a bezcennou nádobu duše.⁶⁴ K tomu se pojí motiv z běžné praxe, uchovávání něčeho vzácného (vína, dokumentů, peněz) v bezcenných (hliněných) nádobách. Je zřetelné, že tímto obrazem Pavel odkazuje ke své vlastní existenci, vyznačující se nejen chatrností společnou všem lidem, ale i nebývalou měrou různých trápení a celkově neoslavným dojmem. „Pokladem“ apoštol očividně míní něco ze svého předchozího výkladu. V zásadě se nabízí tři možnosti: 1. „Poznání světla Boží slávy ve tváři Kristově“ (3,6).⁶⁵ 2. Evangelium, které Pavel zvěstuje.⁶⁶ 3. Sláva apoštolské služby.⁶⁷ Tyto varianty se ovšem do značné míry překrývají (nebo přinejmenším nevyklučují). Slavný úkol zvěstovat evangelium, které jemu samotnému dal Bůh poznat, je podle Pavla nerozlučně spojen

62 Kleinknecht, s. 365n.

63 Např. Iz 29,16; 64,7; Jer 19,10n LXX, Ž 2,9; Ž 31,13.

64 Schmeller, *2Kor 1,1–7,4*, s. 255n.

65 Tak např. Fitzgerald, s. 168. Neodmítá ale ani širší chápání: poklad jako evangelium i služba (zprostředkující poznání).

66 Např. Thrall, *II Corinthians I-VII* s. 322; Barrett, *The Second Epistle*, s. 138.

67 Např. Bultmann, s. 114; Kleinknecht, 272; Krug, s. 201; Schmeller, *2Kor 1,1–7,4*, s. 254.

se zcela neslavným způsobem existence. Jedině tak je totiž zřetelné, že moc, která se projevuje v jeho životě i slově, nepochází od něj, nýbrž od Boha.

V následujících verších se setkáváme s jedním z Pavlových „katalogů strážní“, který v tomto případě sestává ze čtyř antitezí. Vykladači se celkem shodují, že jeho smyslem je rozvinout předchozí verš, že tedy první člen každé antiteze je třeba přiřadit Pavlově slabosti (apoštol jako hliněná nádoba), druhý člen, na kterém leží důraz, působení Boží moci.⁶⁸ Sporné je, jak přesně toto působení chápat. V zásadě jde o to, zda se Boží pomoc projevuje reálnou (a tedy i viditelnou) změnou situace, nebo tím, že poskytuje jinou perspektivu, perspektivu víry, ve které jsou trápení „zrušena.“⁶⁹ Za přesvědčivý považují výklad J. Kruga, který lze přiřadit k prvnímu přístupu.

Podle Kruga Boží moc v první a druhé antitezi (v. 8) z trápení nevytrhuje, ovšem zabraňuje jeho očekávatelnému, podle lidských měřítek nevyhnutelnému, dopadu na vnitřní rozpoložení apoštola. Apoštol je ze všech stran sužován, a přece není zcela usouzen. Neví si vůbec rady, a přece není v koncích. Boží pomoc tak neznamena nutně konec trápení, ale dává schopnost v nich vytrvat (ὕπομονειν, sr. 2K 1,6).⁷⁰ V třetí a čtvrté antitezi (v. 9) se pak jedná o přímé vysvobození z ohrožující situace (sr. 2K 1,8nn). V prvním případě k tomu ukazuje starozákonní pozadí (ne-opuštěnost Bohem znamená záchranu, např. Joz 1,5; Ž 21,2 LXX; Iz 41,9n), druhý případ lze na základě Pavlova užití ἀπολλύμι na jiných místech vykládat jako odkaz ke konečné záchraně od zahynutí (sr. 1K 1,18; 2K 2,15;...).⁷¹ Krug tak dle mého správně klade důraz na různé způsoby, jak se projevuje Boží moc v trápeních. Za doplnění ovšem stojí jeden významný rys tohoto katalogu, který sdílí s oddílem 2K

68 Hezky to vystihuje Fitzgerald: „His catalogue of hardships is thus a catalogue of God’s power at work in him.“ S. 171.

69 To je ovšem pouze přibližné rozdělení do dvou táborů, které stírá četné výkladové odlišnosti různých badatelů. Zástupcem prvního přístupu je Thrall, *II Corinthians I-VII*, s. 330, druhý nalezneme např. u Bultmanna, s. 116n.

70 Že je tuto schopnost nutné připsat Boží moci, a nikoli lidské, ukazuje srovnání s 2K 1,8, kde si Pavel připadal opravdu v koncích (ἐξασπορηθῆναι), protože trápení bylo nad jeho sílu (καθ’ ὑπερβολὴν ὑπὲρ δύναμιν). Krug s. 213n.

71 Krug, s. 215n. Tento eschatologický výklad poslední antiteze je sice lákavý, ale přece jen tématicky dost vybočující. Poznámka M. Thrallové, že kromě obrazného významu mohlo jít i o zcela reálnou Pavlovu zkušenost, je možná přiměřenější. Thrall, *II Corinthians I-VII*, s. 329, sr. Sk 14,19n. I tak lze ovšem fakt, že se apoštol, sražený smrtící ranou k zemi, opět postaví na nohy, chápat jako reálný Boží zásah do jeho situace.

1,8nn: ve všech čtyřech případech Bůh zasahuje, když už to vypadá zcela beznadějně, aby zabránil tomu nejhoršímu, aby uchoval život apoštola před naprostým zničením.⁷²

2.1.4 2K 6,3–10

O dvě kapitoly později (tedy v rámci stejného celku 2K 2,14–7,4) přichází další katalog, pomocí kterého Pavel souhrnně charakterizuje svou službu. Výchozí prohlášení zní: „Nikommu nedáváme v ničem příležitost k pohoršení, aby tato služba nebyla uvedena v potupu, ale ve všem se prokazujeme jako Boží služebníci“ (6,3–4a; ČEP). Jak a v čem se apoštol prokazuje, rozvíjí následující, umně sestavený seznam (v. 4b–10).⁷³ Na prvním místě v něm stojí vytrvalost (ἐν ὑπομονῇ πολλῇ), ke které je připojen výčet strážní všeho druhu, v nichž je Pavel schopen vytrvat.⁷⁴ Následují další apoštolské kvality jako bezúhonnost či poznání, ale také Duch svatý nebo nepředstíraná láska.⁷⁵ Nakonec je uvedena moc Boží, kterou je proto možné chápat jako souhrn nebo také zdroj všeho předchozího. Vše, čím se Pavel vykazuje jako věrohodný služebník, je v posledku darem od Boha.⁷⁶

Druhá polovina katalogu (s verši 7b–8a jako jakýmsi přechodem) vykresluje pomocí antitetických dvojic paradoxní charakter apoštolské existence. Opět je možné povahu tohoto paradoxu vykládat různě, já se přikláním k chápání obou polovin protikladných výroků jako skutečně pravdivých.⁷⁷ Pavel zde tedy popisuje dvě stejně reálné a stejně zřetelné stránky svého života ve službě, přičemž pointa spočívá právě v tom, že platí oboje současně. Jestliže se Pavel v zármutku stále raduje a v chudobě mnohé obohacuje, není to opět projevem ničeho jiného, než moci Boží působící v jeho životě a díle.

72 To je jedním z hlavních důrazů M. Hauckové, viz např. s. 250.

73 Kleinknecht, s. 256.

74 Až na jednu výjimku nacházíme všechna tato trápení i v jiných katalozích (1K 4, 2K 4 a 11). Tou výjimkou je ἐν ἀκαταστασίαις: v nepokojích či zmatcích. V principu ovšem nejde o nic nového, nýbrž o pojmenování okolností, vedoucí k Pavlovu bití, uvěznění nebo třeba kamenování (sr. 2K 11,23nn).

75 Dohromady i s vytrvalostí je těchto „ctností“ devět, stejně jako strážní.

76 Hauck, s. 256. Fitzgerald, s. 195.

77 Tak např. Thrall, *II Corinthians I-VII*, s. 464; Krug, s. 247. Obtíž při tomto výkladu tvoří ὡς πλάνοι (v. 8). Krug se s ní vypořádává tím, že toto slovo chápe v jeho pasivním významu: tedy nikoli „podvodníci“, nýbrž „omylní“. Takovou vlastnost (jako součást lidské slabosti) už je možné apoštolu připsat. Krug, s. 248.

K výše probíraným oddílům mají blízko především dvě prostřední antiteze: „jako umírající, a hle, žijeme, jako týraní, ale ne usmrčení.“

Ze všech doposud uvedených textů je zřetelné, že Pavel opakovaně (a svým způsobem neustále) zakoušel působení Boží moci, která mu dávala sílu vytrvat v těžkostech, a když se ocitl zcela v koncích, vytrhla ho ze samého náručí smrti. Poslední zmíněný oddíl (2K 6,3–10) rozšiřuje projevy Boží moci o další charakteristiky apoštolské služby (čímž příhodně ukazuje k tématu naší další podkapitoly), vytrvalost v souženích však mezi nimi stojí na předním, exponovaném místě.

2.2 Boží moc působí úspěch slabého zvěstovatele: 1K 2,1–5

V 1K 2,1–5 nacházíme jiný případ působení Boží moci v apoštolově slabosti. Místo situace ohrožení, trápení, tísně je zde líčena situace zvěstování. Pavel se vrací k onomu památnému dni, kdy poprvé přišel do Korintu hlásat evangelium. Učinil tak, podle vlastních slov, ἐν ἄσθενείᾳ καὶ ἐν φόβῳ καὶ ἐν τρόμῳ πολλῷ (v. 3). To, že přesto v Korintu vznikl sbor, že se tu našli tací, kteří uvěřili, pak nelze připsat ničemu jinému než moci Boží (v. 4n).

2.2.1 Kontext (spory v korintském sboru)

Tento oddíl je součástí celku 1K 1,10–4,21, ve kterém Pavel zeširoka reaguje na zprávu, která se mu o korintském sboru donesla, a sice, že v něm dochází ke štěpení do různých skupin, vychloubajících se jedna vůči druhé (sr. 1K 1,11n; 3,3n; 4,6nn). Na přesné povaze tohoto rozkolu se vykladači neshodují, dva rysy jsou však zřetelné: 1. Jednotlivé „frakce“ se nějakým způsobem hlásily k různým apoštolům (Pavlovi, Apollovi, Petrovi,⁷⁸ viz 1,12; 3,4; 4,6). 2. Vzhledem k nápadně častému výskytu (pro Pavla jinak nijak typického) slova „moudrost“ či „moudrý“ v tomto oddílu lze soudit, že právě σοφία hrála v uvažování Korintských významnou roli. Spojíme-li oba znaky dohromady, pak se zdá, že Korintští se chlubili moudrostí „svých“ apoštolů a zřejmě si zakládali na tom, že na ní sami mají podíl.⁷⁹ Ať už tuto moudrost považovali za prostředek spásy či šlo pouze o nemístnou zálibu v „moudrosti slov“ (tedy řečnickém umění) či něco mezi tím,⁸⁰ jejich pozornost a úcta se zaměřovaly na lidi a lidské zásluhy, což právě vedlo k sporům uvnitř sboru. V reakci na tuto situaci Pavel radikálně vyzdvihuje Krista Ukřižovaného, tedy Boží spásné jednání v události kříže, které zakládá principiální jednotu sboru (1,13), všechnu lidskou moudrost obrací v bláznovství (1,19nn) a je výlučně působící mocí v apoštolském zvěstování. V porovnání s Bohem ani Pavel ani Apollos „nic neznamenají“ (3,7).

78 Jak chápat „Kristovu“ skupinu (1K 1,12) je těžko soudit, pro náš výklad to ovšem není podstatné.

79 Lampe, s. 17.

80 Více viz dále.

Veršům 2,1–5 pak v této promyšlené kompozici přísluší funkce druhého exempla (prvním je úsek 1,26–31), tedy praktického příkladu, dokládajícího pravdivost klíčového teoretického výkladu v oddílu 1,18–25.⁸¹

2.2.2 1K 2,1–5: Výklad oddílu

Jak již bylo řečeno, v 1K 2,1–5 Pavel adresátům připomíná, jak vypadalo jeho misijní zvěstování „tajemství Božího“ v Korintu. První charakteristika je negativní: nepřišel nic hlásat „nadnesenými slovy nebo moudrostí“ (ČEP). Spojení οὐ καθ' ὑπεροχὴν λόγου ἢ σοφίας upomíná na οὐκ ἐν σοφίᾳ λόγου z verše 1,17 a také na οὐκ ἐν πειθοῖ[ς] σοφίας [λόγοις]⁸² verše 2,4. Nad všemi třemi místy se vznáší stejná otázka: Odmítá tu Pavel určitou formu (tzn. rétoricky vyšperkovanou řeč)⁸³, nebo určitý obsah (tzn. zvěstování „moudrostí“)⁸⁴? První možnost je jednodušší (už proto, že není třeba vymýšlet, o jakou moudrost by se zde mělo jednat), druhá zase lépe odpovídá výkladu v 1,18–31, kde „moudrost“ očividně neznamena pouze řečnické umění. Jistým východiskem by mohl být poznatek P. Lampeho, že rétorická brilance se neprojevovala pouze ve formě, nýbrž také v obsahu řeči, konkrétně v rozmanitých vzdělávacích prvcích, kterými byla správná promluva „napěchovaná.“ Odsud je možné spojení σοφία λόγου (1,17) chápat jako výstižné označení pro všechnu moudrost lidstva.⁸⁵ Nelze ostatně ani vyloučit, že obě výše zmíněné varianty jsou správné.

Ať tak či tak, moudrost (rozumí se lidskou) Pavel *odmítá*. A zdůvodňuje to druhou, tentokrát pozitivní, charakteristikou svého zvěstování: „Rozhodl jsem se totiž neznat mezi vámi nic jiného, než Ježíše Krista, a tohoto (jako) ukřižovaného“ (2,2). Apoštol přišel do Korintu, a místo aby své posluchače oslnil svou výřečností či věděním, vyhlásil zde „bláznivou“ zvěst, slovo o kříži.

A jako by to nebylo dost, ani svou osobou nemohl udělat dojem. Přišel (třetí charakteristika) „sláb, s velkou bázni a chvěním“ (ČEP). „Slabost“ zde Pavel užívá zcela obecně pro popis svého vystupování (sr. 2K 10,10), ovšem

81 Schrage, s. 223.

82 Tato část verše je doložena v mnoha variantách, přičemž jistá krkolomnost této fráze je všem společná.

83 Tak Schnabel, s. 103. Dále B. Dodd, s. 51.

84 Tak Schrage, s. 159n. Pro případ v. 2,1 ale nechává obě možnosti otevřené.

85 Lampe, s. 84n.

vidět v pozadí jeho nemoc (sr. 2K 12,7) nemusí být zcela mylné. „Bázeň a chvění“ na člověka podle starozákonní tradice přichází v přítomnosti Boží. Pavel zde může odkazovat na Boží působení v jeho zvěsti, kterého si byl silně vědom. Především byl však takový stav pravým opakem sebevědomého a přesvědčivého postoje rétora.⁸⁶

Pavlovo slovo si nezískalo přijetí u posluchačů ani svou krásou, ani lákavostí svého obsahu, ani působivým vystupováním svého hlasatele, nýbrž „Duchem a mocí.“ Jeho kázání bylo opravdu úspěšné, ovšem pouze a právě proto, že Bůh sám probouzel skrze apoštolovo zvěstování víru, povolával Židy i pohany (1,24). Na základě toho je v závěrečném verši znovu odmítnuta „lidská moudrost“. Neboť strojení bláznivé zvěsti do působivých rétorických ozdob jí může pouze ubrat na její vlastní působivosti, vylepšování různými lidskými moudry může pouze odvádět pozornost od oné rozhodující události kříže, impozantnost hlasatelovy osoby může pouze zastírat, že to Bůh tu byl a je svým Duchem a mocí při díle. Lidská moudrost nemůže být základem víry, může pouze „vyprázdnit“ Kristův kříž (1,17).⁸⁷

Jak přesně však chápat spojení ἐν ἀποδείξει πνεύματος καὶ δυνάμεως (v. 4)? „Duch a moc“ (na tomto místě nejspíše jako hendiadys)⁸⁸ zafungovaly jako „přesvědčivý důkaz“ Pavlovy zvěsti. Znamená to, že své kázání doprovázel nějakými mocnými činy? K takovému výkladu by mohly ukazovat verše Ř 15,18n a 2K 12,12, kde Pavel zmiňuje δυνάμις πνεύματος, resp. δυνάμεις ve spojitosti se „znameními a divy“ (σημεία καὶ τεράτια) jako jeden ze znaků své služby. Není tedy asi pochyb, že se Pavel takovýmto projevem moci mohl prokázat (sr. i Sk 19,11) a také, že ho považoval za pravý dar Ducha (1K 12,10.28n). Ovšem ani na jednom z těchto míst mu nepřipisuje tak významnou roli, že by se o něj (tedy o provedení nějakých mocných činů) opíralo Pavlovo zvěstování (navíc sr. 1K 1,22).

Za pravděpodobnější proto pokládám druhé možné řešení, tedy, že oním „důkazem Ducha a moci“ je samotný fakt, že Pavlovo „slabé“ slovo došlo ohlasu, jinými slovy, že

86 Schnabel, s. 154n. Podle Barretta mohl Pavla rozechvívat pocit ohromné odpovědnosti, kterou jako apoštol nese. Barrett, *The First Epistle*, s. 65.

87 Sr. Schnabel, s. 107n.

88 Tak (s rozdílnou mírou jistoty) mnoho vykladačů, např. Lindemann, s. 56 nebo Fitzmyer, *First Corinthians*, s. 173. „Duch Boží“ a „moc Boží“ není pro Pavla totéž, ani jejich působení nejsou zaměnitelná. Zdá se však, že právě ke zvěstování patří obojí a jejich projev zde (snad) splývá v jedno.

v Korintu uvěřili evangelium.⁸⁹ To, že někdo uvěří bláznovské zvěsti, je samo o sobě tak překvapivé, takový „zázrak“ zcela mimo lidské možnosti, že zde nemůže být při díle nikdo jiný než Bůh sám svou mocí (sr. 2,5). V tomto smyslu také Pavel píše, že nejen Kristus (to, co se s ním a v něm odehrálo o Velikonocích) je „Boží mocí“ (1,24), nýbrž i samotné slovo o kříži, evangelium, je „mocí Boží ke spasení“ (Ř 1,16, sr. 1K 1,18).

Zkusíme se na tuto otázku podívat ještě z trochu širší perspektivy. „Mocné činy“ (δυνάμεις) zřejmě podle Pavla jsou, jakožto jeden z darů Ducha, jistým projevem Boží moci (1K 12,10.28n; sr. Ga 3,5). Mnohem zásadnějším, ano, tím *podstatným* „projevem“ této moci však je spasení, připravené Bohem v Kristu Ukřižovaném a Vzkříšeném (Ř 1,16; 1K 1,18). Tato moc se pak „roztahuje“ různými směry. Působí přijetí zvěsti, víru (1K 2,4n; sr. 1Te 1,5), působí vytrvalost či záchranu v (nejen) Pavlových trápeních (viz výše 2.1 a dále zvl. 3.1), bude působit i v křesťanově vzkříšení k novému životu (1K 6,14; sr. 15,43; Fp 3,10). Poznávacím znakem této moci je, že je vždy „Boží mocí ke spasení“ a že se nejzřetelněji a nejsilněji projevuje právě tam, kde vládne slabost.⁹⁰

2.2.3 Boží moc ve zvěstování

1. Tento oddíl velmi zřetelně vyjadřuje Pavlovo přesvědčení, že je to Bůh sám, komu je třeba připisat zásluhu za apoštolův misijní úspěch. V kontextu 1K má tento Pavlův důraz odvrátit jeho adresáty od nesprávného přeceňování apoštolovy osobnosti.⁹¹ Aby ukázal na pravý původ moci, v jeho slovu nepochybně působící, vyzdvihuje vlastní všestrannou nemohoucnost: forma jeho řeči, obsah jeho poselství (alespoň v očích světa) i jeho celkové vystupování bylo jedním slovem *slabé*. Jde o stejný princip, na jaký jsme narazili v 2K 4,7: je-li apoštol sám slabý („hliněnou nádobou“), musí být moc při něm působící mocí Boží. Přitom je zajímavé, že na rozdíl od různých trápení líčených jinde se Pavel pro svou slabost v Korintu alespoň částečně sám rozhodl (sr. 2,2).⁹²

89 Tak Lindemann, s. 56n; Fitzmyer, *First Corinthians*, s. 174; Fee, který však přidává i nějaký projev Ducha na straně právě uvěřivších Korintských, např. glosolálii, s. 95.

90 Tímto exkurzem jsme poněkud předběhli, oč nám jde a půjde v celé této práci. Chtěli jsme však využít exegetické otázky nad 1K 2,4 k lehkému načrtnutí významu δυνάμεις v Pavlově užití. Jde jen o základní obrysy, nezmínili jsme všechny výskyty (z nichž cca dvě třetiny připadají na 1 a 2K) ani jsme se nevěnovali variabilitě tvarů a spojení, v nichž u Pavla tento pojem nacházíme. Některé z těchto případů by nepochybně vybočovaly z našeho „schématu,“ neboť Pavlovo myšlení a vyjadřování je vždy o něco pestřejší a „svobodnější,“ než nějaký koncept dokáže zachytit.

91 Lampe, s. 75.

92 Zda by byl Pavel, kdyby chtěl, schopen zapůsobit na posluchače rétoricky vytříbeným projevem, není zcela zřejmé. Na jednu stranu označuje sám sebe v 2K 11,6 jako ἰδιώτης τῶ λόγῳ, na druhou stranu jeho dopisy nesou zřetelné známky dobrého réto-

Korint zřejmě nebyl jediným místem, kde Pavlovo úspěšné založení sboru provázela slabost. V Ga 4,13 čteme: οἶδατε δὲ ὅτι δι' ἀσθενείαν τῆς σαρκὸς εὐηγγελισάμην ὑμῖν τὸ πρότερον. Pavel tu adresátům připomíná svou nemoc, která ho sužovala, právě když k nim poprvé přišel. A přesto ho přijali „jako Krista Ježíše“ (4,14). V 1Te 2,2 zase píše o svém příchodu v souvislosti s trápením a týráním (či pohanou), kterého se mu dostalo ve Filipech, těžko se tu tedy mohl uvést jako úspěšný a sebejistý hlasatel. Kromě toho ho i v samotné Tesalonice čekal „mnohý těžký zápas.“ Podobně jako v 1K 2,4 se však jeho zvěst prokázala „mocí a Duchem svatým a plnou přesvědčivostí“⁹³ (1Te 1,5).⁹⁴ V listu Římanům, 15,17nn, Pavel sice nezmiňuje žádné své trápení či slabost, mluví však o svém misijním působení a velmi výrazně přitom připisuje všechnen svůj úspěch Kristu. S naším oddílem má tento text společnou i dvojici „Ducha a moci“ (v. 19: ἐν δυνάμει πνεύματος [θεοῦ]).

2. Už jsme zmínili, že zdůrazněním vlastní slabosti Pavel bojuje proti chybnému chápání významu apoštolů. Tím jsme ovšem účel našeho textu vystihli pouze částečně. Jak už také bylo uvedeno, tento oddíl funguje jako exemplum k výkladu veršů 1,18–25. Společným motivem je přitom právě působení Boží moci ve slabosti.

V 1K 1,18nn se Pavel věnuje základnímu paradoxu křesťanského poselství: „Bohu se zalíbilo spasit ty, kdo věří, bláznovskou zvěstí“ (v. 21, ČEP). Obsahem této zvěsti je Ježíš Kristus Ukřižovaný (2,2). Člověk visící na kříži je pro svět (židovský i pohanský) vrcholem slabosti. Mesiáš visící na kříži je pro svět (židovský i pohanský) vrcholem bláznovství. Jestliže se Bůh rozhodl právě touto cestou darovat světu záchranu, naprosto tím „zahubil“ (sr. v. 19) všechnu lidskou moudrost (která ostatně fatálně selhala, viz Ř 1,18nn) a zároveň dal právě v té největší slabosti naplno zazářit své moci (sr. v. 24n). Tato moc se primárně projevila ve vzkříšení Ježíše Krista, Pavel zde však věnuje pozornost jejímu působení ve zvěstování, díky kterému kříž pro člověka přestává být

rického vzdělání. Z 1K je každopádně jasné, že i pokud brilantní řeč nebyla v apoštolových silách, nijak toho nelitoval.

93 Var. překlad: „mnohým ujištěním.“

94 Na toto místo je dle mého názoru možné aplikovat stejný výklad jako na 1K 2,4, viz výše.

bláznovstvím či kamenem úrazu a stává se prostředkem Božího spasitelného jednání.

Verše 1,26–31 a 2,1–5 jsou pak formulované tak, aby doložily tento paradoxní charakter působení Boží moci zkušeností Korintských. V prvním případě jde především o zdůraznění „nicotnosti“ čehokoli, čím by lidé mohli přispět ze své strany,⁹⁵ v druhém případě je paralela ještě přesnější: jako se Boží moc naplno projevila v slabosti kříže (1,25), tak se tatáž moc postarala o úspěch slabého apoštola (v. 2,3n).⁹⁶ Lidská moudrost při tom zůstala v obou případech zcela stranou. Bláznovská zvěst tak pro Pavla není nějakým axiomem víry, který je třeba poslušně spolknout, projevuje se zcela „ověřitelně“ v životě na ní založené církve. A viděno obráceně, Pavlova zkušenost, že Boží moc „dochází naplnění ve slabosti“ (2K 12,9a) není zakotvena v ničem menším než v oné rozhodující události kříže, klíčové pro veškeré Boží jednání s tímto světem.

95 Schrage, s. 208.

96 Schütz, s. 202.

3. Jak souvisí apoštolova existence s jeho zvěstí?

3.1 Pavlova zkušenost „ztělesňuje“ jeho zvěst

V závěru předchozí kapitoly jsme vlastně již překročili její rámec a pronikli při výkladu působení Boží moci v apoštolově slabosti na hlubší úroveň. V této kapitole na to navážeme, neboť budeme zkoumat, jak Pavel tuto svou životní zkušenost myšlenkově uchopuje, jaký teologický význam jí dává. Jinými slovy: jak souvisí povaha jeho existence s jeho zvěstí. Přitom se vrátíme k některým textům, které jsme již otevřeli (2K 1,3–11 a 4,7–12), ale jejichž vlastní těžiště jsme doposud ponechali stranou. Než tak ale učiníme, pozdržíme se ještě u 1. listu Korintským.

3.1.1 1K 4,6–13

9	δοκῶ γάρ,
ὁ θεὸς ἡμᾶς τοὺς ἀποστόλους ἐσχάτους ἀπέδειξεν
ὡς ἐπιθανατίους,
ὅτι θεάτρον ἐγενήθημεν τῷ κόσμῳ
καὶ ἀγγέλοις καὶ ἀνθρώποις.	Domnívám se totiž,
že nás apoštoly ustanovil Bůh za poslední,
jako propadlé smrti,
stali jsme se (totiž) divadlem světu,
andělům i lidem.
10	ἡμεῖς μωροὶ διὰ Χριστόν,
ὕμεις δὲ φρόνιμοι ἐν Χριστῷ·
ἡμεῖς ἀσθενεῖς,
ὕμεις δὲ ἰσχυροί·
ὕμεις ἔνδοξοι,
ἡμεῖς δὲ ἄτιμοι.	My jsme blázni pro Krista,
vy však rozumní v Kristu;
my slabí,
vy však silní;
vy slavní,
my však beze cti.
11	ἄχρι τῆς ἄρτι ὥρας καὶ πεινῶμεν καὶ διψῶμεν
καὶ γυμνιτεύομεν καὶ κολαφιζόμεθα καὶ ἀστατοῦμεν	Až do této chvíle hladovíme i žízníme,
a jsme nazí a bití a bez domova
12	καὶ κοπιῶμεν ἐργαζόμενοι ταῖς ἰδίας χερσίν·
λοιδορούμενοι εὐλογοῦμεν,
διωκόμενοι ἀνεχόμεθα	a lopotíme se, pracující vlastníma rukama;
tupeni žehnáme,
pronásledováni vytrváváme,
13	δυσφημούμενοι παρακαλοῦμεν·
ὡς περικαθάρματα ⁹⁷ τοῦ κόσμου ἐγενήθημεν,
πάντων περίψημα ἕως ἄρτι.	hanobeni mluvíme laskavě,
stali jsme se odpadem/vyvrhelem světa
spodinou všech až doposud.

97 Doslova to, co je odstraněno drhnutím, čištěním. Přeneseně jako zástupná, očišťující oběť, sr. Př 21,18. Významově se téměř neliší od περίψημα.

Ve středu naší pozornosti stojí verše 1K 4,9–13. Ty se nacházejí v závěru většího celku tvořeného prvními čtyřmi kapitolami listu.⁹⁸ Pavel tu vychází z neblahého jevu, který se v Korintě vyskytl (dělení do různých znesvářených skupin), aby pomocí nejsilnějších teologických argumentů odkryl hlubší pomýlenost, která tuto situaci způsobila (tedy přeceňování „lidské moudrosti“ a s tím spojené přeceňování apoštolů, obráceně viděno podceňování bláznovství kříže a Božího rozhodujícího jednání a působení). I ve čtvrté kapitole Pavel dál bojuje s korintským „bludem.“ Prvních šest veršů se ještě týká nezdravého vztahu k apoštolům, který se projevuje jednak vynášením soudů nad nimi, jednak (opět) vychloubáním se jedním apoštolem proti druhému. V 7. verši Pavel plynule navazuje s dalším projevem korintské pýchy: naparování se vlastními dary, jako by právě nešlo o dary. Následující verš pak přináší opět něco nového: „Už jste nasyceni, už jste zbohatli, bez nás jste začali kralovat!“ Tato Pavlova ironická výpověď zřejmě reflektuje přesvědčení Korintských, že již v zásadě dosáhli plnosti, vstoupili do království Božího (tzv. „realizovaná eschatologie“).⁹⁹ Právě na tento poslední nešvar (který ovšem nelze oddělit od těch předchozích) Pavel reaguje ve v. 9–13 líčením svého trápení, které má ke kralování opravdu hodně daleko. Záleží mu přitom právě na kontrastu mezi vlastní zkušeností a tím, jak svůj život vidí Korintští.¹⁰⁰

9 δοκῶ γάρ, ὁ θεὸς ἡμᾶς τοὺς ἀποστόλους ἐσχάτους ἀπέδειξεν...

Je vskutku pozoruhodné, kolik vykladačů se nad tímto veršem s větším či menším gustem rozeptá o gladiátorech a nešťastnících odsouzených na smrt (ὡς ἐπιθανατίους), jejichž utrpení a ponížení v aréně (θέατρον ἐγενήθημεν) si vychutnávají davy bezcitných diváků. Přitom obvykle zcela, nebo téměř zcela, pomínou to, co považují za mnohem důležitější výpověď tohoto verše: „nás apoštoly ustanovil Bůh za poslední.“ Proč by mělo být výslovně *Božím zámě-*

98 Podle většiny komentářů se konec tohoto celku kryje s koncem 4. kapitoly. B. Dodd, jehož argumentace se mi jeví jako dosti přesvědčivá, však považuje oddíl 4,14–21 za „přechodný“, tedy vztahující se přinejmenším stejnou měrou k předchozímu jako i k následujícímu textu. Dodd, s. 61–67.

99 Schrage, s. 338.

100 Zvláště Fitzgerald (s. 135–146) a Ebner (s. 54) vykládají tento oddíl na pozadí stoického ideálu mudrce. Jakkoli paralely tu jistě jsou, celkově tento výklad (jak ho podává Ebner) nepovažuji za přesvědčivý.

rem, aby na tom byl jeho apoštol tak bídne?¹⁰¹ Právě proto, aby se stal divadlem, podívanou. Ovšem ne aby se měl svět čemu zasmát, nýbrž aby mohl na apoštolu vidět, jak se věci opravdu mají, ověřit si pravdivost jeho zvěsti.¹⁰²

Tento důraz považuji za tak důležitý, protože dle mého osvětluje smysl celého tohoto úseku: Pavel tu svými slovy vykresluje Korintským žalostné scény ze svého života, aby jim poskytl zkušenost, která jim samotným zřejmě do určité míry chyběla. Zdá se, že korintský sbor, přinejmenším za Pavlovy doby, na rozdíl od jiných nezažil pronásledování. V kombinaci s bohatstvím duchovních darů, kterých se jim dostalo, mohlo právě to vést ke zkreslenému vidění, se kterým se Pavel potýká ještě v 2K (když jim právě apoštolova slabost nejde pod nos). Apoštolova utrápená existence jim má proto připomenout, že tento svět je stále ještě světem, ve kterém byl Ježíš Kristus ukřižován a ve kterém proto i jeho následovníky naprostou většinou čeká pronásledování a posměch. Svou vlastní existencí, přesně k tomuto účelu Bohem určenou, si tak pomáhá při zvěstování, v tomto případě konkrétně podává „důkaz,“ že dokud žijí jako křesťané v tomto světě, mohou království Boží pouze vyhlížet (sr. v. 8b).

10 ἡμεῖς μωροὶ διὰ Χριστόν, ὑμεῖς δὲ φρόνιμοι ἐν Χριστῷ.

V tomto verši Pavel názorně staví sebe sama vedle Korintských, aby co nejvíce vynikl rozdíl. Apoštolova pozice je jasná: podle měřítek světa, která, ač v kříži relativizovaná (sr. 1,26n), mají stále velmi reálný dopad, je bláznem, slabým, opovrženímhodným. Spojení „pro Krista“ může znamenat totéž co „pro víru“, nebo vzhledem k v. 9 speciálně na apoštola se vztahující záměr Boží, aby jeho existence co nejvíce připomínala Kristův osud.¹⁰³

Co se charakteristik Korintských týče, existují dvě možná chápání. Podle prvního (které lze nalézt v mnoha komentářích) je Pavel podobně jako ve v. 8 myslí ironicky. Cituje tedy sebevědomé přesvědčení Korintských, aby je

101 „Určení na smrt“ lze chápat jako nejdrastičtějšího a tedy nejnázornějšího zástupce všech Pavlových soužení, sr. 1K 15,31 či 2K 6,9; 11,23.

102 Toto chápání není v rozporu se „standardním“ výkladem, jak ho podává např. Schrage, s. 341n, tedy že Pavel zkrátka sdílí osud Ukřižovaného. Důraz na *funkci* apoštolova trápení jsem však našla pouze stručně u Barretta, *The First Epistle*, s. 110.

103 Více viz dále, 2K 4,11.

srovnáním s vlastní slabostí usvědčil z omylu. „Jak se můžete považovat za rozumné a silné, když já, váš apoštol, jsem slabým bláznem?“¹⁰⁴

Slabinou tohoto výkladu dle mého názoru je, že Pavel je bláznem atd. „podle světa“ a oni rozumní „v Kristu“, což se nemusí vylučovat, právě naopak. Křesťané mají v principu právo považovat se za rozumné, silné a slavné v Kristu,¹⁰⁵ vždycky to ovšem bude zároveň znamenat být blázný, slabými a beze cti světu. To, co tu Pavel přiděluje na jednu stranu sobě, na druhou stranu svým adresátům, platí o něm i o nich stejně, nakolik jsou všichni křesťany. Pointou však je, aby Korintští uznali i tu neslavnou stránku křesťanské existence a přijali ji jako znamení, že ještě nejsou u cíle, boj ještě není dobojován. Nelze si ze zvěsti o Kristu přivlastnit jenom moc a zapomenout na jeho slabost.

11–13 ἄχρι τῆς ἄρτι ὥρας καὶ πεινῶμεν καὶ διψῶμεν...

V závěrečných třech verších Pavel dává své slabosti konkrétní náplň. Věcným a přece působivým líčením své bídy stahuje Korintské zpátky na zem. Dvakrát uvedené „až doposud“ (na začátku a na konci) vyvrací jejich „už.“¹⁰⁶ Podobně apoštolův velmi „pozemský“ hlad, žízeň a nouze (chatrné oblečení) kontrastuje s jejich domnělou duchovní nasyceností a bohatstvím.¹⁰⁷ Bití či obecně snášení ubližování všeho druhu patřilo stejně jako bezdomovectví neodmyslitelně k Pavlovu misijnímu poslání, které jako takové neváhá označit za námahu, „dřinu.“¹⁰⁸ Kromě toho všeho si ještě vydělává na živobytí vlastníma rukama.

Ve 12. verši Pavel mění schéma a přidává ke třem dalším formám trápení svou pozitivní reakci. Svým způsobem lze i vlídné slovo tváří v tvář urážkám chápat (podle měřítek tehdejšího i dnešního světa) jako projev slabosti či bláznovství.¹⁰⁹ Možná však Pavel spíše chce své adresáty ujistit, že všechno

104 Např. Schrage, s. 343.

105 I když právě Korintští se „křesťanskou“ rozumností příliš nevyznačovali, sr. 1K 3,1nn. Potud nelze lehkou Pavlovu ironii vyloučit.

106 Barrett, *The First Epistle*, s. 111, stejně Schrage s. 344.

107 Schrage, s. 345.

108 Zřetelně např. v 1K 15,10; 2K 11,23; Ga 4,11. Na našem místě může ovšem κοπιῶμεν označovat i Pavlovu manuální práci, o které mluví vzápětí.

109 Schrage, s. 343.

toto trápení nevede k zoufalství či zahořklosti, že se pod ním člověk nemusí zlomit. Odkud k tomu bere sílu, to zde kupodivu nepíše, jakkoli je z jiných jeho výpovědí zřejmé, že zdroj je třeba hledat u Boha.¹¹⁰

Poslední výpovědi dovádí apoštol své líčení k vrcholu. Jestliže se na začátku tohoto oddílu přirovnal k odsouzencům na smrt (v. 9), na konci se dvakrát označuje jako „odpad světa“ (v. 13). Oba výrazy (περικαθάρματα, περίψημα) znamenají v podstatě totéž: smetí, to, co se odstraní čištěním, přeneseně potom vyvrhel či spodina lidstva.¹¹¹ Více vyzdvihnout svou hanbu a bídu v očích světa už Pavel ani nemohl.¹¹²

Apoštolova trápení v oddílu 1K 4,6–13 bývají vykládána různými způsoby, které se nemusí nutně vzájemně vylučovat. Je možné v nich vidět jakýsi lék na korintské vychloubání se „svými“ vůdci.¹¹³ Podle mnohých badatelů (kteří se řídí veršem 4,16) zde Pavel staví sebe sama Korintským před oči jako model k následování.¹¹⁴ B. Dodd vidí hlavní záměr našeho textu (stejně jako celého oddílu 1K 1–4) v soustředění veškeré pozornosti Korintských na Krista, ve vyzdvižení jeho role a významu.¹¹⁵ Já jsem se pokusila vyložit Pavlovo soužení v souvislosti s korintskou „realizovanou eschatologií“ jako ilustraci napomáhající správnému pochopení jeho zvěsti.¹¹⁶ Korintští, stejně jako Pavel, uvěřili slovu o Ježíši Kristu ukřižovaném. To je ovšem světu bláznovstvím a kamenem úrazu a tak tomu bude, dokud tento svět trvá. Proto se ovšem křesťan nemůže už vidět v nebeské blaženosti, nýbrž musí počítat s trápením a po-

110 V rámci 1K např. 2,3n či 15,10. Pointovaně samozřejmě v 2K 12,9n.

111 Konotaci lidské oběti očišťující určité společenství všichni vykladači zmiňují, aby ji naprostá většina z nich zavrhla jako nepravděpodobnou, viz např. Schrage, s. 349n.

112 Schrage, s. 350.

113 Fitzgerald, s. 148; Lampe, s. 139.

114 Fitzgerald, s. 122; Kleinknecht, s. 235n; Schrage, s. 330. Od tohoto výkladu mne zrazuje, že výzvu k napodobení v souvislosti s verši 9–13 lze těžko chápat jinak než jako výzvu k dobrovolnému strádání a vyhledávání utrpení (neboť jak jinak by mohli Pavla reálně napodobit?), což zcela určitě neměl apoštol na mysli (jak by jistě souhlasili i výše citovaní exegeti). Přesnější by dle mého názoru bylo mluvit o tom, že až na Korintské dolehne nějaké soužení, bude jim Pavlův příklad sloužit jako orientace, jak svá trápení chápat a unést.

115 B. Dodd, s. 48.

116 Tak částečně i Schrage, s. 333.

směchem. Pro apoštola to platí dvojnásob, právě aby se na něm mohli orientovat ti, kteří by si jinak snad byli schopní nalhávat něco jiného.

3.1.2 2K 4,7–15

Výše už jsme zmínili, že oddíly 2K 1,3–11 a 4,7–15 vykazují mnoho společných rysů. Jeden napomáhá k pochopení druhého, přičemž ve 4. kapitole se ona základní myšlenka, o kterou nám zde jde, zdá vysvítat o něco zřetelněji. Proto se budeme věnovat nejprve tomuto oddílu.¹¹⁷

10	πάντοτε τὴν νέκρωσιν τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῷ σώματι περιφέροντες, ἵνα καὶ ἡ ζωὴ τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῷ σώματι ἡμῶν φανερωθῇ.	Stále Ježíšovu mrtvost na těle nesouce, aby i život Ježíšův na našem těle byl zjeven.
11	ἀεὶ γὰρ ἡμεῖς οἱ ζῶντες εἰς θάνατον παραδιδόμεθα διὰ Ἰησοῦν, ἵνα καὶ ἡ ζωὴ τοῦ Ἰησοῦ φανερωθῇ ἐν τῇ θνητῇ σαρκὶ ἡμῶν.	Neboť stále jsme my, kteří žijeme, vydáváni na smrt kvůli Ježíši, aby i život Ježíšův byl zjeven na našem smrtelném těle.
12	ὥστε ὁ θάνατος ἐν ἡμῖν ἐνεργεῖται, ἡ δὲ ζωὴ ἐν ὑμῖν.	A tak na nás působí smrt na vás však život.
13	Ἔχοντες δὲ τὸ αὐτὸ πνεῦμα τῆς πίστεως κατὰ τὸ γεγραμμένον· ἐπίστευσα, διὸ ἐλάλησα, καὶ ἡμεῖς πιστεύομεν, διὸ καὶ λαλοῦμεν,	Majíce stejného D(d)ucha víry, jak je psáno: <i>Uvěřil jsem,</i> <i>proto jsem promluvil,</i> i my věříme, a proto mluvíme,
14	εἰδότες ὅτι ὁ ἐγείρας τὸν κύριον Ἰησοῦν καὶ ἡμᾶς σὺν Ἰησοῦ ἐγερεῖ καὶ παραστήσει σὺν ὑμῖν.	vědouce, že ten, který vzkřísil Pána Ježíše, také nás s Ježíšem vzkřísí a postaví (před sebe) spolu s vámi.
15	τὰ γὰρ πάντα δι' ὑμᾶς, ἵνα ἡ χάρις πλεονάσασα διὰ τῶν πλειόνων ¹¹⁸ τὴν εὐχαριστίαν περισσεύσῃ εἰς τὴν δόξαν τοῦ θεοῦ.	Vždyť to všechno je kvůli vám, aby milost, rozhojněná skrze větší množství, rozmnožila díkyvzdání k slávě Boží.

117 Ke kontextu a výkladu v. 7–9 viz výše, 2.1.3.

118 Jinde u Pavla znamená „většina“, zde spíš ve smyslu „stále větší množství“, Thrall, *II Corinthians I-VII* s. 345.

10–12 πάντοτε τὴν νέκρωσιν τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῷ σώματι περιφέροντες...

Verše 10–12 tvoří střed celého oddílu, zde leží klíč k jeho pochopení, jak je zdůrazněno i formálně, pomocí syntetického paralelismu v. 10 a 11.

Pavel tu svou právě vyličenou existenci uvádí do vztahu s Ježíšem Kristem,¹¹⁹ když do antitetického schématu katalogu (v. 8n) dosazuje na místo svých trápení „Ježíšovu mrtvost“ či „vydávání na smrt kvůli Ježíši“ a na místo působení Boží moci „zjevení Ježíšova života.“ Zároveň se toto schéma výrazně posunuje, když místo odporovacího ἀλλά nastoupí účelové ἵνα. Obojí, i smrt i zjevení života, se dále výslovně týká apoštolova těla. To může odkazovat k fyzické povaze jeho soužení, ale také (což spolu souvisí), k reálnosti, viditelnosti, téměř by se dalo říct hmatatelnosti obou jevů. Nosí-li člověk něco na svém těle, mohou to ostatní vnímat, je to „zjevné.“ Variace ve v. 11, smrtelné „sarx,“ může sloužit upřesnění, že se jedná o toto pozemské tělo, o tento právě prožívaný apoštolův život.¹²⁰ Co z této promyšlené Pavlovy výpovědi plyne?

Především to, že moc, která se projevuje v apoštolově životě jako vytrvalost v neúnosných strážních případech přímo jako záchrana z životních ohrožení, je stejná moc, která vzkřísila Ježíše z mrtvých.¹²¹ Všechna Pavlova trápení tedy slouží nejen tomu, aby se moc provázející jeho zvěstování ukázala jako *Boží* (sr. v. 7), ale také, aby se ukázala *nejvlastnější podstata* této moci. S tím dobře souzní zjištění naší předchozí kapitoly, že nejen v tomto oddílu ale i v jiných líčeních vlastních trápení Pavel opakovaně charakterizuje Boží pomoc jako vysvobození ze samotné smrti. Apoštolská existence se tak stává *ztělesněním* jeho zvěsti o vzkříšení. Vyhroceně to Pavel formuluje ve v. 12, když všechen „pozitivní“ dopad přesouvá na své adresáty. Přijetí evangelia (což v důsledku znamená „život“¹²²) je jim zásadně usnadněno, když si působení Boží moci mohou ověřit přímo na životě apoštola.¹²³

119 Příčinou, pro kterou Pavel v tomto oddílu systematicky mluví o „Ježíši,“ se, pokud vím, podrobněji zabývá pouze Güttgemanns. Podle něj jde o nástroj v polemice s korintskými „gnostiky,“ který má zdůraznit identičnost Ukřižovaného a Vzkříšeného. Proč ho však Pavel používá pouze v tomto oddílu, Güttgemanns nevysvětluje. Güttgemanns s. 112–114.

120 Krug, s. 220. Sr. také 1K 6,13nn a Fp 1,20.

121 „It is God’s power taking shape in the form it took in the resurrection of Jesus, i.e. rescue from death, or its equivalent.“ Thrall, *II Corinthians I-VII*, s. 335.

122 Sr. Ř 6,11; 8,2. Toto přijetí samo je zároveň dílem stejné Boží moci, sr. výše 1K 2,4n.

Svou roli při zvěstování mají ovšem i trápení samotná (nejen jejich překonání), i je Pavel vztahuje k Ježíši. Na základě čeho tak však činí? V jakém smyslu na sobě „nosí Ježíšovu mrtvost“ (τὴν νέκρωσιν τοῦ Ἰησοῦ)? A co znamená, že je vydáván na smrt „kvůli Ježíši“ (διὰ Ἰησοῦν)? Možností, jak vykládat Pavlovo chápání vlastního vztahu ke Kristu, je celá řada.¹²⁴ Náš oddíl dle mého názoru vybízí k tomu, abychom se orientovali především na Pavlově apoštolském úkolu. Apoštol může svá trápení interpretovat jako „Ježíšovu mrtvost“ právě proto, že slouží jeho zvěstování *ukřižovaného* Mesiáše. „Vydávání na smrt kvůli Ježíši“ samo o sobě asociuje především ohrožení spojená s misí případně s křesťanským vyznáním vůbec (pronásledování, věznění, tresty), v našem kontextu se však opět vnucuje souvislost s obsahem zvěsti: „jsme vydáváni na smrt, protože ten, kterého zvěstujeme, byl vydán na smrt.“¹²⁵

Oporou pro tento výklad je opět pointovaná formulace v. 12, ve které Pavel velmi výrazně staví sebe na jednu stranu a své adresáty na druhou. Ovšem to jediné, co ho zásadně odlišuje od ostatních křesťanů, je právě jeho apoštolské poslání, to, že je „z vůle Boží apoštol Krista Ježíše“ (2K 1,1).¹²⁶

13–14 ...καὶ ἡμᾶς σὺν Ἰησοῦ ἐγερεῖ καὶ παραστήσει σὺν ὑμῖν.

Ve v. 13 nasazuje Pavel nově, aby pojednal stejné téma z trochu jiného úhlu. Pomocí citátu z Ž 116,10 začíná opět od sebe, od svého zvěstování. Snad přitom odkazuje na podobnost své a žalmistovy zkušenosti, zkušenosti Boží záchrany z životního ohrožení (sr. Ž 116,3–9), která otvírá zachráněnému

123 Krug dokonce mluví o určitém „soteriologickém významu“ Pavlových trápení, s. 222. Podobně Schmeller, *2Kor 1,1–7,4*, s. 265.

124 K přehledu, který uvádí Thrall, *II Corinthians I-VII*, s. 332–334, příp. 107–110, lze přidat ještě nejméně návrh M. Woltera, *Leidenstheologie*, s. 544–546.

125 Tento výklad má nejbližší k těm badatelům, kteří mluví o Pavlově existenci jakožto o zjevení či manifestaci Krista (výrazně Güttgemanns, s. 116). To sice dobře odpovídá veršům 10 a 11 našeho oddílu, stejně jako M. Thrall, (*II Corinthians I-VII* s. 334) bych však byla opatrná a mluvila pokud, pak spíše o zjevení evangelia. Ostatně Pavel sám se označuje jako „apoštol Ježíše Krista“, nic víc a nic míň. Sr. i Wolter, *Leidenstheologie*, s. 539.

126 „There is only one way in which Paul can be distinguished from other Christians who also suffer and are comforted. As an apostle he has a commission to preach the gospel, the word of the cross.“ Schütz, s. 245.

ústa.¹²⁷ Ať už měl Pavel na mysli širší kontext citovaného verše nebo ne, přebírá od žalmisty důvod pro své „mluvení“: víru. Součástí této víry, která ho vede ke zvěstování navzdory všem trápením s ním spojeným, je naděje na vlastní vzkříšení (v. 14). V tom spočívá významné doplnění předchozích Pavlových slov. Jestliže ve v. 8–12 zdůrazňoval přítomné působení Boží moci v apoštolových trápeních, která je touž mocí, jež v minulosti vzkřísila Ježíše z mrtvých, nyní k tomu explicitně přidává třetí, v budoucnu očekávaný projev téže moci: „ten, který vzkřísil Pána Ježíše, také nás s Ježíšem vzkřísí a postaví (před sebe) spolu s vámi“ (v. 14). Celá pointa tak zní: Momentálně pozorovatelné projevy Boží moci v apoštolově slabosti jsou pro ty, kdo uvěří jeho zvěsti, potvrzením naděje na budoucí vytržení ze smrti, naděje zakotvené v již uskutečněném vzkříšení Ježíše Krista (sr. 1K 6,14).¹²⁸

Podstatné je, že tuto naději má apoštol se svými adresáty společnou. Rozlišení popsané ve v. 12 je tedy jen dočasné a jen částečné, dané tím, že Pavel je poslem zvěsti zatímco Korintští jejími příjemci. Na základní rovině je však už nyní spojuje stejná víra, vyhlídka na stejnou, dokonce výslovně společnou budoucnost („spolu s vámi“).¹²⁹ Stejně tak, pokud byl ve v. 10n popisován svým způsobem výsadní vztah mezi apoštolem a Ježíšem, „vzkříšení s Ježíšem“ ve v. 14 se týká všech křesťanů bez rozdílu. Protože z časového hlediska není možné, aby byl kdokoli vzkřísěn spolu s Ježíšem, je toto spojení asi třeba chápat věcně, jako odkaz k podílu na Kristově existenci, který charakterizuje osud všech věřících (sr. 1K 1,9). To už jsme ovšem zabrousili na pole následující kapitoly této práce.

15 τὰ γὰρ πάντα δι' ὑμᾶς...εἰς τὴν δόξαν τοῦ θεοῦ.

V závěrečném verši oddílu 4,7–15 Pavel naváže na motiv společné budoucnosti a znovu zdůrazní, že jeho hlavní motivací je prospěch adresátů: „To všechno je kvůli vám.“ Ovšem „nejvyšším cílem“ přece jen není pouze přijetí

127 Tomuto chápání je trochu na závadu, že právě tento žalm je v Septuagintě jinak členěn, takže Pavel cituje Ž 115,1 LXX a verše, které nejvíc připomínají jeho osud, spadají do žalmu předchozího.

128 Schmeller, *2Kor 1,1–7,4*, s. 267.

129 Na tomto společenství leží důraz, konotace posledního soudu (sr. 2K 5,10) zde zřejmě nejsou na místě. Schmeller, *2Kor 1,1–7,4*, s. 268.

jeho zvěsti, nýbrž hojně „díkůvzdání k slávě Boží.“¹³⁰ Jako Pavla vede víra k tomu, aby dál slovem i životem zvěstoval, vede stejná víra všechny křesťany k projevům vděčnosti Bohu. A čím více věřících, tím více díkyvzdání.

Takto lze zřejmě v základních obrysech pochopit tento verš, který vykladačům působí obtíže především svou syntaxí. Za pečlivé zvážení ovšem také stojí, v jakém smyslu zde Pavel používá „milost,“ která je očividně hybatelem celého dění směřujícího k slávě Boží. Srovnání s podobně znějícím veršem 2K 1,11 by nabízelo chápání milosti jakožto Boží záchrany apoštola.¹³¹ To zde ovšem příliš nesedí, jakkoli to může zaznívat v pozadí. Slibnější je uchopit milost jakožto Boží moc působící skrze apoštolovo zvěstování v jeho adresátech. Pavel tu může myslet jednak na obrácení nevěřících,¹³² jednak na „prohloubení“ působení milosti v těch, kteří už uvěřili.¹³³ Obecně řečeno je zde „milost“ označeno působení Boží skrze apoštola, tedy to, co v 7. verši popsal jako „moc Boží“ a ve 12. verši vyhoceně jako „život.“

3.1.3 2K 1,3–7

3	Εὐλογητὸς ὁ θεὸς καὶ πατὴρ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ πατὴρ τῶν οἰκτιρμῶν καὶ θεὸς πάσης παρακλήσεως,	Požehnán (buď) Bůh a otec Pána našeho Ježíše Krista, otec milosrdenství a Bůh vší útěchy, ¹³⁴
4	ὁ παρακαλῶν ἡμᾶς ἐπὶ πάσῃ τῇ θλίψει ἡμῶν εἰς τὸ δύνασθαι ἡμᾶς παρακαλεῖν τοὺς ἐν πάσῃ θλίψει	kterýž nás potěšuje ve všem našem soužení, abychom my mohli potěšovat ty ve všem soužení
	διὰ τῆς παρακλήσεως ἧς παρακαλούμεθα αὐτοὶ ὑπὸ τοῦ θεοῦ.	tím potěšením, kterým jsme sami potěšováni od Boha.
5	ὅτι καθὼς περισσεύει τὰ παθήματα τοῦ Χριστοῦ εἰς ἡμᾶς, οὕτως διὰ τοῦ Χριστοῦ περισσεύει καὶ ἡ παράκλησις ἡμῶν.	(Neboť) jako se na nás rozhojňují utrpení Kristova, tak se skrze/pro Krista rozhojňuje i naše útěcha.
6	εἴτε δὲ θλιβόμεθα, ὑπὲρ τῆς ὑμῶν παρακλήσεως καὶ σωτηρίας· εἴτε παρακαλούμεθα,	Jsme-li soužení, (je to) pro vaše potěšení a spásu; jsme-li potěšováni,

130 Barrett, *The Second Epistle*, s. 144.

131 Hauck, s. 254.

132 Schmeller, *2Kor 1,1–7,4*, s. 269.

133 Barrett, *The Second Epistle*, 144n.

134 Také „potěšení“ nebo „povzbuzení.“

ὕπερ τῆς ὑμῶν παρακλήσεως	(je to) pro vaše potěšení,
τῆς ἐνεργουμένης ἐν ὑπομονῇ τῶν αὐτῶν παθημάτων	působící ve výdrži týchž utrpení,
ᾧν καὶ ἡμεῖς πάσχομεν.	jimiž i my trpíme.
7 καὶ ἡ ἐλπίς ἡμῶν βεβαία ὑπὲρ ὑμῶν	A naše naděje ohledně vás je pevná,
εἰδότες ὅτι ὡς κοινωνοὶ ἐστε τῶν παθημάτων,	věduce, že jako sdílíte/jste účastníci utrpení,
οὕτως καὶ τῆς παρακλήσεως.	stejně i potěšení.

Výklad z předchozí podkapitoly nyní můžeme srovnat s tím, co čteme na začátku epištoly 2K, ve v. 1,3–7. Pavel dobrořečí Bohu, který ho potěšuje ve všem soužení, aby i on mohl potěšovat jiné (v. 4). Podstatu tohoto „potěšení“ (παρακλήσις) můžeme na základě jiných textů chápat jako záchranu nebo jako darování potřebné vytrvalosti (tzn. ve smyslu „povzbuzení“), je však důležité, že Pavel zde používá právě tento široký pojem, kterým je schopen vyjádřit jak obsah, tak význam své zkušenosti. Právě to mu umožňuje vystihnout její přínos pro adresáty, který je v tomto oddílu vyzdvižen zřetelněji než kde jinde, vlastně jde o samotnou jeho pointu.¹³⁵

Na základě našeho výkladu 2K 4,7nn spočívá tento přínos za prvé v tom, že Pavlova slabost i mocí se vyznačující existence slouží jako názorná ilustrace jeho zvěsti. Jako v 2K 4,10 mluvil o Ježíšově mrtvosti a životě, tak zde mluví o utrpeních Kristových a útěše, která se rozhojňuje „pro Krista“ (διὰ τοῦ Χριστοῦ). Pavel jako apoštol Ježíše Krista je vystaven nebývale vysoké míře soužení, a tedy i předmětem opakovaného a nápadného působení Boží zachraňující moci, aby se mu, paradoxně, o to lépe zvěstoval ukřižovaný a vzkříšený Mesiáš. Neboť tato zvěst je tím hlavním a vlastně jediným zdrojem potěšení, pro ty, kdo ji přijmou. Velmi zřetelná je tato myšlenka v 6. verši: „Jsme-li soužení, (je to) pro vaše potěšení a spásu; jsme-li potěšováni, (je to) pro vaše potěšení.“ Pavlova trápení napomáhají přijetí evangelia, a to pro jeho adresáty neznamena nic menšího než spasení (sr. 2K 4,12).¹³⁶

Tím jsme však tento oddíl (i tento verš) vyložili pouze zpola. Je zde ještě druhá „cesta,“ jak popsat přínos Pavlovy osobní zkušenosti ostatním. Jako

135 Jistou roli mohly hrát i starozákonní konotace „potěšení“ (n-ch-m), jakožto eschatologického pojmu, spojeného s mesiášským věkem (např. Iz 40,1; 51,3.12.19). Barrett, *The Second Epistle*, s. 60; Thrall, *II Corinthians I-VII*, s. 103.

136 Thrall, *II Corinthians I-VII*, s. 110n. Schütz: „Thus his suffering brings comfort and his comfort brings comfort, for his suffering and comfort are the reflection of that death and resurrection which itself brings the eschatological blessing of paraklésis.“ S. 245.

apoštolu se mu dostává soužení v množství více než hojném. Při výkladu 1K 4 jsme ovšem narazili na to, že nějaká forma trápení patří více méně nevyhnutelně ke křesťanské existenci jako takové (viz výše 3.1.1). V našem oddílu pojímá Pavel sebe sama podobně jako v 1K 4 jako „vzor,“ už mu ovšem nejde o to, poukázat na samotné soužení, nýbrž o potěšení v tomto soužení. Jestliže Korintští sdílí s Pavlem víru ve vzkříšení Ježíše Krista a naději na vlastní budoucí vzkříšení, pak není důvod, proč by nemohli sdílet i jeho zkušenost Boží pomoci ve svém současném trápení. Jinými slovy, Pavlova vytrvalost nebo záchrana je jim povzbuzením, aby doufali v dar stejné vytrvalosti nebo záchrany. Zatímco tedy v prvním případě stojí Pavel „naproti“ adresátům jako jejich apoštol, v druhém případě stojí „mezi nimi“ jako prototyp křesťana, jako „vzor“, na kterém se mohou orientovat.¹³⁷ Základem obou způsobů Pavlem prostředkovaného potěšení je ovšem jedna a tatáž zvěst o působení Boží moci, takže se obojí téměř neoddělitelně prolíná, jak je na našem textu ostatně názorně vidět.¹³⁸

Verše 8–11 pak slouží jako konkrétní ukázka toho, jak Pavel svou osobní životní zkušeností povzbuzuje své adresáty: Bůh mě vytrhl ze smrtelného ohrožení, čímž se projevil jako Bůh, který křísí mrtvé, potvrdil tedy mou zvěst o Vzkříšeném, kterou jste přijali. Zároveň, pokud jste ji přijali, pak můžete očekávat projevení téže Boží moci i ve svém životě.

Zbývá objasnit, v jakém smyslu je utrpení Korintských „týmž utrpením“ jako Pavla (v. 6), resp. v jakém smyslu jsou „účastníky utrpení“ (v. 7). Nejjednodušším vysvětlením je předpokládat, že je skutečně potkalo něco podobného jako jejich apoštola. Problém je, že kromě této zmínky nenalzáme žádný náznak nebo doklad o tom, že by korintský sbor prošel nějakým soužením.¹³⁹ Kromě toho nedává příliš smysl, že by se potěšení mělo týkat jen takového druhu utrpení, jaké zažil samotný Pavel (i když těžko přijít na něja-

137 Ovšem nikoli jako morální vzor, jako „obzvlášť dobrý křesťan.“ Sr. Schmeller, *2Kor 1,1–7,4*, s. 66n.

138 Proto jsem na tomto místě považovala za nutné trochu předběhnout a vyložit už zde to, co bude tématem dalších kapitol. Viz dále 4.2.

139 Thrall nabízí hypotézu, že korintský sbor čelil židovské kritice Pavlova učení, se kterou se Pavel sám (podle Sk 18,5–17) ve vyhrocené podobě setkal. V tomto smyslu bylo jejich trápení (zvlášť pokud by přerostlo v něco horšího) analogické tomu Pavlovu. *II Corinthians I-VII*, s. 113.

ké, které by nezažil). Považuji proto za nosnější chápat toto spojení obecněji, prostě jako trápení, které přichází na (všechny) křesťany v tomto věku (sr. výše výklad 1K 4), které je znamením jeho nevykoupenosti,¹⁴⁰ ale které je zároveň znamením jejich podílu na Kristově údělu, a tedy spojeno s potěšením. Jak toto trápení, tak toto potěšení spojuje tedy všechny křesťany. Pokud zde Pavel mluví takto principiálně, pak podle mne není *nutné* předpokládat, že korintský sbor právě v tu dobu procházel nějakým soužením. Jeho slova platí, ať jejich konkrétní naplnění přijde kdykoli a v jakékoli podobě.

3.1.4 Shrnutí (a Fp 1,20)

Hlavní náplní této kapitoly bylo ukázat, jak Pavel chápal a vykládal svou životní zkušenost opakovaného a v podstatě neustávajícího trápení.¹⁴¹ Pomocí tří textů z korintské korespondence jsme se pokusili vyložit, že apoštol své soužení pojímal jako užitečnou součást svého zvěstování. Jeho život plný slabosti, ale také projevů Boží moci slouží jako velmi názorná ilustrace jeho zvěsti o Ukřížovaném a Vzkříšeném a ztělesňuje křesťanskou naději na Boží záchranné působení, které je mocnější i než samotná smrt.

Abychom ukázali, že tato Pavlova myšlenka není omezená na jeho kontakt s korintským sborem (i když je zde bezpochyby nejvíce rozvíjena), zmíníme zde ještě alespoň stručně apoštolova slova ve Fp 1,18–20. Jsou psána z přímo ukázkové situace trápení a ohrožení: apoštol je ve vězení (1,13), čehož se někteří jiní hlasatelé Krista (Pavlovi souvěrci!) snaží využít ve svůj prospěch (1,15–17), a možnost, že z okovů už nikdy nevyjde, leda na popraviště, se jeví jako přinejmenším velmi reálná (1,20; 2,17). A v takovouto chvíli apoštol píše: „Vím, že se mi vše obrátí k dobrému (*dosl. k záchráně, εις σωτηρίαν*) vaší modlitbou a přispěním Ducha Ježíše Krista. Toužebně očekávám a doufám, že v ničem nebudu zahanben, ale veřejně a směle jako vždycky i nyní na mně (*dosl. na mém těle, ἐν τῷ σώματί μου*) bude oslaven Kristus, ať životem, ať smrtí“ (1,19n; ČEP). Z těchto slov (která vykazují nápadné shody s 2K 4,7–15)

140 Kleinknecht vidí v pozadí představu o zvýšené míře nepřátelství a ohrožení vůči těm, kteří jsou „na Boží straně“, spojené s blízkým koncem tohoto věku. S. 245.

141 Na okraj poznamenejme, že Pavel možná v polemice se svými kritiky svá trápení trochu zveličuje. Ne že by si je přimýšlel či přibarvoval, pouze je záměrně vyzdvihuje, až se někdy zdá, jako by jeho život ani nesestával z ničeho jiného.

dýchá nejen pevné přesvědčení, že se mu dostane nějaké podoby vysvobození z jeho soužení.¹⁴² Stejně pevná je Pavlova jistota, že ať to s ním dopadne jakkoli, ať ho čeká smrt (což pro něj znamená „být s Kristem“, v. 23) nebo záchrana, opět bude svým údělem šířit zvěst o Kristu, který byl ukřižován, popraven, ale Bůh ho vzkřísil z mrtvých.

142 Zda Pavel „záchranou“ ve v. 19 myslel vysvobození z vězení, nebo svou konečnou záchranu, tzn. spasení, život věčný, není zcela zřejmé. Přiklání se k tomu, že jsou zde záměrně obě možnosti otevřené. Tak Reumann, s. 243.

3.2 Pavlovi samotnému je jeho zvěst útěchou a zdrojem paradoxní naděje

V této kapitole se chceme zaměřit na to, co už logicky a nevyhnutelně vyplynulo při výkladu v kapitole předchozí a co jí vlastně z pohledu Pavla spíše předchází: slouží-li jeho životní zkušenost příjemcům jeho zvěsti, neboť na ní mohou pozorovat působení Boží moci, která vytrhuje ze samotné smrti (ale také odhalovat povahu tohoto světa, který stíhá Krista i jeho služebníka posměchem a trápením), pak samozřejmě slouží stejným způsobem i jemu samotnému. I on si na svém trápení a záchraně z něj ověřuje pravdivost toho, co hlásá, a čerpá z něj naději nejen do dalších soužení, nýbrž také na své konečné vysvobození, na vzkříšení (sr. výše k 2K 4,13n, s. 50 či „to potěšení, kterým jsme sami potěšováni“ v 2K 1,4). Toto pozorování doplníme ještě dvěma texty, kde Pavel mluví o svém trápení resp. slabosti, ovšem bez zřetelné souvislosti se svým apoštolským úkolem (na rozdíl od výše probraných oddílů): Fp 3,7–11 a 2K 13,3–4.

3.2.1 Fp 3,7–11

Nad obecnou povahou a záměrem (i celistvostí) listu Filipským se vznáší otázky, podobně jako tomu je u 2. listu Korintským. Ovšem u Fp 3 dochází většina vykladačů k až překvapivé shodě na tom, že se jedná o parenetický text, ve kterém Pavel představuje sebe sama jako model, sr. 3,17¹⁴³ (a protivníky jako negativní model, nikoli jako reálnou hrozbu¹⁴⁴). Jeho cílem je, aby Filipští na apoštolově příkladě viděli podstatu, klíčové rysy křesťanské existence jako takové. Právě proto je ovšem tento text velmi nápomocný, i pokud nám jde o samotného apoštola.

Jeho hlavní důraz se dá shrnout jedním slovem: christocentričnost. Základní a výlučná orientace na Krista je tím, co určuje Pavlův život od okamžiku, kdy se s ním poprvé setkal, až do posledního dechu, ba až za něj. „Kvůli Kristu“ odepsal vše, co do té doby považoval za důležité a spolehlivé, jako bezcenné, jako ztrátu. Jeho židovský původ, zbožná horlivost, sprave-

143 Např. Reumann, s. 505; Cousar, s. 171n; Standhartinger, s. 426n.

144 Cousar, s. 122.

dlnost (ta ze Zákona), to vše se pro něj stalo doslova „odpadem“ v porovnání s tím rozhodujícím a nepřekonatelně lepším: s „poznáním Ježíše Krista“ (v. 5–8). Tento u Pavla poněkud nezvyklý pojem je osvětlen dalšími variacemi: „získat Krista,“ „být nalezen“ v Kristu (v. 8), mít „spravedlnost z Boha skrze víru (v) Krista“¹⁴⁵ (v. 9); a především pro nás nejzajímavějšími verši 10–11: „abych ho (*tzn. Krista*) poznal a moc jeho vzkříšení a společenství jeho utrpení, připodobňován jeho smrti, zda bych nějak přišel ke vzkříšení z mrtvých.“

Poznat Krista znamená poznat moc jeho vzkříšení a společenství (účast na jeho utrpení).¹⁴⁶ Po všech výše probraných oddílech se nám už může zdát téměř samozřejmé, že zde Pavel jako jeden ze základních rysů své (*tzn. křesťanské*) existence uvádí utrpení. Pro Filipské to však mohlo být překvapivé a zároveň paradoxním způsobem potěšující, protože na rozdíl od kórintských křesťanů bylo soužení jejich, možná velmi čerstvou, zkušeností (sr. 1,29). Apoštol zde odhaluje jeho pozitivní význam, když ho určuje jako účast na Kristově utrpení, jako podíl na jeho údělu. Na základě toho s ním spojuje i poznání moci Kristova vzkříšení, obojí zde stojí nerozlučně vedle sebe (sr. 2K 12,9). Nezvyklé pořadí (nejprve vzkříšení, potom trápení) může sloužit ke zdůraznění, že i moc vzkříšení, nejen trápení, patří k již v tomto životě zakoušené realitě.¹⁴⁷ Druhá polovina výroku, uspořádaného chiasticky, pak tento důraz vyrovnává (stejně jako následující verše), když mluví o vzkříšení samotném jako o zřetelně budoucí, teprve očekávané události, vzkříšení z mrtvých.¹⁴⁸ „Připodobnění“ Kristově smrti (v. 10) je nepochybně paralelou k „společenství v jeho utrpení.“ Proti přímému odkazu k očekávané mučednické smrti (sr. 1,20nn; 2,17) mluví užití participia prézentu: podobně jako

145 V zásadě zde dává dobrý smysl chápat πίστις Χριστοῦ jako Kristovu věrnost (s odkazem na hymnus v 2,6nn?) i jako víru v Krista na straně člověka. Podrobně viz Reumann, s. 494–498.509n, který se, stejně jako já, přiklání spíše ke gen. objektu. V. 10 pak lze chápat jako rozvinutí toho, co zde Pavel vírou (v. 9b) myslí. Reumann. s. 522.

146 Dvojí καί v této větě je třeba chápat jako epexegetické.

147 Schütz, s. 220. Reumann, s. 502.

148 Formulace 11. verše je zarážející, neboť, přestože Pavel vždy mluví o vzkříšení jako o teprve budoucí události, zde zaznívá až jakoby nejistota (εἰ πως). Možná tím chtěl zabránit nesprávnému dojmu jakéhosi automatického vztahu mezi utrpením a vzkříšením, který by mohl vést jeho adresáty kupříkladu až k vyhledávání mučednické smrti (sr. ČEP!). Jiné možnosti výkladu viz Reumann, s. 502n.

v 2K 4,10n jde Pavlovi spíše o stále přítomný, trvalý rys jeho existence, jehož vrcholem ovšem taková smrt jistě může být.¹⁴⁹

Pro apoštola Pavla znamená život „v Kristu“ život „přípodobněný“ Kristovu osudu, určený Kristovým údělem. To znamená život plný utrpení, ale také plný projevů Boží zachraňující moci a život nesený nadějí na vzkříšení z mrtvých.¹⁵⁰

3.2.2 2K 13,3–4

2b	ὅτι ἐὰν ἔλθω εἰς τὸ πάλιν οὐ φείσομαι,	až přijdu znovu, nebudu <i>nikoho</i> šetřit,
3	ἐπεὶ δοκιμὴν ζητεῖτε τοῦ ἐν ἔμοι λαλοῦντος Χριστοῦ, ὃς εἰς ὑμᾶς οὐκ ἀσθενεῖ ἀλλὰ δυνατεῖ ἐν ὑμῖν.	neboť hledáte/žádáte osvědčení, že skrze mne promlouvá Kristus, který vůči vám není slabý, nýbrž je mezi vámi mocný.
4	καὶ γὰρ ἐσταυρώθη ἐξ ἀσθενείας, ἀλλὰ ζῆ ἐκ δυνάμεως θεοῦ. καὶ γὰρ ἡμεῖς ἀσθενοῦμεν ἐν αὐτῷ, ἀλλὰ ζήσομεν σὺν αὐτῷ ἐκ δυνάμεως θεοῦ εἰς ὑμᾶς.	Neboť byl sice ukřižován ze slabosti, ale žije z moci Boží. Neboť i my jsme v něm slabí, ale budeme žít s ním z moci Boží vůči vám.

S těmito verši se vracíme k Pavlovu zápasu o korintský sbor v 2K 10–13. V závěrečné kapitole se ještě jednou vrací ke své slabosti (a moci), aby ji, v tomto oddílu (či listu, viz výše s. 15, pozn. 2) vlastně poprvé, zřetelně vztáhl ke Kristu.

149 Cousar, s. 171. Někteří vykladači se orientují na na první pohled blízkém oddílu Ř 6,1nn a vidí i za Fp 3,10 odkaz ke křtu (např. Reumann, s. 525). Přestože zde Pavel očividně používá stejnou myšlenku (účast všech křesťanů na Kristově údělu), kontext a záměr obou textů je natolik odlišný, že podle mého názoru není radno vnášet jeden oddíl do výkladu toho druhého.

150 M. Wolter na základě Fp 3,10n odhaluje klíč k Pavlově pojetí účasti na Kristově osudu v řeckém konceptu přátelství (jako sdílení, společenství či spoluúčast – koinónia, obzvlášť v trápení i smrti). Přestože jemu samotnému se toto pozadí těchto veršů zdá zcela nepochybné, obecného přijetí se mu, pokud mohu soudit, nedostalo. Wolter, *Leidenstheologie*, s. 544–546.

Na místě Ježíšovy mrtvosti (4,10) či utrpení Kristových (1,5) tentokrát stojí „byl ukřižován ze slabosti“ (v. 4). To je trochu zvláštní spojení, jeho účel je ovšem zřejmý: propojit Kristovo utrpení, resp. smrt, jádro Pavlovy zvěsti, s klíčovým pojmem jeho dosavadní argumentace: slabostí.¹⁵¹ Ukřižovaný Kristus byl a je ztělesněním vši slabosti a bezmoci (sr. 1K 1,25). Ovšem tento Kristus nyní žije z moci Boží, neboť byl mocí Boží vzkříšen. Pavel sám, podle paralelně vystavěné výpovědi, je nyní *v něm* (tzn. Kristu) slabý, ale bude *s ním* z moci Boží žít. Apoštolova slabost je tedy výrazem jeho účasti na Kristově údělu, a proto v sobě nese zaslíbení budoucího života.

Toto základní a nikoli chybné chápání se ovšem trochu komplikuje připojeným εἰς ὑμᾶς. Boží moc se neprojeví jen v Pavlově budoucím vzkříšení, ale také při jeho příští návštěvě v Korintu (sr. v. 1n).¹⁵² Na ni Pavel své adresáty v tomto oddílu připravuje. Jestliže Korintští měli pochybnosti, zda je při vši své slabosti vůbec apoštolem Kristovým, Pavel je ujišťuje, že je při svém příštím pobytu nehodlá „šetřit“ (ať to konkrétně mělo znamenat cokoli). A toto varování opírá právě o v. 4.¹⁵³ Jestliže Korintští znali nebo chtěli znát Krista jen jako mocného, pak Pavel připomíná, že „byl ukřižován ze slabosti.“ A jestliže se jim apoštol jevil pouze jako slabý, pak nemají zapomenout, že tomu tak nebude navždy a že ono primárně budoucí působení Boží moci na apoštolu mohou zažít už nyní, i když možná jinak, než by si představovali.¹⁵⁴ Pointou této argumentace samozřejmě je právě souvislost mezi Kristovým a Pavlovým osudem. Ona legitimuje apoštolovu slabost i jeho jistotu ohledně budoucího „mocného“ zásahu v Korintu.

Nelze jistě přehlédnout, že i když nám v této kapitole šlo o Pavlovu naději pro něj samotného, z obou vyložených textů zřetelně vysvítalo, že a proč je apoš-

151 Bultmann chápe slabost spíše pouze jako okolnost Kristova ukřižování, s. 245; Heckel v ní, jakožto obecně lidské charakteristice („Todesohnmacht“), vidí *příčinu* Kristovy smrti, s. 130.

152 Bultmann, s. 246, Heckel, s. 138. Krug, s. 295–297.

153 Bultmann, s. 246.

154 Thrall, *II Corinthians VIII-XIII*, s. 881. V zásadě se tedy jedná ještě o trochu jiný projev Boží moci v pozemské Pavlově existenci, v jeho slabosti, než jaké jsme uvedli v 2. kapitole (tedy ani pomoc v utrpení ani úspěch zvěstování). O to je pozoruhodnější, že i tuto, s „výchovou“ či prosazením autority spojenou moc Pavel odvozuje od události Kristova vzkříšení.

tol psal svým adresátům. Jakkoli osobní se tedy zvláště oddíl Fp 3,7nn zdá být, v zásadě se nijak neliší např. od 2K 1,3–11. Co jsme se zde pro větší přehlednost pokusili rozdělit, je pro Pavla neoddělitelně spojeno, jeho osobní životní zkušenost, jeho potěšení i naděje slouží vždy, ač různými způsoby, prospěchu čtenářů či posluchačů jeho listů.

4. Proč Pavel píše a o kom vůbec píše, když píše o sobě?

Než se vrátíme k našemu výchozímu textu 2K 12,9, abychom se ho pokusili pochopit ve světle všech výše vyložených oddílů, podíváme se na tyto, z perspektivy našeho přístupu „pomocné,“ texty ještě jednou, do třetice. Tentokrát již ovšem ne tak detailně, spíše nám půjde o jejich celkový záměr, o užitek, který mají přinést svým adresátům. Do značné míry přitom shrneme a rozvíme, co již vyplynulo z výkladů výše.

Řečeno jinak: tato kapitola přináší odpověď na naši zcela původní otázku: Proč Pavel věnuje ve svých listech tolik prostoru sám sobě? Závěrečná kapitola věnovaná oddílu 2K 12 pak bude mít za úkol tuto odpověď prověřit a potvrdit.

Každý text, se kterým jsme se již setkali (i na které ještě dojde), je samozřejmě specifický a svým posláním se trochu liší od ostatních, v zásadě ovšem můžeme rozlišit dva hlavní cíle, ke kterým směřují: vyložit adresátům Pavlovo chápání apoštolství (4.1) a poskytnout jim povzbuzení a orientaci v jejich vlastním trápení (4.2).

4.1 Pavel pravým apoštolem

4.1.1 Přehled Pavlovy argumentace

Otázka Pavlova apoštolství velmi výrazně určuje především korintskou korespondenci. V 1K 1–4 Pavel usiluje o napravení chybného chápání této služby, které vedlo ke štěpení sboru do skupin příznivců té které osobnosti (Pavla, Apolla, Petra, Krista?). Převážnou část dnešní 2. epištoly Korintským pak prostupuje více či méně zřetelná snaha vyvrátit jakékoli pochybnosti o tom, zda je Pavel skutečně služebníkem Kristovým. Podívejme se ještě jednou, stručně a přehledně, jak Pavel argumentuje.

V 1K 1,18–2,5 (viz výše 2.2) je vlastně obsaženo vše podstatné, na čem Pavel dále staví. Je zde vyložena základní paradoxnost jeho zvěsti, to, že jde principiálně o „slovo o kříži“ (1K 1,18), že právě touto bláznovskou zvěstí o Kristu ukřižovaném se Bohu zalíbilo spasit ty, kdo věří (1,21). Svým způsobem jako „důkaz“ tohoto (minimálně pro Pavla) křesťanského paradigmatu pak apoštol připomíná svou slabost, kterou se vyznačoval při svém prvním

příchodu do Korintu. Nepopíratelný fakt, že zde přesto úspěšně založil sbor, díky tomu není možné připsat nikomu jinému než Bohu, který se tak charakteristicky projevil jako působící svou mocí ve slabosti. Pro Korintské z toho plyne, že zakládat si na tom, že „jsou Pavlovi“ či „Apollovi“ (1,12) je zcela zcestné, neboť Pavel, Apollos či jakýkoli jiný služebník nejsou sami o sobě nic (1K 3,7). To samozřejmě neznamená, že by se Pavel chtěl zcela vzdát svého postavení mezi křesťany v Korintu. Odkazem k evangeliu sice boří falešnou, ale zároveň zakládá svou pravou autoritu vůči celému sboru.¹⁵⁵

Je zajímavé, že v 2K 13,3n Pavel staví svou paradoxní existenci do podobně úzkého (ne-li ještě užšího) vztahu s jádrem své zvěsti (13,3: Kristus byl ukřižován, ale žije), ovšem směr argumentace je přesně obrácený. Zatímco v 1K svou slabostí, provázenou mocí Boží, dosvědčoval pravdivost svého evangelia, v 2K na Kristu ukřižovaném a vzkříšeném zakládá svou jistotu o působení Boží moci při nadcházející návštěvě Korintu. Zřejmě se tu odráží změna sborové situace, ale také pružnost Pavlova myšlení a koneckonců také vše, co mezitím apoštol do Korintu napsal.

Vrátíme-li se na začátek 2. epištoly Korintským, v oddílu 1,3–11 se apoštol ještě nepouští naplno do obhajoby¹⁵⁶ své služby, už si však k tomu připravuje půdu. Výše jsme již zmínili (s. 31), že po úvodním pozdravu dosti překvapivě a zároveň příznačně místo obvyklého díkůvzdání za sbor zařazuje eulogii, pomocí které staví svou vlastní osobu do středu pozornosti. Avšak tím, co přitom vyzdvihuje, je užitek, který přináší, konkrétně který jeho *trápení* přináší korintským křesťanům. Tak hned v úvodu vtiskuje pozitivní charakter tomu, co bylo zjevně adresátům kamenem úrazu.

V 2K 4,7nn Pavel dále rozvíjí, proč není slabost či soužení argumentem proti, nýbrž pro jeho pravé apoštolství. Podle v. 4,7 díky nim vynikne moc Boží právě jako Boží. Následující verše pak upřesňují povahu této moci (že zachraňuje v tísní), čímž odhalují zásadní souvislost mezi Pavlovou existencí a jeho zvěstí (známou už z 1K 2,1nn, nyní ovšem vyjádřenou masivněji, dalo by se říct „drastičtěji“). Apoštolova trápení jsou „Ježíšovou mrtvostí“ a jeho

155 Sr. 1K 4,14nn i argumentaci dalších kapitol této epištoly.

156 Toto označení, běžně užívané pro oddíly 2–7 i 10–13 lze podle mého soudu přijmout jen s výhradou, neboť žádná část kanonického listu 2K není (nebo zdaleka není jenom) Pavlovou apologií. Více viz dále.

vytrvalost či vysvobození zjevením „Ježíšova života,“ neboť nabízí adresátům či komukoli ověření jeho zvěsti o Kristově smrti a životě z moci Boží takřka „na vlastní oči.“ Stejně jako v 2K 1 tak Pavel vyzdvihuje zásadní přínos, kterým jsou jeho trápení, správně pochopená, pro jeho posluchače. „To všechno je kvůli vám...“ (v. 15).

V 2K 6,3nn Pavel mluví zcela explicitně: „Ve všem se prokazujeme jako Boží služebníci.“ Tím, co ho takto prokazuje, je moc Boží (v. 7), která se projevuje různými způsoby, na prvním místě však vytrvalostí v souženích všeho druhu (v. 4n). Pavel tak zde rozvíjí, co už implicitně vyplývalo z v. 4,7: jestliže jeho slabost, paradoxnost celé jeho existence, kvalifikuje moc při něm působící jako Boží, pak tato moc naopak kvalifikuje jeho jakožto Božího služebníka.¹⁵⁷

Posledním úryvkem z korintské korespondence, který zde zmíníme, je katalog v 2K 11,21nn. Změna tónu, mnohem větší naléhavost než v předchozích textech, je nepřeslechnutelná. Pavel se zde uchyluje k „nerozumné řeči“ (11,17.23, mluví tedy, jak by za normálních okolností nemluvil) a srovnává se se svými konkurenty (viz výše s. 19), aby dokázal svou převahu. Ovšem tím, v čem je dalece předčí, jsou prožitá trápení. Jako by platilo: čím více soužení, tím lepší služebník Kristův (sr. v. 23). Apoštol tak dovádí do krajnosti, co se už tolikrát pokoušel Korintským ukázat: jeho slabost nepopírá jeho apoštolství, právě naopak.

4.1.2 Proč se Pavel hájí

Většina textů, ke kterým jsme se zde vrátili, vykazuje nepopiratelné apologetické rysy. Je však dobré si uvědomit, proč se Pavel obhajuje. Nepochybně mu jde o jeho postavení v korintském sboru, o to, aby zdejší křesťané nezpochybňovali jeho apoštolství a s ním spojenou autoritu. Ale proč mu na tom tolik záleží? Právě proto, že jeho slabostí určená existence tak úzce souvisí s jeho zvěstí, že jeho trápení jsou „utrpeními Kristovými.“ Za korintskou zdrženlivostí vůči jeho osobě se skrývá hlubší nebezpečí, než jen že by Pavel musel uvolnit své místo jiným kazatelům. Skrývá se za ní zdrženlivost, nebo při nej-

157 Krug, s. 242n.

menším nepochopení vůči Kristu ukřižovanému.¹⁵⁸ Jestliže nejsou schopni rozpoznat pravého Kristova služebníka v trápeními sužovaném, ale zároveň Boží mocí neustále posilovaném Pavlovi, pak zřejmě nepochopili něco zásadního z jeho slova o kříži.¹⁵⁹ Nepochopili, že „moc dochází naplnění ve slabosti“ (2K 12,9), že právě toto slovo o kříži je „nám, kteří jdeme ke spáse, mocí Boží“ (1K 1,18; ČEP). Právě proto, že v posledku může jít o spásu Korintských (sr. 2K 11,3), snaží se Pavel neúnavně a se vši naléhavostí předat jim své chápání své apoštolské existence. Neboť jak jinak, jak lépe by jim mohl odkrýt podstatu evangelia, než pomocí toho, co „vidí a slyší“ (12,6), co mají před očima „na jeho těle“ (4,10n)?

Stojí jistě za pozornost, že listy do Korintu nejsou jediným místem, kde Pavel používá líčení svého života jako nástroj pro výklad podstatné stránky své zvěsti. V epištole Galatským se zřejmě setkáváme se stejnou „metodou.“¹⁶⁰ V rámci této práce není možné věnovat se tomuto dopisu s náležitou podrobností, upozorníme proto pouze na v. 6,17, kde se setkáváme s formulací nápadně podobnou těm, které jsou nám už důvěrně známé: „Ať už mi nikdo nepůsobí těžkosti, vždyť já nosím na svém těle jizvy Ježíšovy“ (ČEP). Ve velmi zhuštěném výroku zde Pavel v principu nezakládá svou autoritu na ničem jiném než na trápeních, jejichž stopy na sobě stále nosí¹⁶¹ a která označuje jako „jizvy (dosl. stigmata, znamení) Ježíšovy.“

158 Výstižně to vyjadřuje např. Barrett: „The Corinthian's failure to understand him was a measure of their failure to understand Jesus," *The Second Epistle*, s. 48. Podobně Beever: „Yet, though Paul and his ministry occupy center stage, Paul is not the issue. The Corinthians' problem is not with him, but with the Lord.“ S. 47.

159 V tomto smyslu také Pavlovi oponenti čistě tím, že zpochybňují jeho apoštolství na základě jeho slabosti, prakticky káží „jiného Ježíše“ a „jiné evangelium“ (2K 11,4).

160 Dunn, *Galatians*, s. 5.

161 Na tomto výkladu se shoduje většina exegetů, viz Dunn, *Galatians*, s. 32.

4.2 Orientace a útěcha v trápení

Orientace a potěšení pro křesťany v utrpení zajisté pramení v evangeliu, ve zvěsti, kterou Pavel přináší a svým životem potvrzuje. V tomto smyslu by obsah této kapitoly mohl zcela plynule navazovat na tu předchozí, vlastně by ani zvláštní kapitoly nebylo třeba. Pak by ovšem přišel zkrátka jistý podstatný rys Pavlova chápání vlastní existence, který dodává výše probíraným textům napětí, ale také vnitřní hloubku a hodnotu nezávislou na konkrétní situaci korintského či jiného sboru. Napětí spočívá v tom, že Pavel pojímá (svůj) apoštolský úděl jako zcela jedinečný a zároveň principiálně nijak se nelišící od křesťanské existence jako takové. Jeho životní zkušenost velmi názorně ilustruje, co se událo o Velikonocích, ale zároveň (právě proto!) ukazuje, co se může dít, děje a zcela jistě bude dít v životě (a smrti) *každého* křesťana.¹⁶² V 1K 4,6–13 staví Pavel čtenářům před oči svá rozličná soužení, aby jim připomněl, že žít jako křesťan v tomto světě a věku znamená snášet projevy jeho nepřátelství a nevykoupenosti (viz výše 3.1.1, s. 46).¹⁶³ V 2K 1 naopak zdůrazňuje potěšení, kterého se mu v těchto trápeních dostává a které smí úplně stejně očekávat i adresáti: „A naše naděje ohledně vás je pevná, věduce, že jako jste účastníci utrpení, stejně i potěšení“ (v. 7). Pavel je zřejmě pouze vystaven větší míře soužení i útěchy, právě aby mohl sloužit jako povzbuzení (a vzor) ostatním (viz výše 3.1.3, zvl. s. 53).¹⁶⁴

Jen jako poznámku na okraj zde můžeme zmínit, že zatímco pro korintské křesťany toto apoštoloovo povzbuzení s největší pravděpodobností předešlo samotné soužení, Filipským přišlo na pomoc přímo doprostřed jejich utrpení (Fp 1,29n) a stejně tak Tesalonickým (1Te 2,13nn; 3,3nn), jimž Pavel také zpětně objasňuje, jak chápat okolnosti jejich přijetí evangelia (1,6nn).

Protože jsme výše tento rozměr Pavlových textů (kde byl přítomen) již vložili, nyní se na něj podíváme ještě z jiné, a sice gramatické stránky (4.2.1), a na závěr celého tohoto našeho putování po Pavlových textech zabrousíme alespoň nakrátko také do listu Římanům (4.2.2).

162 Stručně a výstižně to opět vyjadřuje Barrett: „Apostleship means a specially sharply focused Christian existence,“ *The Second Epistle* s. 337.

163 I tento text však v sobě dle mého názoru skrývá také povzbuzení, sr. v. 12.

164 Tak např. Kleinknecht, s. 372n.

4.2.1 „My“ v Pavlových listech

Napětí, které jsme výše popsali, se promítá také do jedné gramatické zvláštnosti, kterou jsme doposud nechávali zcela stranou. Přestože jsme všechny oddíly vykládali tak, jako by v nich Pavel, používá-li 1. osobu, mluvil čistě o sobě a svém životě, většina z nich (1K 4,6–13; 2K 1,3–11; 4,7–18; 6,3–10; 13,4) je ve skutečnosti formulována v 1. osobě plurálu. V rámci Pavlových listů lze teoreticky rozlišit několik různých „množin,“ které může v tom daném případě označovat užití „my:“ 1. všichni křesťané (tedy i Pavel); 2. Pavel a jeho spolupracovníci 3. všichni praví apoštolé (tedy i Pavel) 4. pouze Pavel (tzv. „autorské „my““).¹⁶⁵ Charakteristickým znakem našeho výběru textů pak je, že zde často není snadné či vůbec možné rozpoznat, koho přesně apoštol do svého „my“ zahrnuje, často se jedna množina zcela plynule rozšiřuje nebo zužuje v jinou (a v rámci 2K mnohokrát přechází i do 1. os. sg.). Domnívám se, že tato nezřetelnost je zcela záměrná a pramení právě v tom, čemu se věnujeme v této kapitole, tedy, že Pavel chce i nechce pojímat svůj životní úděl jako jedinečný. To znamená, že v některých případech i tam, kde líčí svou zcela specifickou zkušenost, je jeho „my“ principiálně otevřené všem, kdo jsou schopni se s ním ztotožnit. A snad nejen otevřené, nýbrž přímo vybízející k přivlastnění. Toto „my“ je vyjádřením i pozváním k „společenství“ v utrpení i potěšení.¹⁶⁶ Dále je možné, že v listech do Korintu (zvláště v těch spojených v 2K) se k tomuto připojuje ještě jiný motiv. Pavel zde neustále balancuje na úzké hraně mezi sebechválou (sebedoporučováním) a oprávněnou obhajobou svého postavení. Jestliže tedy volí 1. osobu plurálu i tam, kde mluví o apoštolských charakteristikách (s nimiž se adresáti nemohou ztotožnit), činí tak možná právě proto, aby zdůraznil, že mu nejde o jeho vlastní osobu, nýbrž o pravou apoštolskou službu („apoštolské „my““).

Tyto teoretické úvahy se pokusíme přiblížit pomocí jednoho příkladu: 2K 4,7–18. Celý tento text je (stejně jako jeho bezprostřední kontext) psán v 1. osobě plurálu. Ve v. 7–15 Pavel v návaznosti na předchozí verše charakte-

165 Klauck, s. 13.

166 Takto Pavlovo „autorské „my““ vykládá Schmeller, *2Kor 1,1–7,4*, s. 61n. Např. oddíl Fp 3,10 ukazuje, že se nejedná o nějaké pevné pravidlo, kterého by se Pavel vždy bez výjimek držel, neboť zde bychom takové „my“ nejspíše čekali a právě zde ho nenalzáme.

rizuje apoštolskou službu, adresáti zde tedy nejsou zahrnuti.¹⁶⁷ Ve v. 14 ovšem připomíná, co s nimi má, resp. bude mít, společného: naději na vzkříšení a život věčný (viz výše s. 51). Ve v. 16–18 (kterým jsme se výše nevěnovali) výklad celkem plynule pokračuje, stále se týká trápení, opět se zde objevuje antitetické schéma. Důraz je ovšem mírně posunut, nyní leží na relativní omezenosti trápení (co se jeho trvání i dopadu na člověka¹⁶⁸ týče) a na jeho „lehkosti“ v porovnání s „přenesmírnou, věčnou váhou slávy“ (v. 17, viz dále k Ř 8, s. 71). Nápadná, a pro nás v tuto chvíli důležitější, je nezvyklá obecnost formulací, které tu Pavel volí. Nic v těchto verších nenaznačuje, že by se měly týkat pouze apoštola. Přihlédneme-li ještě k v. 5,1, kterým opět bez výraznějšího předělu začíná nový výklad, jehož „my“ je zcela nepochybně obecně křesťanské,¹⁶⁹ vidíme, že Pavel naprosto plynule přešel od „my, tedy já Pavel jakožto apoštol“ k „my, tedy já i vy i všichni křesťané.“ I tímto způsobem tak adresátům přibližuje, jak mají chápat jeho apoštolskou existenci.

4.2.2 Soužení v listu Římanům (Ř 5,1–11; 8)

K listu Římanům se obracíme z toho důvodu, že zde v kap. 5–8 nacházíme souvislý Pavlův výklad jeho chápání „nové“ křesťanské existence, života „pod milostí“ (sr. Ř 5,2).¹⁷⁰ Můžeme se tu tedy pokusit ověřit, zda apoštol tomu, co psal Korintským o sobě, skutečně připisoval širší platnost.

Příznačný je jistě už samotný fakt, že téma soužení se objevuje hned na začátku tohoto výkladu (5,3) a znovu se vrací v jeho závěru (8,17nn a zvl. 8,35–39). Trápení očividně podle Pavla patří ke křesťanovu životu, nekončí ve chvíli obrácení, ale ani nezpochybňuje jeho platnost či účinnost. Jak ho tedy pojmut a přijmout?¹⁷¹

167 Zda tu Pavel mluví pouze o sobě nebo i o svých spolupracovnících či jiných apoštolech nelze z podstaty věci s určitostí říci. Nejlépe je tyto verše chápat tak, že zde Pavel popisuje svou zkušenost, ale právě jakožto apoštolskou.

168 „Vnější“ a „vnitřní člověk“ z v. 16 jsou v pravdě exegetickým oříškem. Přehled různých výkladů podává Thrall, *II Corinthians I-VII*, (s. 348–351), jejíž pojetí mi také přijde relativně nejpoužitelnější.

169 „Víme přece, že bude-li stan našeho pozemského života stržen, čeká nás příbytek od Boha, věčný dům v nebesích, který nebyl zbudován rukama“ (2K 5,1; ČEP).

170 Fitzmyer, *Romans*, s. 394.

171 Wolter případně upozorňuje na fakt, že rané křesťanské sbory byly od počátku své existence konfrontovány s realitou utrpení, které jim přinášela víra v Krista (v Římě např. v důsledku Claudiova ediktu). Proto bylo velmi záhy nutné ho teologicky zpra-

V Ř 5,1–5 Pavel nepíše, proč křesťan trpí. Píše však, proč se křesťan v soužení nehroučí ani se za něj nestydí, nýbrž se jím chlubí (v. 3). Apoštol zde opět formuluje jakési schéma, které působí jako obecně platná pravda, a přece popisuje něco zcela nesamozřejmého: „vědouce, že (to) soužení působí vytrvalost, (ta) vytrvalost pak osvědčenost, (ta) osvědčenost pak naději“ (v. 3n). Jestliže soužení neodmyslitelně patří k životu věřícího v tomto čase, pak vytrvalost (ὕπομονή) je podle Pavla jeho neméně charakteristickým životním postojem (sr. dále např. Ř 12,12; 15,4n; 1K 13,7; 1Te 1,3). Dva texty, kde jsme se již v rámci této práce s vytrvalostí setkali (2K 1,6 a 6,4), jsou nám vodítkem k pochopení, že se nejedná o nějakou vlastním úsilím vypěstovanou ctnost, nýbrž o projev Boží pomoci v soužení. Tak se křesťanu „osvědčuje“, čemu uvěřil, na co se spolehl, a tím je opětovně posilována jeho „naděje.“¹⁷² Životní ohrožení a trápení paradoxně nejsou koncem křesťanské naděje, nýbrž jejím potvrzením a novým zdrojem, neboť právě v nich se Boží moc, Boží milost (5,2), Boží láska (5,5) projeví v plné síle (sr. 2K 12,9!).¹⁷³ Tyto verše by klidně mohly být (a snad opravdu jsou) vrcholným vyjádřením Pavlovy celoživotní zkušenosti, čímž také dokládají, že podle jeho pevného přesvědčení jde o zkušenost obecně křesťanskou.

U oddílu Ř 5,1–11 se ještě kratičce zdržíme, neboť Pavel v něm tuto svou zkušenost soteriologicky ukotvuje, což nám umožňuje zasadit náš dosavadní výklad do širšího rámce apoštolovy teologie a tím ho také upřesnit. Garantem křesťanské naděje osvědčované v trápení, je Boží láska (v. 5). „Bůh však prokazuje svou lásku k nám tím, že Kristus za nás zemřel, když jsme ještě byli hříšní“ (v. 8; ČEP). Při všem správně rozpoznaném Pavlově důrazu na podobnosti mezi Kristovým a vlastním (příp. obecně křesťanským) údělem nesmíme ztratit ze zřetele, že Ježíš Kristus trpěl a zemřel *za nás*, pro naše hříchy. Právě a jedině proto mohou křesťané přijmout své trápení jako účast na

covat a vyložit. Wolter, *Leidenstheologie*, s. 535. Přesto je místo a význam, které mu Pavel ve svém myšlení přisuzuje, nápadné.

172 „Vytrvalost“ (ὕπομονή) a „naděje“ tvoří u Pavla vzájemně provázanou dvojici (sr. Ř 8,25; 12,12; 15,4; 2K 1,6n; 1Te 1,3). Vytrvalost je projevem, potvrzením i zdrojem opět nové naděje. Zároveň platí: „Nun wäre freilich eine Geduld ohne Hoffnung so ‚leer,‘ wie Christi Tod ohne die Auferstehung.“ *Theologisches Begriffslexikon zum Neuen Testament*, s. 464.

173 Fitzmyer, *Romans*, s. 397; Dunn, *Romans*, s. 264.

Kristově údělu a „chlubit se nadějí slávy Boží“ (v. 2). Neboť „jestliže jsme my, Boží nepřátelé, byli s Bohem smířeni smrtí jeho Syna, tím spíše nás smířené zachrání jeho život“ (v. 10; ČEP).

Obraz, který jsme načrtli, dokresluje v mnoha různých ohledech, jichž se tu můžeme pouze dotknout, 8. kapitola listu Římanům. Tím, co určuje novou existenci uvěřivšího, je Duch Boží (zvl. v. 1–11). To, co jsme doposud poněkud neurčitě nazývali „podílem na Kristově údělu,“ zde Pavel právě v souvislosti s darem Ducha vystihuje motivem synovství. Mají-li křesťané podíl na údělu „Syna Božího“, pak mohou být sami nazváni „syny Božími“, „dětmi Božími“ (v. 8,14–17). „A jsme-li děti, tedy i dědicové – dědicové Boží, spoludědicové Kristovi; trpíme-li spolu s ním, budeme spolu s ním účastni i Boží slávy“ (v. 17; ČEP). Opět velmi příznačně uvádí Pavel toto synovství do souvislosti právě s utrpením. Jsme-li spoludědicové Kristovi, pak prožívaná trápení nejsou důkazem naší opuštěnosti či zavrženosti Bohem, nýbrž právě naopak, paradoxním potvrzením naší účasti na (Boží) slávě (sr. velmi podobné vyjádření v 2K 4,17).¹⁷⁴ Následující verše (8,18–30) připomínají, že plné zjevení této slávy je teprve před námi, jak podle Pavla potvrzuje i sténání a toužebné očekávání celého tvorstva.¹⁷⁵ Křesťan je však vyhlíží s nadějí a tedy vytrvale (δι' ὑπομονῆς, v. 25), za vydatné pomoci a posily Ducha svatého, s vědomím, že „všecko napomáhá k dobrému těm, kdo milují Boha, kdo jsou povoláni podle jeho rozhodnutí“ (v. 28; ČEP).

V závěru 8. kapitoly (i celého oddílu Ř 5–8) Pavel, opřen o základní událost Kristova kříže a vzkříšení (v. 32–34), propuká v jakési vzdorné vyznání, ujištění a chvalozpěv v jednom, které nelze popsat lépe než jako „chlubení se soužením“ (5,3; sr. 2K 11,30; 12,5,10). Toto chlubení je ovšem chlubením „v Pánu“ (1K 1,31; 2K 10,17; sr. Ř 5,11), neboť pramení v jistotě, že láska Boží v Kristu Ježíši je mocnější než jakákoli jiná mocnost tohoto světa (v. 38n). Žádné soužení a žádná bída tedy není schopna odloučit „nás“ od lásky Kris-

174 Křesťanské utrpení je tedy *výchozí fakt* (života Pavlova a s největší pravděpodobností i římského sboru), o jehož správné pochopení tu Pavlovi jde. „Opačný“ výklad tohoto verše, který v něm vidí napomenutí či výzvu a z trápení dělá nutnou podmínku budoucí slávy (viz Dunn, *Romans*, s. 456), považuji za zavádějící a ve svých důsledcích nepavlovský.

175 Souček, *Výklad epištoly Římanům*, s. 35n.

tovy (v. 35) a na tom jediném záleží.¹⁷⁶ Proto Pavel může sám za sebe, ale i za každého křesťana či křesťanku troufale vyhlásit: „Ale v tom všem slavně vítězíme mocí toho, který si nás zamiloval“ (v. 37; ČEP).

176 Těmito verši prosvítá Pavlova trpká zkušenost s korintským sborem, kde bylo právě pro jeho slabost a prožívaná trápení zpochybňováno jeho apoštolství, a s ním i jeho „bytí v Kristu“ vůbec (sr. 2K 10,7). Jewett přichází s hypotézou, že podobné pochybnosti či dokonce odsuzování se mohly vyskytnout i mezi křesťany v Římě, konkrétně vůči těm bratřím, které postihl Claudiův edikt. Jewett, s. 543.546.

5. 2K 12,9 podruhé

V první kapitole této práce jsme se pustili do výkladu oddílu 2K 12,1–10, když jsme se však přiblížili k jeho vrcholu (a také vrcholu celku 2K 10–13) ve v. 12,9, zjistili jsme, že nám jeho objasnění činí značné potíže. Přestože bývá často citován a zdá se na první pohled „jasný“, pochopení jeho hlubší logiky a smyslu není možné vyčíst pouze z něj samotného ani z jeho bezprostředního kontextu. Všechny následující kapitoly této práce tedy svým způsobem sloužily tomu, abychom mohli lépe pochopit tento oddíl a zhodnotit jeho význam v Pavlově teologii.

V této závěrečné kapitole, vyzbrojeni znalostí Pavlovy argumentace napříč jeho listy (nejen) do Korintu, se pokusíme najít nebo alespoň navrhnout odpovědi na všechny otázky, které nám vplynuly z prvního setkání s oddílem 2K 12,1–10 (přesněji s verši 7–10, viz výše 1.4). Začneme přitom tím základním, samotným výrokem Páně (v. 9a), poté se budeme věnovat drobnějším výkladovým nejasnostem ve v. 9b–10 a na konec si necháme otázku, jak spolu „ladí“ dvojí zdůvodnění Pavlovy trvajících nemocí. Zcela na závěr pak od tohoto oddílu opět podstoupíme, abychom zhodnotili jeho postavení a význam a vrátili se k naší zcela původní otázce, proč toho Pavel o sobě tolik píše.

5.1 Stačí ti má milost, neboť moc dochází naplnění ve slabosti (v. 9a)

Komu platí tato Kristova slova? Pouze apoštolu Pavlovi v jeho specifické situaci, aby mu odhalila smysl jeho nemocí? Uvádí je Pavel, aby (v kontextu 2K 10–13) legitimoval svou slabost nejvyšší autoritou? Nebo platí každému křesťanu v jakémkoli trápení a Pavel je uvádí, aby (podle vlastních slov ve v. 12,19) „budoval“ sbor? Zvláště předchozí, 4. kapitola této práce naznačuje, že s největší pravděpodobností platí oba tyto výklady současně a jeden díky druhému. Pavel zcela nepochybně líčí svou vlastní, osobní zkušenost útěchy v utrpení a činí tak především proto, aby, řečeno ve zkratce, přesvědčil korintské křesťany o pravosti své služby. Ovšem pokud se mu to podaří, pokud Ko-

rintští prohlédnou, že a proč je právě slabý apoštol tím pravým apoštolem, pak se jeho potěšení může stát i jejich útěchou a v Kristových slovech určených Pavlovi mohou zaslechnout zaslíbení platící zcela stejně i jim. A právě to je i Pavlovou motivací k zápasu o jeho apoštolství.

5.1.1 Milost

Ale je vůbec možné takto vykládat onen klíčový výrok ve v. 9a? Začněme tím, v jakém smyslu zde Pavel používá jeden ze svých stěžejních teologických pojmů, „milost“ (χάρις). V předchozích výkladech jsme na něj narazili pouze třikrát, v 2K 1,11 (χάρισμα); 4,15 a Ř 5,2. Od tohoto posledního výskytu se však můžeme odrazit. Boží milost je prostorem, ve kterém křesťan existuje, ve kterém jedině se může chlubit nadějí slávy Boží i utrpením, prostorem, který mu vydobyl Kristus (Ř 5,1–3). Boží milost je tím, co aktivně zakládá, určuje a nese křesťanovu existenci.¹⁷⁷ Ačkoli Pavel „milost“ užívá v mnoha různých významových nuancích,¹⁷⁸ tento základní smysl je vždy přítomen, a proto ho můžeme předpokládat i v 2K 12,9. Zároveň nás ovšem kontext tohoto verše, zaměřený na osobu apoštolovu, vede i k jeho užšímu chápání. Neboť konkrétně u Pavla se milost projevila právě v tom, že se stal apoštolem, resp. Pavel je křesťanem tak, že je apoštolem.¹⁷⁹ Opakovaně své apoštolské poslání označuje jako milost (1K 15,10; Ř 1,5; 12,3; 15,15; 1K 3,10; Gal 2,9; sr. výše výklad 2K 1,11, s. 32). Přitom nemyslí jen na své povolání (splývající zřejmě se zážitkem „obrácení“), ale také na trvajícím působení milosti v jeho apoštolské činnosti (zvl. 1K 15,10; sr. výše výklad 2K 4,15, s. 52). Z těchto stručně naznačených úvah vyplývá, že je přinejmenším možné vykládat odkaz k milosti ve v. 9a jako odkaz k milosti nesoucí Pavlovu apoštolskou službu i jako odkaz k milosti nesoucí život každého, pro koho Kristus zemřel a vstal (v Pavlově případě zřejmě oboje splývá vjedno).

177 Není jisté náhodou, že právě přáním milosti Pavel také otvírá i uzavírá každý svůj dopis.

178 Např. v 2K 8 a 9 jako označení pro sbírku na jeruzalémské chudé.

179 Kleinknecht, s. 299.

5.1.2 Moc a slabost, moc ve slabosti

Podívejme se nyní na druhou polovinu výroku. Zde stojíme na poněkud jistější půdě, neboť jak Boží moc, tak apoštolova slabost se nám již staly důvěrně známými veličinami. Ačkoli nejužší kontext vede k prvnímu chápání slabosti jakožto nemoci (v. 7), už katalogy ve v. 10 a v předchozí kapitole (11,23nn) značně rozšiřují obsah tohoto pojmu a téměř každý text, kterému jsme se v průběhu této práce věnovali, by mohl něčím přispět k obrazu apoštola sužovaného nejen bolestivou nemocí, ale také přemnohými dalšími strážněmi, od pronásledování, věznění a bití přes posměch a urážky až ke každodenní lopotě a leckdy tíživé starosti o svěřené sbory i jednotlivce. Přinejmenším v očích Korintských pak k jeho slabosti patřilo také nijak impozantní osobní vystupování a nijak oslnivý řečnický projev. Co se Boží moci týče, tu jsme opakovaně poznávali jako zasahující do této slabosti, dávající sílu trápení snášet a vytrvat, zachraňující z životního ohrožení, působící úspěch neslavného rétora. V tom všem se prokazovala jako moc, která vzkřísila ukřižovaného Krista, a která proto zachraňuje a zachrání ze smrti i ty, kteří jsou „Kristovi.“

V 2K 6,6n a 13,4 (viz výše s. 35 a s. 60) jsme narazili na ještě trochu odlišné působení Boží moci, které by se dalo popsat jako působení v Pavlově péči o sbor. V obou případech jde ovšem rovněž o působení ve slabosti, takže nijak zásadně nevybočují z námi načrtnutého konceptu. V zájmu větší přehlednosti je proto „zanedbáváme.“

Tímto jsme už také popsali první, základní rovinu *vztahu* mezi mocí a slabostí: slabost je mocí přemáhána, někdy zcela odstraněna, jindy „jen“ připravena o svou zdrcující sílu, takže ji člověk (Pavel) proti všemu očekávání dokáže unést. Boží moc je zachraňující, spásnou mocí. Zároveň (zadruhé) platí, že právě apoštolova slabost dává Boží moci při něm působící vyniknout a zabraňuje tomu, aby někdo připisoval Pavlovy misijní úspěchy a odolnost v soužení jeho vlastním schopnostem.¹⁸⁰ Ve v. 12,9 je vztah moci k slabosti vystižen slovesem τελείται: „dochází naplnění“, „je dokonávána“ apod. To je specifikum tohoto textu oproti ostatním nám známým a stojí za to si ho povšimnout. Dojít naplnění, cíle, dokonalosti, je více než jen „projevit se“ (ČEP)

180 Potud je také myslitelné (pouze v případě apoštola!) připisovat přemíru jeho trápení Boží vůli, neboť napomáhají jeho apoštolskému úkolu (1K 4,9).

nebo „působit“ (sr. např. 2K 4,12). Tento výrok tak vyslovuje zcela jasně, co z ostatních textů spíše implicitně vyplývá (a co jsme právě shrnuli), tedy, že *ve slabosti* Boží moc působí a zároveň se zjevuje *ve své nejvlastnější podstatě*, ve svém nejtypičtějším projevu.

5.1.3 Dva výklady

Shrneme-li všechny tyto poznatky, máme před sebou dva možné výklady Kristových slov: „Stačí ti má milost, neboť moc dochází naplnění ve slabosti.“

1. Rozhodující je, že jsem tě povolal a že jsem tě učinil svým apoštolem. Toho se můžeš držet. Neboť z toho sice pro tebe vyplývá slabost (nemocí počinaje, ovšem nemocí zdaleka nekonče), ale také z toho vyplývá jistota Boží pomoci ve tvé slabosti. Neboť ty jsi uvěřil a nyní zvěstuješ, že já jsem byl ukřižován ze slabosti, ale žiji z moci Boží (2K 13,4). Proto i ty, zvláště jako můj apoštol, musíš sice procházet mnohým soužením, ale posilován pevnou nadějí (stále znovu se osvědčující), že jím projdeš a budeš žít spolu se mnou. A posilován také vědomím, že tvá slabost napomáhá tvému zvěstování, neboť upomíná na mou slabost na kříži a dává vyniknout Boží moci, působící v přijetí tvé zvěsti i v přemáhání tvých trápení.

2. Rozhodující je, že jsem tě povolal, že patříš k „vyvoleným Božím“ (Ř 8,33). Toho se můžeš držet. Z toho sice pro tebe vyplývá slabost, neboť stále ještě žiješ ve světě, který je nejen plný nemocí a jiných trápení, ale jehož pravá povaha se zřetelně ukázala tehdy, když mne přibil na kříž. Proto také, dokud trvá, bude stíhat nenávisť či aspoň posměchem ty, kteří ve mne věří. Zároveň ovšem z toho pro tebe plyne jistota Boží pomoci ve tvé slabosti. Neboť jestliže jsi uvěřil, že já jsem za tebe zemřel i vstal (2K 5,15), pak smíš očekávat působení stejné moci, která se právě tehdy naplno projevila, i ve svém životě. Právě ve svém trápení ji zakusíš v její plné síle, někdy jako vysvobození, jindy jako dar vytrvalosti, která umožňuje snášet soužení s výhledem na jeho konec a věčný život se mnou. Tvá slabost tě nemusí a nemá ochromovat a deparovat, nýbrž právě naopak, stává se ti utvrzením v naději na konečné projevení Boží moci v tvém vzkříšení.

Tyto dva výklady si nejsou navzájem alternativou, spíše oba stojí na stejném základu a navzájem se překrývají, téměř by se dalo říct, že jde o jeden výklad ve dvou podobách. Přece se však liší, jako se Pavlova apoštolská exis-

tence přece jen liší od té ostatních křesťanů. Síla Kristova výroku spočívá zřejmě do značné míry právě v tom, že je formulován tak obecně, proto ho Pavel může citovat, a to k užitku nejen svému (v rámci své argumentace), ale i svých adresátů a potenciálně všech jeho čtenářů či posluchačů.¹⁸¹ To ovšem neznamená, že není třeba hledat za obecnými slovy konkrétní obsah, o což jsme se právě pokusili.¹⁸²

181 Podobným způsobem (tedy jako platný pro Pavla i pro křesťany obecně) vykládá tento výrok i Heckel, viz. např. s. 313. Většina ostatních vykladačů se přiklání buď k jedné nebo k druhé možnosti.

182 Tato poslední poznámka se snad zdá být samozřejmostí, vychází ovšem z opakovaně učiněného pozorování, že jak ve „farářských úvahách“ všeho druhu, tak v teologických pracích, bývá tento oblíbený výrok citován jako jakási sama v sobě zcela jasná formule.

5.2 Velmi rád se tedy spíše budu chlubit svými slabostmi

(v. 9b–10)

Na tomto místě neuškodí připomenout si nejprve stručně kontext, ve kterém se právě vyložený výrok nachází. V předešlé kapitole se Pavel v rámci zápasu o své apoštolské postavení ve sboru pustil do „nerozumného“ srovnávání se se svými oponenty, ve kterém sám sebe vychválil do nebes. Ovšem nikoli pro své zásluhy, nýbrž pro své slabosti (11,21b–32). Ve 12. kapitole pak přechází k novému tématu, pro adresáty jistě atraktivnějšímu, k viděním a zjevením Páně (12,1–4). Pochlubí se skutečně nevidaným zážitkem vytržení, ovšem způsobem, který vlastně chlubení spíše vylučuje, což také Pavel následně potvrdí, když od podobného chlubení výslovně upouští, neboť chce být posuzován pouze podle toho, „co na mě vidí nebo co ode mne slyší“ (v. 6). Jako překvapivý příklad toho, co je na něm všem patrné, vzápětí uvádí svou nemoc (v. 7n). Větší protiklad k vytržení do třetího nebe ani nemohl nalézt. Zároveň se tím dostává zpátky k tématu své slabosti, aby, jako odpověď na své modlitby za uzdravení, mohl uvést právě výrok Páně jakožto nejpádnější argument na obhajobu své existence.

Verše 9b–10 pak zachycují Pavlovu reakci na slovo, kterého se mu dostalo. Stejně jako samotný výrok se přitom netýkají pouze zmíněné nemoci, nýbrž Pavlova celkového postoje k jeho slabosti jako takové. Interpretace těchto veršů nám však také při prvním setkání činila značné obtíže, což lze snad připsat (mimo jiné) tomu, že apoštol v těchto kapitolách vzhledem ke kritické situaci ve sboru píše „nerozumně“, zřejmě plný emocí, ve vyhrocených a někdy zkratkovitých formulacích.

5.2.1 Spočínutí moci

S takovou „zkratkou“ se zřejmě setkáváme ve v. 9b. Neboť vezmeme-li tuto formulaci doslovně, vyplývá z ní, že působení moci je podmíněno Pavlovým chlubením se slabostmi. Jestliže takové chápání odmítáme (a zdá se opravdu nepravděpodobné), jak jinak tato slova vykládat? Výše jsme již zmínili návrh M. Ebnera, opírající se o zde užitě nezvyklé sloveso ἐπισκηῶ, podle kterého tu nejde ani tak o samotné působení moci, jako spíše o její „zjevení“, zviditelnění, zpřístupnění ostatním (viz výše s. 27). Jinými slovy, staví-li Pavel pa-

radoxně pravost svého apoštolství na své slabosti, a místo aby ji popíral nebo skrýval, ji ještě sám vyzdvihuje, soustředí tak pozornost svých adresátů na moc Kristovu, a to právě jako na moc působící s největší silou a nejzřetelněji v lidské slabosti. Tak obhajuje své apoštolství (na základě toho „co je na něm vidět“) a zároveň zvěstuje evangelium.

K tomuto výkladu se nyní můžeme přiklonit,¹⁸³ neboť v průběhu této práce jsme zjistili, že Pavel skutečně právě takto svou utrápenou existenci chápe a „prezentuje“ (sr. např. výklad 2K 4,10–15, s. 49n). Ukázkovým příkladem takového chlubení se slabostmi je např. 2K 1,3–11.

5.2.2 Slabost jako nutná podmínka moci?

Tímto výkladem je, co se této výpovědi (ve v. 9b) týče, značně oslabena další otázka, která se však vznáší i nad samotným výrokem Páně a tím pádem nade všemi našimi dosavadními úvahami: je slabost *nutnou podmínkou* projevení moci? Musí apoštol nutně trpět? Zastáncem kladné odpovědi na tuto otázku je např. E. Käsemann,¹⁸⁴ opačného, menšinového a nám bližšího názoru je např. U. Heckel.¹⁸⁵ Nebezpečí prvního postoje spočívá, jednoduše řečeno, v tom, že (zdánlivě?) klade podmínku Božímu působení, a také (ačkoli tomu by se zřejmě většina, ne-li všichni jeho zastánci vzpírali), že z něj lze velmi snadno odvodit nutnost nebo alespoň záhodnost záměrného vyhledávání utrpení. Jako silná teologická opora mu však slouží oddíl 1K 1,18nn. Problém dle mého názoru spočívá ve špatném úhlu pohledu a tedy i špatně položené otázce. Z Pavlových výpovědí nikde výslovně nevyplývá, že slabost je nutnou podmínkou moci (viz také výše s. 71, pozn. 174). Pavel totiž vychází z reality utrpení, svého i křesťanů v jeho sborech, a snaží se ukázat, jak tuto realitu chápe on sám i jak ji mají chápat jeho sbory. Také v 2K 12 (kde se možná se-

183 Stejně jako Thrall, *II Corinthians VIII-XIII*, s. 827–829; na základě odlišných premis také Krug, s. 274.

184 „Für den Apostel ist die Schwachheit nicht bloss das Hindernis, an dem sich die Erfahrung göttlicher Kraft gewinnen lässt, sondern darüber hinaus „die Bedingung seines Wirkens,“ das „Unterpfand des Gegenwärtigseins der Christuskraft. (...) Vielleicht darf man sogar sagen: ihre Offenbarungsart, ihr Medium und notwendiges Korrelat.“ Käsemann, s. 53n.

185 Heckelův výklad v. 9b není přesvědčivý (Heckel, s. 104n). Jinde však formuluje mnohem zdařileji, že slabost je „Verheissungsträger, Wirkungsfeld und Ansatzpunkt für die göttliche Kraft Christi.“ Heckel, s. 317.

tkáváme se zachycením toho, jak Pavel k tomuto chápání došel, či lépe, jak mu bylo dáno, viz dále) apoštol vychází z reality své nemoci, do které teprve promlouvá objasňující Kristovo slovo. Nějaké záměrné vyhledávání utrpení je tedy zcela irelevantní.¹⁸⁶ Zda může Boží moc působit i mimo slabost či zda může apoštol bez trápení být také pravým apoštolem, Pavel principiálně neřeší.¹⁸⁷ Přesto můžeme na závěr dodat, co už jsme zmínili několikrát, tedy, že podle Pavlova přesvědčení právě ve slabosti ukazuje Boží moc svou nejvlastnější podstatu, to zcela klíčové, co Bůh vykonal a koná pro svět.¹⁸⁸

5.2.3 Moc Kristova či moc Boží?

Poslední, co nás i některé vykladače v. 9b zarazilo, je spojení „moc Kristova.“ Pavel totiž téměř vždy mluví o „moci Boží“ (sr. např. 4,7; 6,7; 13,4). Nemáme žádné vysvětlení pro to, proč se Pavel právě zde od svého úzu odchyluje, kromě snad toho, že tak činí prostě pod vlivem slova *Kristova*, kterého se mu dostalo.¹⁸⁹ Pragmaticky viděno, „moc Kristova“ zde lépe zapadá do kontextu. To podstatné ovšem je, že se nejedná o jinou moc, než tu, o které zde mluvíme celou dobu.¹⁹⁰ To by totiž nedávalo žádný smysl, respektive nejen nám, ale i Pavlovým adresátům by chybělo jakékoli vodítko, proč by v tomto textu najednou mělo jít o nějakou jinou moc a čím že by se obě moci měly lišit. Toto přesvědčení také můžeme opřít o poslední oddíl, kterému jsme se věnovali, Ř 8,31–39. Zde Pavel nejprve mluví o „lásce Kristově“ (v. 35) a vzápětí o „lásce Boží“ (v. 39), aniž by očividně mezi oběma označeními spočíval nějaký věcný rozdíl. A snad ani spočívat nemůže, neboť o lásce Boží principiálně platí, že „je v Kristu Ježíši, našem Pánu“ (v. 39).

186 Pozorný čtenář by mohl namítnout, že odmítání rétoriky (1K 2,1n), půst (2K 11,27) či námahu spojenou s manuální prací (1K 4,12) na sebe apoštol bral dobrovolně. Všechny tyto věci (pokud je lze vůbec takto vykládat) však zřejmě chápal jako nějak prospěšné jeho zvěstování, jeho motivací tedy nebylo zajištění Boží pomoci nebo své budoucí slávy.

187 I v polemice v 2K 10–13 svým protivníkům v zásadě nevytýká, že oni netrpí, pouze se brání tomu, aby on byl pro svou slabost zpochybňován.

188 Poměrně podrobně se této otázce věnuje Schmeller, s. 389n.

189 Výslovně to Pavel neříká, ovšem není celkem pochyb, že jestliže své modlitby adresoval „Pánu“, byl to právě Pán, tedy Ježíš Kristus, kdo mu také odpověděl.

190 Proti Ebnerovi, s. 187.

5.2.4 Zalíbení v utrpeních pro Krista

Také v závěrečném verši Pavel vyvozuje obecné důsledky z odpovědi, které se mu dostalo na jeho modlitby. Setkáváme se tu se dvěma nejvyhrocenějšími formulacemi jeho vztahu k slabosti: „mám zalíbení v slabostech“ a „když jsem slabý, tehdy jsem silný“, které dotahují do největší ostrosti vše řečené dříve. Mezi nimi stojí krátký katalog strážní (všechny obecné povahy a v plurálu),¹⁹¹ pomocí kterého právě Pavel rozšiřuje význam „slabosti“ v tomto oddílu, takže už nezahrnuje jen jeho nemoc, nýbrž každou těžkost, se kterou se setkává. Jistě rozpaky vládnou nad připojeným ὑπὲρ Χριστοῦ. M. Thrallová odmítá, že by nemoc, která je přece jen také zahrnuta v ἀσθενείας, mohla být „utrpením pro Krista.“ Raději proto tento verš vykládá v tom smyslu, že Pavel „díky Kristu,“ díky jeho moci, má zalíbení ve slabostech.¹⁹² Takový výklad se však zdá být trochu nucený, za pravděpodobnější považujeme, že zde Pavel má na mysli to, co jinde označil jako „utrpení Kristova“ (2K 1,5) nebo „Ježíšova mrtvost“ (4,10). A jak jsme se pokusili ukázat výše (s. 50), takovým utrpením nemusí pro Pavla být jen protivensství přímo související s jeho apoštolskou činností (věznění, lynčování apod.), nýbrž jakékoli soužení, neboť jakékoli soužení může přijmout jako napomáhající jeho zvěstování ukřižovaného Krista a v tomto smyslu je snášet „kvůli Kristu.“ Z 2K 12 pak plyne, že dokonce i vlastní nemoc.

Tyto naše výklady vedou k nové otázce, kterou jsme si v úvodní kapitole nepoložili: jestliže je Kristův výrok ve v. 9a otevřený chápání „apoštolskému“ i „obecně křesťanskému“, platí totéž i pro Pavlova slova ve v. 9b–10? Pokud je náš výklad těchto veršů správný, pak odpověď na tuto otázku musí znít: spíše ne. Neboť jak naše vysvětlení účelové vazby ve v. 9b, tak i zmíněná možnost přijetí všech trápení jakožto trápení „pro Krista“ se týká pouze apoštola, obojí je totiž podmíněné jeho úkolem zvěstovat. A přece Pavel v Ř 5,3 mluví za všechny křesťany, když píše „chlubíme se i utrpením.“ Zdůvodnění tam ovšem uvádí jiné než v 2K 12,9b, teoreticky je však možné si právě tímto oddílem pomoci při širší aplikaci našeho textu. Přestože „běžný“ křesťan zřejmě nepovažuje každé své trápení za utrpení pro Krista, *každé* jeho trápení může být

191 Kromě jediné výjimky (ἐν ὄβρεσιν) známe tyto strážně z jiných Pavlových katalogů.

192 Thrall, *II Corinthians VIII-XIII*, s. 830. Stejně toto spojení přiřazuje také Heckel, s. 111.

osvědčením Boží (po)moci a tím zdrojem nové, o to silnější naděje. A tak se každý křesťan může přidat k Pavlovým slovům: „když jsem sláb, tehdy jsem silný.“

To už jsme ale trochu překročili hranici přiměřené exegeze, snad ne proti Pavlově celkovému konceptu, přece jen však nad rámec toho, co chtěl zřejmě vyjádřit v 2K 12. Přidržíme se tedy toho, že zatímco výrok Páně apoštol cituje také jako možné potěšení pro své adresáty, v následujících větách se opět soustřeďuje na svou osobu a svou službu, ačkoli úplně „uzavřená“ zřejmě jeho slova vnímavému čtenáři nejsou.

5.3 Smysl Pavlovy nemoci?

Na závěr jsme si nechali nejtěžší otázku: Jaký smysl Pavel přikládá své nemoci? To je otázkou nejtěžší, protože jsme k ní při svém výkladu získali nejméně vodítek. Pavel nejprve (dvakrát) uvedl svůj „osten v těle“ tak, že jej dostal, „aby se nepovyšoval“ (12,7), rozumí se z kontextu především pro svá nevídaná zjevení. Vzápětí píše, že přesto usilovně volal k Pánu o uzdravení a že se mu dostalo odpovědi, která nemá s takovou „Boží pedagogikou“ nic společného. Co si s tím počít? V zásadě tu Pavel podává dvě rozdílná vysvětlení své nemoci, a i když lze podotknout, že první se týká toho, proč je nemocen, a druhé spíše toho, proč není uzdraven, přece jen se jedná o dosti zřetelnou „nerosvonalost“, která si zaslouhuje pozornost.

Vycházíme-li z toho, že zde Pavel zachycuje skutečnou událost svého života (trpěl nemocí – volal k Pánu – dostalo se mu odpovědi), pak můžeme začít otázkou, zda k onomu prvnímu chápání nemoci, tzn. jako prevenci či lék na povyšování, dospěl před obdržení Kristova slova, nebo až po něm, tedy, na jeho základě. Druhou možnost uvádí J. Krug, podle kterého „abych se nepovyšoval“ znamená v podstatě „abych si byl vědom své slabosti“, což je třeba k tomu, aby při Pavlově zvěstování (a působení vůbec) byla moc Boží zřetelně rozpoznatelná právě jako Boží.¹⁹³ Tímto způsobem jsou verše 7–10 uvedeny v soulad, neboť výrok Páně je chápán jako základ pro celý tento oddíl.

K první možnosti, tedy že Pavel nejprve přikládal své nemoci „výchovný“ smysl, se přiklání např. U. Heckel. V tomto případě ovšem musíme připustit, že apoštol prosil o uzdravení, přestože vnímal pozitivní smysl své nemoci (což není nemyslitelné), a dále se ptát, jak se k sobě dvě vysvětlení jeho soužení mají, případně proč Pavel uvádí obě. Podle Heckela to druhé, výrok Páně, to první neruší, ale překonává, jako nový, hlubší křesťanský výklad utrpení. Už to první však slouží Pavlovu apologetickému záměru, když za jeho, v očích oponentů zřejmě kompromitující, nemocí vidí Boží vůli (viz také výše s. 25).¹⁹⁴

193 Krug, s. 287. Jedná se (dle Kruga) o schéma, objevující se např. v 2K 1,8–11 či 1K 1,18nn, podle kterého má apoštolova slabost dvě funkce: destruktivní (aby se nepovyšoval, aby nespolehal na sebe, aby moudří tohoto světa byli zavrženi) a konstruktivní (aby na něm spočinula moc Kristova, aby spolehal na Boha, aby se Bůh ukázal jako suverén). Krug, s. 266.

194 Heckel, s. 82n.93.

Je představitelné, že právě proto apoštol zmiňuje i toto své prvotní chápání, aby použil takřikajíc každého prostředku a argumentu, přestože důraz pak jednoznačně klade na slovo Kristovo. Ačkoli mne ani jeden z těchto výkladů (tedy Krugův či Heckelův) zcela nepřesvědčuje, nic zásadního jim snad nelze vytknout a sama lepšího východiska nenalézám. O něco bližší je mi pak pojetí Heckelovo.

Považuji však za dobré si ještě povšimnout, že se tato otázka týká pouze tohoto místa, pouze 2K 12,1–10. V náznaku nalezneme podobné dvojí vysvětlení utrpení ještě v 2K 1,9, kde jde také o zcela konkrétní osobní Pavlův zážitek, jinak však apoštol vždy vykládá křesťanské i své apoštolské soužení zřetelně v duchu výroku Páně z 2K 12,9a. Jinými slovy, jakkoli sám pro sebe zřejmě Pavel (v některých případech?) hledal také nějaký „výchovný“ smysl svého trápení, základním a rozhodujícím potěšením v utrpení, kterého se sám držel a které usiloval předat svým čtenářům, mu bylo slovo o moci působící ve slabosti, o moci obracející slabost ke svému užitku, o moci přemáhající veškerou slabost.

5.4 2K 12,9 v kontextu Pavlových listů, Pavlova života a Pavlovy teologie

Nyní máme výrok Páně ve v. 12,9 i jeho bezprostřední kontext vyložený do značné šíře a podrobností a tento výklad opřený o spřízněná místa Pavlových listů. Ukázalo se dle mého názoru zřetelně, že tento výrok je možné považovat za vyjádření základní myšlenky či „principu“, podle kterého se Pavel orientuje, když nějakým způsobem přibližuje svým adresátům podstatu své apoštolské existence. Nápadným a výrazným rysem této existence byla apoštolova slabost, kterou Pavel právě pomocí tohoto „principu“ staví opakovaně do pravého světla, aby přestala být zpochybněním a stala se potvrzením jeho apoštolství. Kristovo slovo, jak jsme ho výše vyložili, tak vlastně nemělo být pro Korintské něčím úplně novým, mnohem spíše jim mělo znít jako nejvyšší autoritou potvrzené výstižné vyjádření toho, co se jim Pavel ve svých listech znovu a znovu pokoušel přiblížit (v textech, kterým jsme se věnovali).¹⁹⁵

Přestože jsme si zvykli přemýšlet o Pavlově slabosti především v kontextu pochybností korintského sboru (živených od jisté chvíle ještě příchozími konkurenty), není nutné se domnívat, že teprve v tomto kontextu apoštol k pochopení svého trápení také dospěl. Jistě si musel také sám v hlavě srovnat, jak se snáší jeho slavná služba s jeho vesměs neslavným každodenním údělem. V této souvislosti se nabízí rozvinout úvahy, zda právě událost zachycená v 2K 12,7–10, Kristova odpověď na prosby za uzdravení z bolestivé nemoci, nebyla rozhodujícím okamžikem na Pavlově cestě k onomu pochopení. Okamžikem, který mohl nastat dávno před problémy v Korintu, který mu byl posilou ve všech těžkostech a inspirací při psaní mnoha listů a kterým se „pochlubil“ ve chvíli (a teprve ve chvíli), kdy potřeboval v životně důležitém boji o své postavení ve sboru (životně důležitém především pro Korintské) použít tu nejsilnější zbraň. To, co Korintští i dnešní čtenáři Pavlových listů vnímají jako „závěrečné“ vyslovení pointy, mohlo tak u samotného apoštola stát zcela na začátku.

195 Vycházíme z toho, že 2K 10–13 je pozdější (nebo přinejmenším rozhodně ne dřívější) než 2K 1–9. Viz výše s. 18, pozn. 17.

Kromě svého vlastního trápení měl ovšem apoštol před očima také utrpení bratří a sester ve sborech, o které pečoval. Proto také, jak se nám rovněž v této práci ukázalo, nejsou jeho výklady o vlastní existenci zdaleka jen apologií (např. Fp 3 jí není vůbec), nýbrž také či především povzbuzením, potěšením nebo napomenutím, čili parenezí v širokém smyslu tohoto slova. Oddíl 2K 12 zaujímá i v tomto ohledu výjimečné postavení, neboť nikde není Pavlův tón osobnější a jeho obhajoba ohnivější¹⁹⁶ a zároveň se právě zde nachází onen výrok, ke kterému se nejčastěji (z textů, kterým jsme se věnovali) uchylují teologové i všichni křesťané, přijde-li na (otázku) slabosti.¹⁹⁷

Nyní jsme se dostali k naší zcela původní otázce: proč Pavel věnuje ve svých dopisech tolik pozornosti sobě a peripetiím vlastního života? Protože jsme si za výchozí text zvolili oddíl 2K 12,1–10 z „nejosobnějšího“ Pavlova listu (2K 10–13), zaměřila se naše pozornost převážně na texty týkající se apoštolova trápení či slabosti. Tím však nebyl náš pohled příliš zúžen a kromě toho se právě nad těmito texty naše otázka stává snad ještě palčivější. Proč Pavel tolik rozebírá svá trápení? Při procházení jednotlivých relevantních oddílů se ukázalo a při závěrečném výkladu 2K 12,9–10 potvrdilo, že apoštol chápal svou existenci, včetně své charakteristické slabosti, jako součást a prostředek svého zvěstování evangelia. Z tohoto důvodu také vynakládá tolik energie na svou obhajobu, neboť za nepochopením svého apoštolství rozpoznává nepochopení přijatého evangelia. Pavel jakožto apoštol Ježíše Krista vydává svým životem, svou slabostí a Boží mocí v ní působící, svědectví o Ukřižovaném a Vzkříšeném. Ti, kterým káže, si tak mohou přímo na něm, přímo na tom, co mají před očima, připomenout a ověřit to, co jim říká. Nejen apoštolovo slovo, ale i jeho život užívá Bůh, aby šířil zvěst o spáse, kterou připravil světu. Zároveň ovšem Pavlova apoštolská existence není ničím jiným než speciálním, obzvlášť „zaostřeným“ případem křesťanské existence. Proto mohou čtenáři či posluchači jeho listů čerpat právě z jeho tak „osobních“ slov potěšení a utvrzení v naději i pro svá vlastní trápení a slabosti.

196 Této značné „netypičnosti“ tohoto oddílu lze připsat ony specifické otázky, kterým jsme se v této kapitole věnovali (souvislost s nemocí, označení „moc Kristova“ apod.).

197 Zde se opírám pouze o svůj dojem. Ovšem kupříkladu U. Heckel také upozorňuje na to, jak často např. Luther citoval výrok Páně z v. 12,9. Heckel, s. 319. V „oblíbenosti“ může dle mého názoru s tímto veršem soutěžit pouze oddíl v Ř 8,35nn.

Závěr

Dopisy, které apoštol Pavel napsal a církve zařadila do kánonu svatého Písma, byly nástrojem jeho péče o křesťany ve sborech, které založil, péče o jejich víru, o jejich společenství, o jejich duchovní růst. A přitom je velmi mnoho prostoru v těchto listech věnováno samotnému Pavlovi, jeho životu, jeho službě, jeho trápení. Jak tyto texty chápat? Nejsnadnější a zřejmě nejběžnější vysvětlení spočívá v přiřazení těchto oddílů apoštolově sebeobhajobě, ke které byl nucen svými kritiky. Při bližším pohledu se však taková odpověď jeví jako přinejmenším nedostatečná. Hlavním úkolem této práce proto bylo pokusit se najít teologické důvody, které Pavla při psaní epištol vedly k takové soustředěnosti na vlastní osobu.

Jako výchozí a orientační bod byl zvolen výrok Páně v 2K 12,9a, který se jevil jako možný klíč k Pavlovu chápání vlastní apoštolské existence. Sám o sobě však tento výrok více skrýval než odhaloval, proto se hlavní náplní této práce stal výklad jiných oddílů, jehož cílem bylo poznat, jak se v Pavlově myšlení odráží paradoxní „princip“ z 2K 12,9, tedy že v slabosti dojde naplnění Kristova moc, a proč by mělo toto Kristovo slovo být relevantní i pro jeho adresáty (jinými slovy, proč ho s nimi vůbec sdílí).

Touto cestou se podařilo ukázat, že hlavní apoštolovou motivací pro sdílení jeho zkušenosti slabosti i moci nebylo nic jiného než péče o adresáty těchto textů, o jejich víru, společenství, duchovní růst. Neboť apoštol chápal svou existenci jako důležitý nástroj, jako ilustraci svého zvěstování Ukřižovaného ze slabosti a Vzkříšeného z moci Boží (sr. 2K 13,4). Na jeho životě plném bezmoci i moci, trápení i nečekaných vysvobození si mohli jeho posluchači ověřovat pravdivost jeho zvěsti a zároveň čerpat potěšení a naději z toho, že se tato zvěst může stejně projevit i v jejich životě. Neboť, jak se rovněž ukázalo, píše-li Pavel o sobě, nepíše v mnoha případech zdaleka *jenom* o sobě.

Nevýhodou zvoleného postupu se ukázal být sklon k nepřehlednosti, neboť bylo nutné se k některým textům opakovaně vracet, pohybovat se křížem krážem oddíly i epištolami a nevyhnutelnými se staly i četné odkazy kupředu či zpět v rámci výkladu. Právě tato „neukotvenost“ (nikoli ovšem absolutní) mi však umožnila vyvarovat se zúžení pohledu jen na určitý kontext či na určitou stránku apoštolovy komunikace se sbory a zachovat si pokud možno

otevřenost pro celek Pavlovy myšlenky i teologie jako takové. Přínos zvoleného postupu se ukázal také při dílčí exegezi jednotlivých oddílů, když se díky němu několikrát otevřely nové možnosti jejich chápání (nové oproti „standardnímu“ výkladu v komentáři).

Při psaní této práce jsem musela takřka neustále odolávat pokušení rozšířit její záběr o další texty. Vzhledem k omezeným možnostem diplomové práce i svým vlastním jsem se soustředila jen na reprezentativní texty pouze z nesporně Pavlových epištol. Jistě by však bylo zajímavé zkoumat, jak s touto částí jeho teologie naložila deuteropaulina (sr. Ef 3 či 2Tm), či jaké paralely by se daly (nebo také nedaly) najít v evangeliích (sr. např. Mt 5,11 nebo Mk 13,9nn). Také možné starozákonní „předlohy“ pro Pavlovo pochopení vlastní existence by si zasloužily více pozornosti, v tomto směru však již odvedl velký kus práce K. T. Kleinknecht.¹⁹⁸

Nejskrytějším a přece snad nejsilnějším popudem k napsání této práce bylo přání najít v Pavlových textech, bude-li tam k nalezení, povzbuzení pro ty, kteří stejně jako on stojí ve službě evangeliu a čelí při tom vlastní nejrůznější slabosti, probouzející u ostatních i ve vlastní hlavě nepochopení, pochybnosti či dokonce kritiku. Určitá útěcha spočívá jistě už ve zjištění, že právě takové vnitřní i vnější trápení doléhalo zrovna na toho, koho obvykle vnímáme jako „nejúspěšnějšího“ Kristova kazatele vůbec. Lze však jít dál. Jak již bylo řečeno, k hlavním závěrům této práce patří, že podstatnou část z toho, co Pavel psal o sobě, si jeho čtenáři mohli a mohou přivlastnit jako naději pro své životy. A je-li tomu tak, pak snad lze jít ještě o krok dál a také jeho slova vztahující se specificky k jeho apoštolské službě vyložit jako potěšení pro ty, kdo byli povoláni ke stejné službě zvěstování Krista. I pro ně platí, že jejich slabost nezpochybňuje ani neohrožuje jejich úkol, neboť i pro ně platí Kristovo slovo: „Stačí ti má milost. Neboť *má* moc dochází naplnění ve *tvé* slabosti.“

Převážná část této práce vznikla v době, kdy svět s nevídanou silou zasáhla a ochromila pandemie nemoci covid-19. Nejednomu křesťanu, teologu stejně jako laiku, se vnucovala nebo byla vnučována otázka: Co to znamená? Je to

198 Ve své obsáhlé studii *Der leidende Gerechtfertigte* z r. 1984.

Boží trest za hříchy lidstva? Nebo nás snad Bůh vychovává, třeba k větší ohleduplnosti vůči přírodě? Nebo snad nemá Bůh moc to zastavit? Tu se náhle Pavlovy texty staly ještě aktuálnějšími, než jsem původně myslela. Vždyť v 2K 12,7–10, v mém výchozím textu, dokonce rozebírá právě význam nemoci. Nejen díky tomu mohou právě tyto verše posloužit k teologické orientaci i v naší současné situaci. Sám pro sebe člověk může hledat nějaký pozitivní smysl svého trápení (Pavel mluví o *své* nemoci jako prevenci *svého* sebepovyšování), i když ho to nejspíš neodradí a ani nemá odradit od proseb za uzdravení. Ale vlastní křesťanské poselství spočívá v něčem jiném: v pevné naději, že Boží moc je silnější než jakákoli nemoc, trápení či slabost. A i když si ji Bůh (ve specifickém apoštolově případě) obrací ve svůj nástroj, činí tak pouze proto, aby tím více vyniklo, že stojí na straně uzdravení, a nikoli nemoci, na straně radosti, a nikoli smutku, že u Boha je život, a nikoli smrt. I když utrpení patří ještě k tomuto světu a věku a občas se nám to s děsivou silou připomene, jeho moc už byla zlomena a v již nyní přijímaných darech uzdravení, vytrvalosti a síly smíme vidět předzvěst veliké a konečné záchrany a nového života v radosti, který Bůh ve svém Synu přichystal pro všechny.

Seznam literatury

1. Monografie, studie, články

- Beevers, Brad, *Paul's Exemplary Confidence in 2 Cor 1:12–4:6. A Dissertation Submitted to the Faculty of Westminster Theological Seminary*, 2007.
- Dodd, Brian J., *Paul's Paradigmatic "I". Personal Example as Literary Strategy*, *Journal for the Study of the New Testament*, Sheffield: Sheffield Academic Press 1999.
- Dodd, Charles H., The Mind of Paul. A Psychological Approach, *Bulletin of the John Rylands Library* 17 (1933), 91–105.
- Dodd, Charles H., The Mind of Paul. Change and Development, *Bulletin of the John Rylands Library* 18 (1934), 3–44.
- Dunn, James D. G., *The Theology of Paul's Letter to the Galatians* (New Testament Theology), Cambridge: Cambridge Univ. Press 1993.
- Ebner, Martin, *Leidenslisten und Apostelbrief. Untersuchungen zu Form, Motivik und Funktion der Peristasenkataloge bei Paulus* (Forschung zur Bibel 66), Würzburg: Echter 1991.
- Ellington, Dustin W., Not Applicable to Believers? The Aims and Basis of Paul's "I" in 2 Corinthians 10–13, *Journal of Biblical Literature* 131 (2012), 325–340.
- Fitzgerald, John T., *Cracks in an Earthen Vessel. An Examination of the Catalogues of Hardships in the Corinthian Correspondence* (Society of Biblical Literature 99), Atlanta, Ga: Scholars Pr. 1988.
- Güttgemanns, Erhardt, *Der leidende Apostel und sein Herr. Studien zur paulinischen Christologie* (Forschungen zur Religion und Literatur des Alten und Neuen Testaments 90), Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht 1966.
- Hartwig, Charlotte, Theißen, Gerd, Die korinthische Gemeinde als Nebenadressat des Römerbriefs. Eigentextreferenzen des Paulus und

- kommunikativer Kontext des längsten Paulusbriefes, *Novum Testamentum* 46, č. 3 (2004), 229–252.
- Hauck, Marion Ch., *Dynamis eis soterian. Eine Untersuchung zum semantischen Hintergrund eines neutestamentlichen Syntagmas* (Wissenschaftliche Monographien zum Alten und Neuen Testament 154,) Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht 2018.
- Heckel, Ulrich, *Kraft in Schwachheit. Untersuchungen zu 2K 10-13* (WUNT 2. Reihe 56), Tübingen: Mohr 1993.
- Käsemann, Ernst, Die Legitimität des Apostels. Eine Untersuchung zu II Korinther 10–13, *Zeitschrift für die Neutestamentliche Wissenschaft und die Kunde der Älteren Kirche* 41, č. 1 (1942), 33–71.
- Kleinknecht, Karl T., *Der leidende Gerechtfertigte. Die alttestamentlich-jüdische Tradition vom "leidenden Gerechten" und ihre Rezeption bei Paulus* (WUNT 2. Reihe 13), Tübingen: Mohr 1984.
- Krug, Johannes, *Die Kraft des Schwachen. Ein Beitrag zur paulinischen Apostolatstheologie*, Tübingen, Basel: Francke 2001.
- Lampe, Peter, *Ad ecclesiae unitatem. Eine exegetisch-theologische und sozialpsychologische Paulusstudie*, Habilitationsschrift, Universität Bern, 1989, Bern: 1989.
- Savage, Timothy B., *Power Through Weakness. Paul's Understanding of the Christian Ministry in 2 Corinthians* (Monograph series / Society for New Testament Studies 86), Cambridge: Cambridge Univ. Press 1996.
- Schütz, John H., *Paul and the Anatomy of Apostolic Authority* (Monograph series / Society for New Testament Studies 26), Cambridge: Cambridge Univ. Press 1975.
- Souček, Josef B., *Bláznovství kříže. Smysl a význam paradoxu v Novém zákoně*, Heršpice: EMAN 1996.
- Souček, Josef B., Pokorný, Petr (ed.), *Teologie apoštola Pavla*, 2. vyd., Praha: Kalich 1982.

- Strecker, Georg, Die Legitimität des paulinischen Apostolates nach 2 Korinther 10–13, *New Testament Studies* 38, č. 4 (1992), 566–586.
- Wolff, Christian, Niedrigkeit und Verzicht in Wort und Weg Jesu und in der apostolischen Existenz des Paulus, *New Testament Studies* 34, č. 2 (1988), 183–196.
- Wolter, Michael, Der Apostel und seine Gemeinden als Teilhaber am Leidensgeschick Jesu Christi. Beobachtungen zur paulinischen Leidenstheologie, *New Testament Studies* 36, č. 4 (1990), 535–557.
- Wolter, Michael, *Paulus. Ein Grundriss seiner Theologie* (Neukirchener Theologie), Neukirchen-Vluyn: Neukirchener 2011.

2. Komentáře, příručky

- Aland, Barbara, Aland, Kurt (ed.), *Novum Testamentum Graece*, 28. rev. Auflage, Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft 2012.
- Barrett, Charles K., *A Commentary on the First Epistle to the Corinthians* (Black's New Testament Commentaries), London: Black 1968.
- Barrett, Charles K., *A Commentary on the Second Epistle to the Corinthians*, (Black's New Testament Commentaries), London: Black 1973.
- Bauer, Walter, Aland, Kurt (ed.), *Griechisch-deutsches Wörterbuch zu den Schriften des Neuen Testaments und der frühchristlichen Literatur*, 6. Auflage, Berlin: de Gruyter 1988.
- Bible. Písmo svaté Starého a Nového zákona. Český ekumenický překlad*, 10. vydání (8. přepracované), Praha: Česká biblická společnost 1995.
- Bultmann, Rudolf, *Der zweite Brief an die Korinther* (Kritisch-exegetischer Kommentar über das Neue Testament), Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht 1976.
- Coenen, Lothar (ed.), *Theologisches Begriffslexikon zum Neuen Testament*, 4. Auflage der Studien-Aufgabe, Wuppertal: Brockhaus 1986.

- Conzelmann, Hans, *Der erste Brief an die Korinther*, 12. Auflage (Kritisch-exegetischer Kommentar über das Neue Testament), Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht 1981.
- Cousar, Charles B., *Reading Galatians, Philippians, and 1 Thessalonians. A Literary and Theological Commentary* (Reading the New Testament), Macon, Ga: Smyth & Helwys Publishing 2001.
- Dunn, James D. G., *Romans 1–8* (Word Biblical Commentary 38A), Dallas: Word Books 1988.
- Fee, Gordon D., *The First Epistle to the Corinthians* (The New International Commentary on the New Testament), Grand Rapids, Mich.: Eerdmans 1987.
- Fitzmyer, Joseph A., *First Corinthians. A New Translation with Introduction and Commentary* (The Anchor Yale Bible), New Haven, Conn: Yale Univ. Press 2008.
- Fitzmyer, Joseph A., *Romans. A New Translation with Introduction and Commentary* (The Anchor Yale Bible), New Haven, London: Yale Univ. Press 2008.
- Jewett, Robert et al., *Romans. A Commentary* (Hermeneia), Minneapolis: Fortress Press 2006.
- Klauck, Hans-Josef, *2. Korintherbrief* (Die Neue Echter Bibel), Würzburg: Echter 1986.
- Lindemann, Andreas, *Der Erste Korintherbrief* (Handbuch zum Neuen Testament), Tübingen: Mohr Siebeck 2000.
- Lohse, Eduard, *Der Brief an die Römer*, 15. Auflage (Kritisch-exegetischer Kommentar über das Neue Testament), Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht 2003.
- Reumann, John, *Philippians. A New Translation with Introduction and Commentary* (The Anchor Yale Bible), New Haven, Conn: Yale Univ. Press 2008.

- Schmeller, Thomas, *Der zweite Brief an die Korinther. 2Kor 1,1–7,4*, Teilband 1 (EKK), Neukirchen-Vluyn: Neukirchener Theologie 2010.
- Schmeller, Thomas, *Der zweite Brief an die Korinther. 2Kor 7,5–13,13*, Teilband 2 (EKK), Neukirchen-Vluyn: Neukirchener Theologie 2015.
- Schnabel, Eckhard J., *Der erste Brief des Paulus an die Korinther*, 3. Auflage, (Historisch-Theologische Auslegung / Neues Testament), Witten: SCM R.Brockhaus 2014.
- Schrage, Wolfgang, *Der erste Brief an die Korinther. 1Kor 1,1–6,11*, Teilband 1 (EKK), Zürich, Braunschweig: Benzinger 1991.
- Souček, Josef B., *Řecko-český slovník k Novému zákonu*, 6. vydání, Praha: Kalich 2003.
- Souček, Josef B., *Spravedlnost Boží. Výklad epištoly Římanům*, Praha: Kalich 1997.
- Standhartinger, Angela, „Join in imitating me“ (Philippians 3.17). Towards an Interpretation of Philippians 3. *New Testament Studies* 54, č. 4 (2008), 417–435.
- Thiselton, Anthony C., *The First Epistle to the Corinthians. A Commentary on the Greek Text* (The New International Greek Testament Commentary), Grand Rapids, Mich.: Eerdmans 2000.
- Thrall, Margaret E., *A Critical and Exegetical Commentary on the Second Epistle to the Corinthians. Introduction and Commentary on II Corinthians I–VII*, Volume 1 (The International Critical Commentary on the Holy Scriptures of the Old and New Testaments), Edinburgh: Clark 1994.
- Thrall, Margaret E., *A Critical and Exegetical Commentary on the Second Epistle to the Corinthians. Commentary on II Corinthians VIII–XIII*, Volume 2 (The International Critical Commentary on the Holy Scriptures of the Old and New Testaments), Edinburgh: Clark 2000.